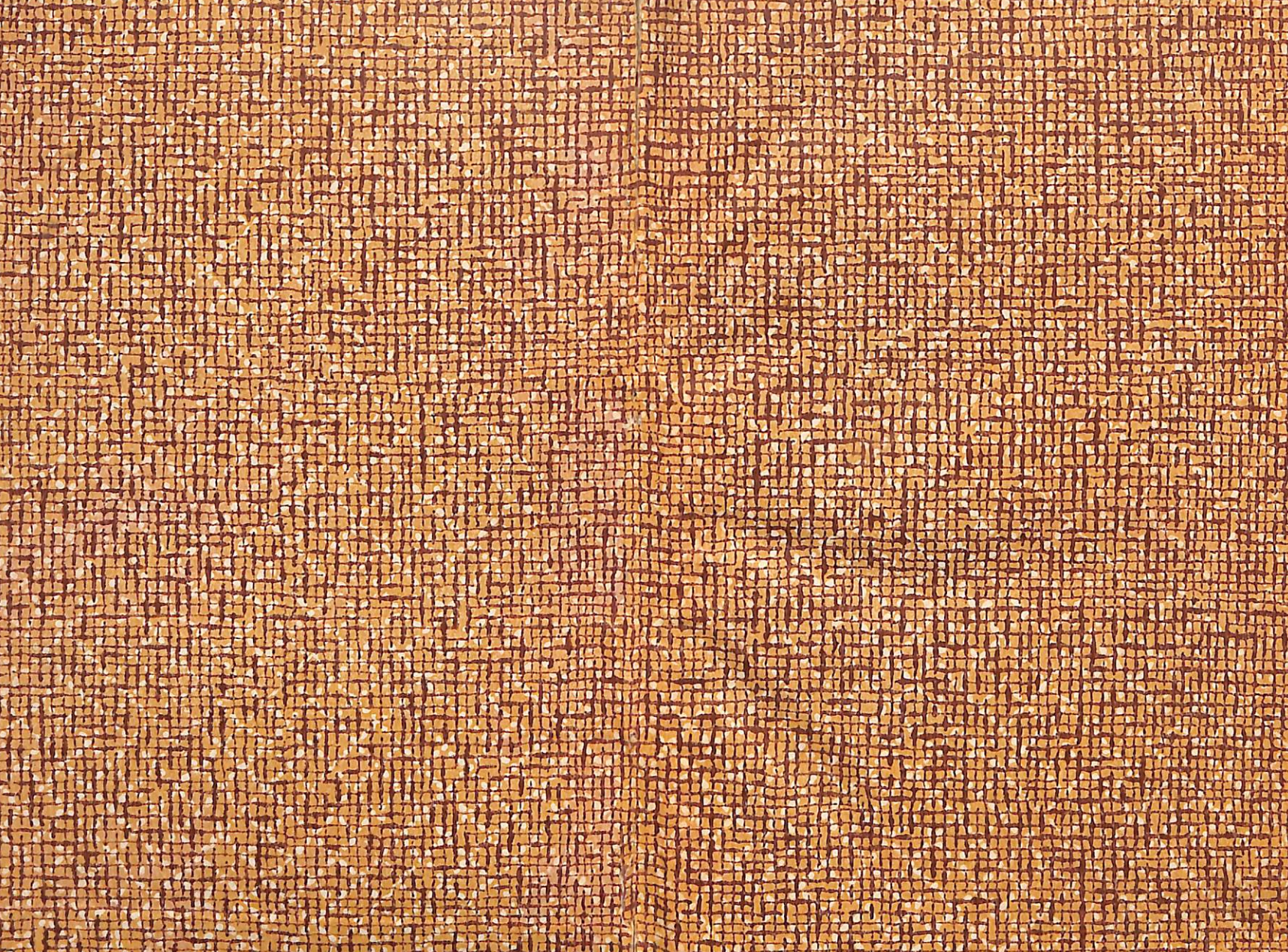

14937

891.99

0-55

891.99
0-55

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

ԵՐԲ ՊԱՏԱՆԻ ԵՆ

ՄԱՐԾ
ԵԼ ՊՕՄ
ԲՈՒԲՈՒԼ

74937

ԹԻԻ 8
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
Գ. Մ. ՍԷԹԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ
1926

02 SEP 2013

61056

-6 NOV 2011

Յ. Մ. ՍԷՔԵԱՆ
ՏՊԱՐԱՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ
ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
№ 79

ՄԱՐՕ

3362-2002

Լ.

Բ Ե Ր Ե Ի Ը

Քաղաք մը, Արեւելքէն:

Հոն եւ տարած գեղէն փախչող պատանութիւն մը, ոտքեր՝ որոնք գուլպայ չունին ու ծուիկ ծուիկ չուխայ մը որ ոսկորներ միայն կը ծածկէ:

Մենք բանուորներ ենք ու մեր հացը կը հանենք քրտինքէն:

*
* *

Փողոց մը, այդ քաղաքէն:

Վախկոտ է անիկա ինչպէս բոլոր այն բաները որոնք Արեւելքին մէջ մեր ցեղինն են եղած: Արեւ չիյնար հոն, ամռան տարի օրերուն ու դէմէ դէմ տանիքներ իրենց գորշ ժանեակները իրարու մօտ կը բերեն: Խոտ կայ քարերու հեղքին ու խոտ կայ նորէն դուռներու սեմին:

Ու ամէն առտու ես կը մտնեմ մահուան այդ խողովակէն, ծուլացող գնացքովը գեղացի տղուն որուն համար ամէն շիւղ, կանանչի ամէն պաստառ բան մը ետ կը դարձնէ իրմէն ներս:

Դպրոց կը տանի այդ համբան ու Աղայի մը քմայքը իմ ուսէս նետած է հիմա գիրքերուն տալրակը:

*
* *

Դասէն ու խաղէն դուրս, ես հոգի կուտամ առ-
տուան երթին:

Մեր բունն է որ վախկոտ փողոցը կը բանայ,
առջին նոճիով մը: Անոր կը կռթնի մէկը մեր պա-
տերէն:

Անիկա պատուհանի տեղ ունի ծակ մը որ ամառը
բաց է սեւին վրայ ու ձմեռը թուղթէ փայլուն խորը
մը կը հագնի:

Անկէ ես մտիկ կ'ընեմ մեռելութիւնը մեր փողո-
ցին: Հո՞վն անգամ իր քայլերը կը բռնէ հոն թարթա-
փած պահերուն:

Ես մտիկ կ'ընեմ: Պղտորում մը, նա՛խ, որ լուռ-
թեան մէջ կը հոսի ու վանկ ըլլալէ առաջ թրթռում
մըն է:

Յետոյ, չափն է որ կը ճշտուի ու ընդհատները
կը գծագրուին հետզհետէ աւելի յստակ, քարերուն
վրայ:

Այն ատեն քարերուն զարկին նման բան մըն ալ
ներսէս կը զարնէ կուրծքիս տախտակին, ո՛չ ամուր,
ոչ անոնցմէ որոնք կոտորելու համար կու գան:

Գլուխս կը վազէ ծակին:

*
* *

Առջիս է անիկա:

Սեւ գոգնոց մը, որուն ալիքները սրունքին վրայ
յանկարծ կը կտրուին:

Գնացք մը որ գոգնոցը կ'օրօրէ, ու կը դողայ
անոր կռնակէն վար, մէջքին թափելու համար:

Անոր հետ, թանձր թե՛ւր մագերուն, որ ծոծրա-
կէն կը մեկնի մատաղ տունկի մը ցօղունին նման,
քիչ քիչ բարակնալով, ու ժապաւէնով մը կը վար-
դանայ:

Անփոփոխ է անջրպետը որ այդ ձեւը կը գտնէ
իմ անգուլպայ ոտքերէս: Իրարու ետեւէ, ան իր պա-
յուսակին բառանկիւնը կախ իր մատներէն, ես՝ ու-
սիս տակը սեղմած թոյլ ծրարը գիրքերուն, կը քա-
լենք նեղ փողոցէն դուրս, երբ հիմա ճամբան գահա-
վէժ էջք մըն է, շքեղ տուններու եզերքով մը:

Անիկա դպրոցը կ'երթայ աղջիկներուն:

*
* *

Ես հոգի կուտամ իրիկուան դարձին:

Չեմ գիտեր ինչ համ կայ երազկոտ այն գնացքին
մէջ որ տղոց քայլերէն կը թափի երբ անոնց առջին
սեւ գոգնոցով աղջիկներուն խումբն է որ կը քաշուի
վեր, դանդաղ, թերեւս խորհուրդով:

Բայց մեր փողոցէն ներս, ուր կը մտնենք գրեթէ
շատ անգամ մինակ, մեր ձեւերը իրար կը քաշեն, ու
մենք կը դադրինք դպրոցին պատկանելէ:

Այն ատեն, բացէն գացող անոր գլուխը կը դառ-
նայ քանի մը անգամ ուսերուն վրայ ու անգուլպայ
տղու իմ աչքերս թաց բանով մը կը լեցուին:

Մեր ձեւերը իրար կը քաշեն, բայց մեր ոտքերը
կը փախչին իրարմէ:

*
* *

Մեր փողոցը համբաւի կուգայ ծիւներէն ետքը:

Խարխուլ տանիքներ իրենց ճերմակ բեռը կը թա-
փեն նեղկուկ այդ անցքին ու տուններուն դուռները
կը կորսնցնեն իրենց աղիւսերն ու կեդրոնի երիզները:
Պզտիկները պատուհաններուն կը փակցնեն իրենց
երեսն ու քիթերը ու քանի մը օր, բարձրացող ու կա-
կուղ այդ պաստառին վրայ, հետքը չի գտնար աղարտում
մը բերելու:

Յետոյ, մէջտեղէն կը փորուի գիծ մը, որ կը լայննայ օր օրի, եզերք ու խորք կը ճարէ, ծածկելու համար պզտիկներուն ամբողջ հասակը: Մեր արմուկները տեղ տեղ թերի եռանկիւններ կը ծռեն անոր կողերուն:

Բայց բոլոր ճերմակ բաներուն նման, ծիւնն ալ խաբել կը սիրէ:

* *

Անիկա գամուած է մինչեւ սրունքները:

Ամայի փողոցին մէջ պատուհանները չեն նայիր դուրս ու անգուլպայ տղու իմ ոտքերս կը վախնան ելլելու:

Իմ ոտքերս կ'ամչնան դուրս ելլելու: Բայց փողոցին մէջտեղը միս մինակ է սեւ գոգնոցով աղջիկը որ մուշտակին է տուած իր երեսները և ափն ալ պահած ձեռնոցին մէջ:

Թող չամչնան անգուլպայ ոտները:

Ես կը բռնեմ անոր ոտքերը կապող ծիւնին գուղձը, կտոր կտոր կը նետեմ ճերմակ այդ ծիւթը անոր կօշիկներուն կրունկէն ու դողալով մատ կը նետեմ գուլպայով կոճերուն:

Ինչպէս կը նային աղջիկները, երբ պզտիկ են ու բարի:

Ինչպէս կը նային աղջիկները երբ պարմանի են ու բարի:

Բայց ինչպէ՞ս կուլան անգուլպայ ոտները, ծիւներուն ներքին, ներքին մանաւանդ մուշտակով նայուածքներուն:

* *

Կռնակս տուած նոճիին, սեւ գուլպայով մը հագուեցուցած ոսկորներուս սուգը, ես կը սպասեմ անոր:

Սորված եմ համրել վայրկեանները որոնք անոր հասակը պիտի հանեն փողոցի ծայրին: Հիմա, ինչո՞ւս պէտք, դպրոցէն քակուող խումբը սեւ գոգնոցներուն: Ես վազեր եմ շատ առաջ: Ու նոճիին տակ, բանաստեղծի լրջութեամբ, կը սպասեմ անոր բարեւին:

Գարուն մը անցաւ ծիւներուն վրայէն: Ան ինձի բերաւ գուլպայ ու արցունք:

Անո՞ր:

Ձեմ գիտեր: Մինակ մեր փողոցը կը մտնենք, իրիկուան դարձին, մօտ, շատ աւելի մօտ իրարու: Ես կրնամ տեսնել դեղին մագերուն տակ ծիւնը անոր ծոճրակին ու բաց մնացող ափին ալիքը որ կուգայ ու կ'երթայ ստուերը կոծելով:

Ան չի դառնար ետ: Բայց մեր ոտքերը մտիկ կ'ընեն իրարու:

Անոր բարեւը առտու մը առի:

* *

Ատ բարեւը:

Չսպասուած հով մըն էր ան, առտու մը դարձեալ, փտանգէ մը ետք, երբ ազատեցի անոր ամօթխածութիւնը երկու լակոտներու յարձակումէն:

Ան իր դպրոցը գնաց:

Իրիկուան դարձին մեր մարմինները նոյն գիծին եկան: Մեր դուռին առջեւ ան բարեւեց դարձեալ:

Ներս մտնել, խարխուլ այդ բռնէն, հետդ տանելով գիծերու այդ բռնկումը որ աղջկան մը երեսէն կը զատուի, մեծ շուշանի մը նման անիկա բռնել հոգիիդ գիշերին դէմ, լուսաւորուիլ անով ու լալ անով,

մինչեւ որ առտուն նորէն քեզի դարձնէ իրական ծաղիկը, սեւ գոգնոցին վերեւ, հերմակ երեսներուն հրաշքովը:

* *

Կը սպասեմ անոր, ամէն իրիկուն:

Տասը քայլ անդիէն, անոր դէմքէն ինծի կը հասնի տաքութիւն մը որ անշուշտ ինծմէ կը բղխի եւ որուն աղբիւրը կը շփոթեմ յուզումէս:

Ստուերոտ փողոցին մէջ, որքան յստակ է ձիւնը անոր այտերուն:

Ու մէկէն, կրակի մէջ մտնողի նման, սիրտս կը պլորուի ինչպէս պիտի ընէր տերեւ մը որ բռնուած լլլար բոցին դէմ:

Կ'անցնի: Միօրինակ է աչքերը շեղելու իր եղանակը: Միօրինակ է դարձեալ իր ձեւը ժպտելու:

* *

Մենք բաւ մը չենք առած ու տուած իրարու:

Ո՞ր տղան պիտի չփնտռէր մեղեդին, որ թրթռումը կը պսակէ ու լռութիւնները իրենց հակատագրին կը տանի:

Բ.

ԲՈՎ ԲՈՎԻ

Գիշեր:

Անոնցմէ որոնք տարիին մէջ ցանցառ կը բացուին: Քիչ ամպերով երկինք մը, որ աւրուի կ'ուզէ ու չի կրնար:

Ծառեր մեր գլխին ու կուշտին, կտրատուն ըստուերներէ շինուած որոնք ատեն ատեն կը խօսին, կամա՛ց, վախճանով:

Ծաղիկներ, թաղարէ կամ գետինէ, որոնց ձեւը, սեւ՝ կ'երերայ մութ խորքին վրայ:

Քով քովի, մենք:

* *

Քով քովի:

Դէմէն դուռը կը բացուի: Խոշոր կտոր մը լոյս, մութը կ'անկիւնէ, խորքէն, ու կը թափի մեր ոտքին:

Տարտամօրէն դեղնած կօշիկներուն վրայ, քանի մը հառագայթ, կտրտուելով, կը թռնի չորսդին, կը մեռնին ու նորէն կը ծնին:

Լոյսը խելօք չի կենար: Ան յամր ու ոսկի ալիքի մը պէս կ'ելլէ վեր, կ'առնէ մեր ծունկերը իր մէջ: Ու անոր ձեռքը կարմրած ու տարօրինակ ծաղիկի մը պէս կը բացուի մութ իր գոգնոցին վրայ:

Իմ թեւերէս մէկը նստարանին քամակէն, վայրահակ բայց յառաջացող գիծով մը, կը հետեւի անոր կռնակին, առանց մօտենալու ու առանց բացուելու:

Երբեմն տղաք իրենց սիրտերը կը սիրեն տեղափոխել. ափ մը, երկարող բազուկ մը՝ ամբողջ մարդը կ'ըլլան:

Ու իմ բազուկս, տախտին վրայ կը տառապի գլուխէս աւելի, ու սիրտէս աւելի:

* *

— Գիշերը աղուո՛ր է:

— Բոլոր սեւ բաներուն պէս:

Մենք շատոնց է որ կը խօսինք: Անոր ծայնը մըշտատեւ գիծ մըն է կակուղ ոսկիի որ ինծմէ ներս կ'երկրնայ ու լոյս ու քաղցրութիւն կը հիւսէ: Անոր ծայնը թելն է գարունի ջուրին որ ժայռի մը շրթունքէն կը քակուի ու իր քալած տեղերուն՝ ծաղիկ ու օրհնութիւն կը բանի: Բարակ է անիկա ինչպէս մետաքս դերձանը որ սիրտէ սիրտ կը ձգուի:

Մեր բառերը պարզ են: Միամիտ ու տղա՛յ ինչպէս իր հոգին, վանկերը առաջին շփումէն կուգան իր մօտ: Հեռաւոր ու ծեր, վանկերը ինծմէ կը զատուին կրկին խորքերէ: Ու անոր հարցումը մի՛շտ,

— Ինչո՞ւ մութ կը խօսիս:

Որքա՛ն տղայ է այս հարցումը: Սեւ գոգնոցով աղջնակը չի գիտեր թէ բառերը յաճախ պատանք ունին ու մարդերուն շատը երեւոյթէն անդին չի տեսներ:

Ես իմ բառերս կը հանեմ ներսէս, վարչամականա՞ծ մանուկներու նման որոնք մեռած կը ծնին ու ստեղծող շունչի մը սպասեն:

Բայց խորհուրդը մեր շուրջը, լոյսէն արիւնած թրթռուն շղարշի մը պէս որ կը դողայ մեր վանկերէն, որ անոր կուրծքին կը փռուի, կոկոններուն վրայ գոգաւորող որմանկարի գմբէթներուն նմանելով:

* *

Լոյսը կը գոցուի մէկէն:

Ամպերը, վերէն, պատառ պատառ կը հալին ու մեր վրայ կ'իյնայ լուսնկան, ծանրութիւն չունեցող ջուրի մը պէս որ կ'արծաթնայ անոր այտերուն վրայ:

Այն ատեն իմ բազուկս կը դողայ, առաջ կուգայ գտնելու տաքութիւնը անոր կռնակին:

Վարդ մը, հովէն քշուած, կը հակի անոր ուսին, կը դողայ ու ետ կը քաշուի թառելու վախցող անօրինակ թռչունի մը պէս: Տերեւներ անոր մագերուն վրայ ձեւագեղձ սիրտերու նման կը գալարուին ու կը հեռանան:

Ու այդ տարտամութեան մէջ մեր ձեւերը իրարու կը քաշուին ուժով մը որ անուն չունի:

Մաղմաղ կրակի կտորի մը պէս անոր թեւը դպած տեղը կ'այրէ: Ուժով կրակի մը պէս անոր ափը մատներուս մէջը կը դողայ:

Մեր սիրտերը իրարու կը դառնան երկու ճամբորդներու նման ու անոնցմէ առանց բառի դաշնակութիւն մը կը մեկնի:

Մենք մութին մէջ իրարու կը նայինք ու անոր հոգին, տաճարի մը պէս լուսաւոր է ու մինակ, որ իր Աստուածին կը սպասէ:

* *

Թռչուն մը, իր երգին մէջէն:

Ո՞ւր է ան:

Ու խազերը, յստակ, հեղուկ արծաթի նման, ու կայլակաւոր ու տաք, որպէս թէ արիւն փոխադրէին միջոցէն անդին, կ'ելլեն, կ'իջնան սրտառու ա'յնքան որ լուծիւնը կը հալի մեր շրթներուն վրայ:

—Խնչ կ'ուզէ:

Որքան տղայ հարցում:

Խնչ կ'ուզեն լուծիւնները, մայիս գիշերներուն, լուսնով ժանեակուած հարսնետոր ոգիները, որոնք իրարու կ'երկարին ու անտես գիծի մը առջին կը սպասեն ու կը սառնին:

Խնչ կ'ուզեն իրարու հիւսուած մատները որոնք իրարու մտիկ կ'ընեն ու թաց կրակներու մէջ իրար կը պագնեն:

Խնչ կ'ուզեն լուսնով քողազարդ մատղաշ ձեւերը, որոնք իրարու կը հակին ու իրար կը բռնեն, կը կասեցնեն՝ իրարմէ սարսափած:

* *

Գիշեր, ծերացած ու ծերացնող գիշեր:

Նստիլ պարտէզին մէջ, լուսնալ դէմէն ու վերէն, տաքնալ ափով ու թեւով, օրհնուիլ եկող ու գացող վարդին համբոյրէն:

Իրարու նայիլ, նայիլ անբառբառ, իրար հասկնալ ու իրար տեսնել, մերկացնել իրարու հոգին, բայց կապել շրթունքները:

Իրարու խօսիլ, թռչունի ծայնէն, ու լոյսին անձրեւէն, պատնել վանկերը իրականութեան խանձարորովը ու բառերուն մէջէն երկրորդ լեզու մը փորձել:

Չըսել իրարու, վախնալ իմաստէն, բայց փնտռել գայն:

Ինչո՞ւ, ա'յս գիշերը:

* *

Կը տանին անիկա:

Ու մինակ անոր ձեւին հետ, ես կը շինեմ անոր իրանը ու կը հաստատեմ վրան՝ անոր գլուխը:

Ու այդ անգոյ ձեւին հետ, ես կը փորձեմ, այս անգամ ճշմարիտ, իրական լեզուն:

Ու այդ ձեւին կռնակէն իմ բազուկներս կը կորանան ու իմ շրթունքներս կ'երկնան ու կ'երկնան:

Ես կը վախնամ համբոյրէն:

Երբեմն ձեւերը աւելի հարազատ ու հզօր եղան:

Գ.

ԷՒԷՁԵՆԻՆ ԷՌՂԵԻ

Մինակ է պարտէզը, խորութեամբ մը որ ձեւերը կ'առնէ կը տանի: Մօտէն ծառեր, թեւերնին կախ, չուզելով շարժիլ: Աւելի հեռուն, տուններու գիծ մը պղտոր կարմիրով:

Մեր առջին աւազանը:

Անիկա կ'որ է շատ մեծ լուսնկայի մը նման ու դալուկ: Ու դեղնած կնիւններուն ներսը, անոր սկաւառակը կախարդական հայլիի մը պէս կը հանգչի, դարձեալ մինակ:

* *

Լոյս մը, առանց արեւի, կնիւններէն տարտամած, որ ջուրին կը գարնէ: Ու անոր տակ մեր գլուխները, իրարու ուսէն վեր, հեղուկ հայլիին վրայ, իրենց պզտիկ պարոյրներովը:

Անորը՝ դեղին, նոր լուացուած ցորենի մը թարմութեամբը: Ու մազերէն վար, ճակատին կիսադեղը, ճերմակ աղաւնիի թեւի մը նման: Աչքերը սեւ, ջուրին մէջ մարած կրակներու պէս, որոնք կը մնան ոսկի պատառին վրայ ու կ'ապրին: Ու անոր այտերը, կիսուած՝ դեղծի մը պէս, պահելով կիսերանգը որ այդ պտուղինն է արեւելքի պարտէզներուն մէջ:

Սեւ գոգնոցը միշտ, որ կը նեղնայ մէջքին վրայ, ու ջուրին վրայ մաքրուած փափկութիւն մը կը փռէ: Ես: Չեմ տեսներ:

* *

Մինակ է պարտէզը, քաղցր ծանրութեան մը ծոցին: Արեւին կրակը մեզի չի հասնիր ու եղէգները պղզտիկ հեծկտուք մը ունին մեր ոտքերուն տակ որոնք իրարու հետ կ'իյնան երբ մեր ափերը ջուրէն ներս իրարու վրայ կը գոցուին:

Մեր խաղը մինակ պարտէզին մէջ, օրուան այդ պահուն: Մեր ուսերէն տաք բան մը կ'անցնի իրարու ու անոր մազերէն քանի մը թել կակուղ բան մը կը բռնեն երեսիս վրայ:

Ու անոր բազուկէն որ կը կոտրի ջուրին մէջ, անխրական շուշանի մը պէս, ես կը հաշուեմ կապոյտ գեծերուն սարսուռը որ կը շատնայ, առանց անոր գիտնալուն:

* *

Ով որ պատանի է եղած, երազած է անշուշտ օր մը, բանի մը զոր վախցած է խօսելու:

Անոր մոքին վրայ պզտիկ մշուշ մըն է այդ բաղձանքը, տաք խորքով մը որ քիչ քիչ կը մեծնայ, կ'իջնայ վար ու կը փաթթէ սիրտը:

Պատանիները չեն ճանչնար սէրը: Անոնք կը փրնտուեն անծանօթ այդ երազը ու երբ իրենց սիրտը դողալ կը սորվի, շատ անգամ խորհուրդը խորտակուած կ'ըլլայ իրենց շրթունքին վրայ:

Տղաքը կը համբուրեն, երբեմն մութին, փախչող ձեւը այտերուն: Ու բիրտ ու հասարակ համը տկար է միշտ, յուզումին հասնելու համար:

3362-2002

Տղաքը կը համբուրեն, երբեմն լոյսին, սառած ձեւը այտերուն: Ու իրենց կրակը ետ կը դառնայ, իրենց շրթունքին:

Մեր երեսները իրարու կուգան, մղուելով բանէ մը որ դուրսէն չերեւար: Տաք ու մեղմ է այդ փայփայանքը, մեղմ այնքան որ կը վախնամ ծանրանալու: Ամէնէն առաջ, մեր քունքերը իրարու վրայ, կրկնուող սիրտերու նման սարսուռն ու տառապող:

Յնոոյ հանդարտ գաղջութիւնը մեր այտերուն, երբ մեր միսերը գսպուած թրթուումի մը նման իրար կը բռնեն ու մեր հոգին որ կը քակուի մեր ներսէն, իրարու երթալու համար թաւիշի այն համբէն:

Ջուրը վարը, մեր առջին կրկնելով սեզ:

Խնչպէս կ'ըլլայ որ մենք կը մոռնանք մեր ժամրմինը: Խնչպէս կ'ըլլայ որ աւագանին մէջ նետուած մեր մատները կը գտնուին ու մեր կուրծքերը կը շտկեն կնիւններուն մէջ:

Մեր վրան երկինքը կը պակսի: Բայց իմ աչքերս գոց կը մնան անոր աչքերուն վրայ երբ մեր շրթունքները արդէն փեթթուած վարդի մը պէս կը կենան կծկուած, կայծակէ անցնող թուփերուն վերեւ:

* *

Քով քովի, լուրջ, ջուրէն հեռու:

Բան մը կայ մեր մէջտեղը, բոցի մը աներեւոյթ ալիքը որ կը ծփայ, անկէ ինծի գալով ու երթալով:

Զարմանք կայ, տեսակ մը չհաւատալ, որ այդքան օրերուն երազը ինչայ այսպէս, կնիւններուն վրայ, պարզ ինչպէս մեծ կաթիլ մը որ կը մեռնի աւագանին վրայ:

Կը բռնեմ անոր մատները, երկար, ուժգին շրփումով, ու քաղցր համ մը կայ կակուղ անոնց ծայ-

րերուն այդ հմլումին մէջ — նորօրինակ հատիկնե՛ր մենէ դուրս խաղողի մը — :

Մինակ գոյներն ու իսկութիւնները չեն որ գինով կ'ընեն մեզի:

* *

Ու դառն, վշտոտ համ մը կայ հիմա որ կ'այրի մեր երեսներուն վրայ:

Անիկա կը փնտռէ այտերուն կրակը գովանալու համար ու մարելու, մեղմանալու տեղ աւելի կը խորունկնայ:

Այդ համը դարձեալ, անոր աչքերուն ու թարթիչներուն, յօնքերուն ու ճակտին վրայ: Բոցի մը պէս իմ շրթներս կ'իյնան անոր մագերուն մէջ, այրելով, բայց յամառ:

Այդ տառապանքը նորէն, անոր մէջքէն ու կուրծքէն որոնք լուռ նուագարանի մը նման կը դողան երբ խենդեցած իմ շրթներս կը վագեն անոնց վրայ:

Օրը քաղցր է ու ծանր ինչպէս հասունցած աղջիկ մը, ու կապոյտը ջուրին վրայ քաղցր է ինչպէս վերէն ինկող մեծ համբոյր մը:

* *

Առաջին համբոյրը:

Անիկա ցաւոտ է երբեմն երբ բերանները արատաւոր բիւրեղներու կը նմանին:

Անիկա հասարակ է երբ միսերու պարզ հպում մը կը դառնայ:

Բայց երբեմն անիկա ամբողջ կեանքն է, չմեռնող լուսապսակ մը երբ պատանիները գայն փնտռեցին առանց գիտնալու եւ քերթուածի մը պէս, երկիւղա-

ծօրէն գրեցին զայն տակաւին սեւ չինկած էջերու
վրայ:

Ոսկի գրիչ ու անարատ թուղթ:

*
* *

Ո՞վ կորսնցուց ատոնք:

ԱԼԳՈՒ

Ծանօթութիւն:

(Տետրակի մը պէս որուն տեղը կը մոռնայ մարդ եւ որ, օրին մէկը, անակնկալ ու փոշոտ՝ կը դողայ մատներուդ մէջ, երբ ժամանակին հողը կը նետես անոր կողերէն, ես կը բանամ անիկա:

Անոր մուտքը շիներ եմ ատենին, բոլոր երազողներուն նման, զարդի եւ ոսկիի արշալոյսի մը մէջէն, միամիտ ինչպէս սիրտը տղուն որ խորաններու կը պատրաստուի եւ մինակ է անոնց խորհուրդին նման:

Ու կախեր եմ անոր պատերէն դէմքերը բոլոր անոնց, որոնք օր մը, եկան կենալու այդ խորանին ստուերին մէջ:

Հիմա, երբ թերթերը կը դարձնեմ, պզտիկ սեղմումով, ես կեանքի կը կանչեմ անոնք, մեռածներն ու ողջերը նոյն խանդաղատանքով, քանի որ հոգիները մանաւանդ ամէնէն շուտ կը մեռնին, իրարու զարնուելէն ետքը:

Ոչ մէկ բան արցունք ունի այնչափ որչափ անջրպետումը իրարու փաթթուած հոգիներուն:

Ու հոգիները գերեզման ա'լ չունին:)

Լ.

Մենք կ'աշխատինք, երկայն սեղանի մը առջին, ոտքի, անդադար ծեծելով շերամի թիթեռնիկները, որոնք սանդիկներու մէջ իրենց փետուրէ կմախքը կը լքեն:

Շատ ենք մենք, կայ ազապ աղջիկը, հիւանդ աչքերով, պառաւ աղջիկը՝ կաշի երեսով: Կայ տղեկը բոլորովին թարմ, որ արծակուրդի խաղը եկած է թաղելու գետնայարկ այդ սրահին մէջ:

Իմ դէմս, սեղանին միւս եզերքը, կին մը:

Անիկա նորհարս մըն է, ծարիրուած յօնքերով: Ճերմակ լաջակին մէկ ծայրը միշտ կը խաղայ կուրծքն ի վար ու անոր ծոցը տեւական սարսուռով մը կը դողայ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն:

Հարսնուկ մըն է ան, մատղաշ, արեւելքի եղնիկի մը նման ու անոր աչքերը դէպի ներս, սիրտը քալելով հանդերձ, դէպի քեզ, դուրսը երկարիչ գիտեն:

Ի՞նչ կ'ընէ անիկա մեր մէջ, պառաւներուն ու տղոցը քով, երբ սրահին տարտամ խորքին մէջ մեր ձեւերը աւելի կը դաշնաւորուին, մինչ անորինը հերմակ ծաղիկի մը պէս կը զատուի, սեւ իր ֆէրասէէին վրայ, հազմային կաղապարովը եւ հակտին մաքրութեամբը, սեփսեւ յօնքերուն վերեւ:

* *

Ու անոր էրի'կը:

Բեռնակիր մը, ծաղկոտ ու խիստ, որ կամարած կռնակ ունի եւ գործատեղիին ծառայութիւնը կ'ընէ:

Ձեմ հաւատար, քանի որ պատանութիւն կայ

տակաւին ու բոլոր կիներն ու աղջիկները վերէն տեսնելու համար՝ բաւական միամիտ հոգի մը կը պահեմ:

Մեզի արգելուած է խօսիլ սեղանին առջեւ: Բայց անոր աչքերը մութէն բղխող աստղի պէս քաղցր կու գան ինծի ու անոր կուրծքին անդադրում դողը վայելք մըն է իմ նայուածքիս: Մենք կը հասկնանք իրար, իրարու բերէն ներս ու մանաւանդ անոր կուրծքին գոգութեանը վրայ:

Վարպետը, ան որ թիթեռնիկներուն աղիքներն ու չորցած արիւնը կը գննէ, կաղ սատանայ մըն է, որ մանրադէտին մէջ կախած իր մէկ աչքը, կռնակովը կը տեսնէ, եւ բերնին անոր անունը՝

— Բէմպէ՛:

Պառաւ աղջիկներն ու աղքատիկ կիները չեն կրնար իրենց յոգնած աչքը չվերցնել, նայուածքով երկարելու համար վարդագոյն այդ աղջկան որ հընչումին տակ ոսկի կը դառնայ մէկէն:

Այդ բռնկումին դէմ, անդիմադրելի բան մը կը դղրդէ իմ հոգին ու խենդութիւնը՝ որ կը փորձէ մատներդ նետել անոր կարմիր, արիւնի պէս կարմիր այտերուն:

Սանդիկները մռայլ իրենց երգը կը դառնան մեր մատներուն տակ ու պառաւներն ու տղաքը նորէն գլուխնին վար, կը մտածեն հանգիստին որ կ'ուշանայ:

* *

Պարոէզին անկիւնը՝ կէս օրուան հանգիստը:

Սորված եմ առանձնանալ, տղաքը պաղեցուցած ու պառաւներուն սիրտը կոտրած: Զիս մինակ կը ձգեն իմ պանիր հացիս հետ ու իրենք կապուած կը զակներնուն վրէժը կը հանեն հիմա իրարու դէմ,

բամբասելով անխնայ կաղ վարպետն ու կարմիր հարսնուկը:

Սրահէն ուշ կ'ելլէ միշտ անիկա: Ու բաց օդին, անոր այտերուն կարմիրը աւելի կը բացուի, կը կըլորնայ:

Կասկածելի այդ գոյնին առջեւ իմ աչքերս կը նետեմ գետին, երբ հարսնուկը պառաւներուն խումբին նշնալու համար, կը դանդաղի իմ մօտ:

Կը կոկոզի անիկա, գրեթէ կուշտիս, ծնօքը երկարած կտոր մը պանիրին ու լաջակին ցերմակ ու կակուղ գգուանքը փախցնելով երեսէս:

Այն ատեն կը զգամ որ տաք են անոր այտերը, փուռէն նոր ելած զատկի հացերուն նման ու թաց են անոր աչքերը, ու խորունկ՝ ջուրերուն նման որոնց տակը չերեւիր:

Կը դառնամ հոգիով իր հոգիին ու հակառակ անոր որ մեր շրթները կը խօսին օդին ու ծառերուն վրայ, յոգնած մատներուն եւ կարկամած սրունքներուն վրայ, մենք իրարու կը պատմենք այն որ կը սկսի:

Անիկա գիտցողն է ու համարձակը ու անոր նայումսը ինծմէ ներս ինկած ատեն ասուպի պէս տարտըղնում մը կը վազեցնէ:

* *

Հիւղակ մը:

Գրեթէ լեռան մօտիկ, գաղթականներու աղտոտ փողոցի մը գազաթին, առանձին ու խղբում հողէն որ անոր կռնակին պատ մը կը կտրէ:

Հոն կ'երթամ ցերեկները կանչելու մեր բեռնակիրը որ աչքերը կը բանայ հայհոյելով կաղ քրիստոնեային ու համետը զարկած կռնակին, հագալով ու պօռալով կուգայ գործատեղին:

Ձիս կը ճանչնան թաղին լակոտները որոնք պատուէր ունին չդպելու թելիս:

Մերկ է անիկա, հիւղակը, գետինը հողէ, խսիրով մը առիթին վրայ զգեստի ծրար մը: Օճախը երկու պատի անկիւնէն ներս, միշտ պարապ:

Լոյսը, տանիքէն, — կըր ու անժամանակ լուսընկայ մը առաստաղի մութէն զատուող — կը տրտմի ու կը մսի անկէ ներս:

* *

Հանգիստի օր մը:

Կաղ վարպետը հիւղակ կը ղրկէ զիս Բեմպէն կանչելու:

Մինակ է անիկա, երկարած սէտիբի մը բարձին, — Դուռը գոցէ':

Դաշն է այս ծայնը, մութին վրայ ծաղկող երգի մը պէս:

Ու մութ է նորէն սենեակը, ծեւերը հանգած ու անկիւններուն դիմագծութիւնը ջնջուած:

Կը նստիմ իր ոտքերուն: Մերկ իր սրունքներէն տարութիւնը կ'անցնի ինծի ու դողը կ'իյնայ մարմինիս: Լեզուս կապ է ու աչքերս ստուերին մէջէն կը գտնեն անոր աչքերը:

Յետոյ մեր մատները իրարու կուգան, յետոյ մեր երեսները:

Այն ատեն, ու ասիկա առանց բառի, մենք կը փաթթուինք իրարու:

Ես մոռցած եմ կաղ վարպետը ու դուրս ելլելէ առաջ կը պատրաստուիմ իմ սուտիս:

Բայց ծարիրուած յօնքերով կարմիր հարսնուկը ինծմէ ետքը, կը բռնէ գործատեղիին ճամբան ու ես

կ'իջնամ մեր հիւղակը, մանարանի մը շրջափակէն ներս, առանց զիտնալու թէ ինչու կը դողամ ու նոյն ատեն ինչու կը տառապիմ:

* *

Ես անիկա կը սպասեմ հիմա մեծ պարտէզին մէջ, անցած պահուն, փաթթուելու եւ պագնելու համար: Ինծի համար կարելի չէ ա'լ աշխատանքը ու սիրտիս մէջ երկաթ կը մխնե երբ հարսնուկը վեր կ'երթայ հունտերը փռելու, ու կաղ սատանան իր ոտքը կը քաշտէ անոր ետեւէն:

Պառաններն ու տղաքը կը խնդան, աչքով նշան կ'ընեն իրարու երբ սանդուխի ծայրին երեւայ անոր սեւաւոր հասակը, գլխին ճերմակովը:

Այն ատեն ես կը նայիմ անոր ուրիշ նայուածքով:

* *

Առաջին կինը:

Ան հիւղակին պղտոր լոյսին մէջ կը բանայ իր կուրծքը ու միամիտ է ու ահաւոր երբ կը հարցնէ:

— ձերմա՞կ է:

Ու անիկա գորովով ու փափկութեամբ կը համբուրէ պատանիի աչքերս, երկար, գրեթէ խմելով անոնց լոյսը:

Ու անիկա կ'առնէ իր մատներուն տակ աղուական թարմութիւնը իմ միսերուն, կը խաղայ անոնց հետ երկար ու երազկոտ: Անիկա ունի բառեր որոնք լեզուներէն դուրս կը մնան:

* *

Կ'երթամ գործատեղի, հրաժեշտ առնելու: Ինծի՛ դուրս, դպրոց կը ղրկեն:

Պառաւնեքը չին շարժեր իրենց գլուխները ու տրդաքը կը նային իրենց սանդիկներուն, արդէն մոռցած մէկը որ տղայ չեղած մարդերուն պէս կախ գլուխ ու ծանր դարձաւ:

Հարսնուկը չկայ:

Վարանոտ, կը սպասեմ, բայց անկարելի կ'ըլլայ մնալ, ու կոտորած ու քրտնած կ'ելլեմ դուրս:

Պարտէզին անկիւնը ինծի կը փաթթուի, այս անգամ համարձակ, գրեթէ ինքզինքը վտանգելով, կարմիր հարսնուկը:

Կը կենամ: Ոտքերս կը փակչին գետինին: Մեր դէմը, պարտէզը իր ծառերուն երկարուն լռութեամբը: Մեր ետին՝ խուլ երգը դարձող սանդիկներուն:

Կը հանէ կուրծքէն մետաքսէ թաշկինակ մը, կը դնէ սրտիս վրայ

— Ասով հարս եղայ:

Կը նայինք իրարու:

Ու ներսէն կաղ սատանային հազը որմէ անմիջապէս ետքը:

— Բէ՛մպէ՛:

— Կա՛ղ սատանայ:

Կամացուկ պատասխանն է որ կը կախուի շրթերունքէն:

Իրարու կը նայինք, աւելի խորունկէն:

Ու այն ատեն զիմաւորելով դառնութիւնը մտածումիս՝

— Մի վախճար. ինծի չունենա՛ր: Չունեցա՛ւ:

Ծանր է աս շեշտը ու հանդիսաւոր: Բայց ինչո՞ւ:

Չեմ հարցնիր: Առանց նայելու անոր արցունքին ու սարսուռին, ես կը նետուիմ դուրս, դէպի աշխարհին ծովը ու մեր հոգիները իրարմէ կ'անջրպետուին միջոցի մը վրայ որուն ծայրը չերեւիր:

*
*
*

Ալպոմին առաջին էջն է ասիկա:

Ո՛չ նուազում, ոչ ալ սոռուեր: Հարսնուկին պատկերը կը մնայ յստակ, ինչպէս էր անիկա պատանութեան օրերուն:

Ու խորհիլ որ թուղթերը աւելի կը դիմանան մարդերէն:

ԲՈՒԲՈՒԼ

Բուրժուազիա:

*
**

Մեր թաղին մէջ փուռ մը կայ, առջին ալանկով (հրապարակ) մը: Հոն կը հաւաքուին հարսները՝ օրհարսակի շողին, պառաւները՝ կոշնակէն առաջ, տղաքը՝ փամէն ետքը ու մարդերը՝ մութը իջնալուն հետ:

Իմ ինչո՞ւս պէտք թէ ինչ կ'ըսեն հարսները, երբ քիթ քիթի, իրարու բազուկներ բռնած, կը փսիսան իրարու, չմոռնալով իրենց մօտեցող տղաքը վռնտել:

Իմ ինչո՞ւս պէտք մանաւանդ պառաւներուն բամբասանքը որ երբեմն թիւ, երբեմն ծայնաւոր պատարագի պէս էտինքին կը սկսի ու կոշնակին ազդարարութիւնովը հազիւ կը դադրի:

Ինծի համար գին չունի ալանկը երբ դպրոցէն դարձիս, կզակէս կախած հացին չոր շերտը, կը նետուիմ մեր անկիւնը, որ իրարու եկած պատերուն ներսը, տեղ մը կը բանայ իրեն, ու մասով մը կը պատըսպարէ նստողը:

(*) Այս կտորը թէեւ կը պատկանի ուրիշ շարքի մը, բայց իբր սկիզբ յարմար դատուած է մտնելու «երբ պատանի են»-ին մէջ, քանի որ տիպարը նոյնն է:

* *

Հոն են մեր խաղին աւերակները:

Քարերով զատուած քառակուսիները մեռած են քնդհանրապէս ու մեր շինած պզտիկ տուններուն կը մախքները գետինը կը պառկին:

Իմ գործս է, ամէն իրիկուն, դպրոցէն դարձիս մաքրել մեր անկիւնին այդ քայքայումը մինչեւ որ անիկա գայ:

Ինչ խենդ տղայ եմ ես: Ամէն քար մը վերցնելու չեմ կրնար աչքերս ալ, նոյն ատեն, վեր չնետել, անոնց դուռը հսկելով:

Երբեմն սիրտս՝ քա՛հ կը զարնէ, երբ մշտաբաց դուռնէն անոր պտիկ հասակը կը ցաթի. բայց ձեռքէն կախ սափորով մը:

Այն ատեն ստիպուած եմ ձգել մեր անկիւնին պատճապարտած առանձնութիւնը ու անոր քովն ի վեր, քիչ մը տրտում, քիչ մըն ալ ուրախ, աղբիւր շտկիլ:

* *

Մենք պզտիկ ենք: Մեր շուքերը իրարմէ մէյմէկ թիգ տարբերութիւն ունին ու ծերուկ Ակօյին գաւազանը մեր մէկուկէս անգամը կայ:

Բայց մենք իրար կը սիրենք:

Մենք ամէն առտու իրարու կը սպասենք փուռին առջին ուր կը հաւաքուին արծելու գացող ոչխարներուն նման, թաղին բոլոր տղաքը:

Քիչեր զոյգ գտնելու բախտը կ'ունենան մեր մէջ: Ու առանց զգալու, թերեւս առանց ալ զգացնելու մենք կը թողունք որ քաշուի մեր առջեւէն տղոց երամակը:

Այն ատեն է որ ծուռ ու մուռ փողոցներէն, մեր պզտիկ մարմինները իրարու դպցուցած, մենք կը քալենք, կամաց, քիչ անգամ խօսելով, բայց երջանիկ: Կ'ուզենք որ չհատնի այդ համբան:

Դպրոցին առջին մենք կը զատուինք իրարմէ:

Թեթեւ տխրութիւն մը ինծի հետ կուգայ մեր ծաղկոցը, բայց քիչ ետքը կը ջնջուի Բուբուլն ալ, անոր հետ պտտելու հանոյքն ալ երբ վարժապետին սարսափը կը սկսի:

* *

Մենք իրար կը սիրենք մանաւանդ իրիկունները:

Մեր պատասպարուած անկիւնին առջին մեր ձեռակերտները՝ աւարտած, պատրանքը կուտան երազուած պալատներուն:

Մենք ունինք փայտէ եւ լաթէ շինուած զաւակներ, մանչ ալ, աղջիկ ալ: Անոնց ծիծը տուած է Բուբուլը եւ կղմինտրէ օրանին մէջ պառկեցուցած զանոնք:

Դուրսը մութ կայ, որ տուններուն դէմ կը սեւնայ, երկինքին մէջ քիչ մը տժգունելով:

Կը մարենք մոմը:

Այն ատեն է որ մեր պզտիկ ջրթուները իրարու երեսները կը փնտռեն: Մենք ատ բանը տեսած ենք հարսներէն:

Տաք ու թաց բան մը կը թուլնայ երեսիս վրայ: Մանրիկ ակռանները անուշ խայթումով մը կը կհեն այտերուս միսը:

Յետոյ կը բռնենք իրարու թեւէ ու դուրս կ'ելլենք անկիւնէն:

Ու իմ ոտքերս գետին կը գամուին անոնց շեմին

առջին: Հօրքուրիս բերանը՝ կանչելէն մազ կը բուսնի: Ես չեմ լսեր նոյն իսկ ուրիշներուն ազդարարութիւնը:

Շեմին վրայ կը նստինք նորէն քովքովի, անբարբառ, հեռունիքը տեսնելով մութին մէջ ու իմ երեսիս վրայ շարունակ կ'այրի քաղցրութիւն մը որ անուն չունի: Ու իմ շրթներուն վրայ կայ շաքար մը որ չի փախչիր ու սիրտս կը վազէ:

* *

Տաղաւարենքը: Անոնք օրհնութիւնն են, պարգեւուած բարիքը: Աստուած մեզի համար տուած է զանոնք:

Մենք ժամէն շուտ կը դառնանք:

Ու մեկուսացած սենեակներէն ներս, մենք մեր պզտիկ սէրերը կը բերենք իրարու մօտիկ:

Ի՞նչ կայ անոր մագերուն վրայ որ շարունակ, երեսիս մօտ, ուզեմ ես անոնք: Ի՞նչ կայ անոր աչքերուն մէջ, որ, շարունակ անոնցմէ վազող բանը տաքուկ ու մեղմ կրակի մը պէս՝ իմ հոգիէս ներս ուզեմ:

Ի՞նչ կայ այդ պզտիկ տղեկին մարմնին վրայ:

Ես լաւ չեմ գիտեր: Բայց անոր մերկ ոտքերը ես խածած եմ արիւնելու չափ: Ու խեղդուելու պէս թուումս է անիկա իմ քաղուկներուն տակը առանց հեծքի, մեռելի պէս երջանիկ, աչքերը գոցելով:

* *

Այգիներուն մէջ մենք քնացած ենք գիրկ գիրկի:

Ես երկնցուցած եմ անոր գլուխին՝ իմ բազուկս: Տուած եմ իմ տղու կուրծքս անոր տաքուկ կուրծքին: Ու երես երեսի՝ բերան բերնի ըլլալէ ետքը, մենք ժամերով երգած ենք իրարու:

Մենք պզտիկ ենք, շատ պզտիկ: Ակօ Տէտէին գաւազանը մեր մէկուկէս անգամը կ'ըլլայ:

Մարդիկ մեր ետեւէն կը նային, ջուխտակ աղաւնիներու նման մեր օրօրուն գնացքին:

Բաղնիքին մէջ մենք նորէն իրարմէ չենք զատուիր, ու ես հակառակ օճառի կրակին՝ աչքերս չեմ գոցեր, գոնէ վայրկեան մը չփախցնելու համար անոր՝ թրջած հաւու մարմինը, ուռեցած փորը ու պղինձ դրամի պէս կարմիր իր ծիծերուն պզտիկ կալը:

Մարդիկ կը նային մեր ետեւէն, երբ դպրոց կ'երթանք ու մեծերուն լեզուն դժուար է հասկնալ:

* *

Քիչ անգամ տղոց խաղերը մեզ կը տանին իրենց յորձանքին:

Պահուրտուքը միայն խենդի պէս կը փնտռենք:

Չպատմուող համ մը կայ՝ մութ մառաններէն ներս, հսկայ գուբերուն արձաններուն ետին կծկտած աղջկը բռնելուն մէջ: Բերնով, ոտքով, ձեռքով ու աչքերով կը նետուիմ անոր վրայ ու կը սեղմեմ, կը սեղմեմ:

Անիկա ծայն չունի, ինչպէս չունին դաշտին համր խլուրդները:

* *

Ես խելօք տղեկ մըն եմ: Խոյս կուտամ կռիւէ ու կը հաշտեցնեմ գոլուրտողները:

Բայց անողոր եմ, երբ մէկը համարձակի մատ վերցնել Բուբուլին:

Տղաքը կը զարմանան, չեն հասկնար: Բայց յուզումին անկեղծութիւնը կ'անցնի իրենց:

— Չգեցէք, տղա՛ք, անոր կնիկն է, հախ ունի:

Մենք խորհուրդին չենք հասնիր: Բայց վտանգի առջեւ անոր համար ցոյց տրուած այս արիութիւնը յարգանք ու տաք համբոյր կը բերէ ինծի:

Ձմեռ իրիկունները հէքեաթ մտիկ լընելու ատեն, բոլոր տղոց նման, իրար չենք ուտեր, պատմողին ծունկին համար:

Ես կը կենամ ետ, ձեռքովս տեղաւորելով անոր գլուխը հօրքուրիս ծունկին: Ան նեղուելով, ինքզինքը պզտիկցնելով, կը հարէ իմ գլուխիս ալ կտոր մը ծունկ:

Մտիկ կ'ընենք հէքեաթին հետ մեր սիրտերուն զարկն ալ:

Ի՛նչ քաղցր է տղայ մը գրկել ու ի՛նչ քաղցր է տղայ մը ըլլալը:

*
* *

— Գլուխդ ողջ մնայ:

Կ'ըսեն տղաքը ինծի, գերեզմանէն դարձողներու նման, երբ գլուխս երկարած, վիզս ծուռ՝ կը նստիմ մէկդի, մաս չառնելով անոնց խաղերէն:

Առանց պատասխանի մտիկ կ'ընեմ այդ կատակը ուր հեգնութիւնն ու անկեղծ ցաւակցութիւնը իրարու կը միանան:

Կ'ամչնամ հիմա երթալ դառնալու փուռին առջին:

Բուբուլը ներսն է ու չի նայիր ինծի:

Ինչո՞ւ այսքան շուտ կը մոռնան աղջիկները:

Անիկա դպրոց ալ չի գար: Նշանուած աղջիկները ալ մեծ կը սեպուին:

Մեր հասա՛կը: Ծերուկին գաւազանը գրեթէ անոր մէկուկէսն է նորէն:

Բայց Բուբուլը տան աղջիկ է:

— Գլուխդ ողջ մնայ:

Մահուան պատկերը կեղծ կամ իրաւ, արցունքի շատ մօտ է:

Կը վազեմ մեր փլած տունը, կը նետուիմ օճախին առջին ու մինակ, մինակ կուլամ ծայնով, կուլամ շատ բարձր:

Ոչ մէկը կայ եկող ու գացող:

Մեռնողներուն վրայ արցունքը՝ հոգիդ կը պաղըշտկցնէ:

Սիրողներուն մօտ արցունքը՝ ջուրի տեղ, զովութեան տեղ, կրակ կը բերէ:

*
* *

Ինչո՞ւ այսչափ կանուխ դրիր իմ մէջ, ատ կրակը, ո՞վ Տէր:

Ինչո՞ւ:

Բ.

Ա Ի Ե Մ Ո Ւ Մ Ը

Երկինք մը մենէ վեր որ քիչ քիչ կը բարձրանայ: Մեր ոտքերուն՝ մարմինը ճամբուն որուն դեղինը կը գատուի ձիթաստաններուն ուժով գորշութենէն: Ու ամէնքս, մենք, մութի մը մէջ որ սեւ մշուշի մը պէս կը լեցնէ մեր շուրջը:

Շատուոր ենք ան առտուն

Պզտիկ, գրեթէ կտր հով մը որ լինէն կուգայ, կը դպի մեր երեսին, մեր՝ տղոցը երեսին, հոն բանալով չըսուելիք երազներ: Կը դպի աղջիկներուն փէշերուն որոնք անծայն ալիքներու պէս, մութին վրայ կը դողան աջ ու ձախ:

Մենէ առաջ, ծերերը: Ու անոնց հաստ ծա՛յնը որ, խորհուրդով, կուգայ ու կ'անցնի մեր վրայէն, մեզ կանչելու համար իրական աշխարհին:

Վասնզի տարիքները իրարու կը վազեն, գոնէ օդին վրայով, ստուերոտ ճամբաներէն, երբ աղջիկները՝ չը հասկցուող բանէ մը դրդուած, չեն կրնար իրենց գըլուխները խելօք պահել իրենց ուսերուն վրայ. ու տըղաքը չեն կրնար իրենց ոտքերը խելօք պահել այն գետնին վրայ որ կը բաժնէ զիրենք խորհուրդի կարաւանէն:

Տըտում այս գնացքը: Տըտում՝ տղոցը համար ո-

րոնց բերնին կուղպէ երգին ակունքը: Աղջիկները: Անոնց ետ դարձող գլուխէն երեսներ միայն կը ճերմրկին տարտամ սեւութեան վրայ: Ու անոնց ալ լուռ է հոգին, հովին պէս որ մեզի կուգայ զանոնք համբուրելով:

Մենք ուխտի կ'երթանք:

Լոյս:

Լինէն է, խելօք՝ ու նոր լուացուած, բեհեզի մը պէս, թարմ ու գունաւոր:

Աղջիկներ, ափունքին, տարտոնուած՝ մեծ փունջի մը հասկերուն նման, ո՛րը ոտքի, արեւին դարձող ծաղիկի մը պէս, մեղմ ու օրօրուն. ո՛րն ալ ծռած մեծ ժանհակին զոր փրփուրը կը բանի ասանկ առտուներուն:

Տղաք, աւելի հեռուն, կարմիր օղակով իրենց թեւերը կ'անցընեն ափունքի աղջիկներէն:

Ամէն պատանի իր սիրածը ունի, մտքին խորունկէն, եւ որուն անունը չէ բացած ոչ մէկուն:

Անոնք կը նային աղջիկներուն աչքէ դուրս ճամբաներով. ու հակառակ նշանի ոսկիներուն, խենդ հաւատքը չեն կրնար թաղել, տարիներ վերջն ալ. մինչեւ որ հարսնիքը գայ որ աղջիկները կ'առնէ տէրերուն յանձնելու:

Թուխ եւ ուժով, գեղին ադ տղաքը: Անոնց մօտ՝ քաղքենի բարակութիւնը որ իմն է, ամօթի մը պէս կը կոխէ աչքերուս:

Ես չեմ հաւատար Աստուածածինին որ չին տակը կը պտտի այդ պահուն եւ որուն օրհնութեանն ու գութին կը յանձնուին աղջիկներուն մանաւոր կուսութիւնները:

ես չեմ հաւատար ուրիշ սուրբի մը որ ջուրին խորէն ականջ կը բանայ մայրերու աղօթքին ու ծերերու պահանջին: Ասոնք իրենց փեսացուներուն՝ օր ու ոսկի կը սակարկեն:

Բայց չեմ գիտեր ինչո՞ւ, կը տարուիմ տեսնելու հէքեաթին աղջիկը որ ոսկեգօծ իր միսը կը բանայ ու կը գոցէ պատմութեան մէջ ու միամիտ տղաքը կ'առնէ կը տանի:

Պատանի եմ ես: Ու նիհար, ու գունատ ու հիււանդ պատանի: Ու ճերմկած իմ մատներուս վրայ լիճին ջուրը կը դեղնի, մեռելի արցունքին նման: Գըլխուս վրայ ծաղ կած թուփ մը մորմենի:

Կ'անցնին տղաքը իմ ետեւէս, աւազներուն վրայ իրենց քայլը խմորի պէս կը խօսի:

Կ'անցնին աղջիկները իմ առջեւէս, իրենց փէշերը քսելով ջուրին որ կը դողդղայ, կարծես անհուն տղայ մը ըլլար:

Կ'անցնի ան ալ իմ առջեւէս, ծանր, չուզող ոտքերով որոնք աչքերուն չափ խօսիլ գիտեն երբեմն:

Կը նայիմ ետեւէն:

Տարուրնակ հորթ մըն էր ան, իր հասակովը, երբ ես ձգեցի գեղը:

Անիկա սիրած էի տղու հոգիով: Ու լացած՝ երբ նշանեցին: Ութ տարեկան չկայի ես այդ օրերուն:

Ու ամէն տարի, Աւետումին, մինչեւ գեղէն բաժնուիլս, ես անիկա բերի այս մորմենիին ներքեւ:

Քով քովի նստիլ, ոտքերնիս ջուրերուն տակէն իրարու երկարել: Երբեմն թեւեր թեւերու տանիլ: Մենք պզտիկ էինք ու մարդերը շատ չէին տեսնար այս խաղը:

Յետոյ:

Քաղաք: Դպրոց: Դիրք ու երա՛գ: Ու վա՛նք մը, ուրկէ կը փախիմ մարմինս պարպած ու գլուխս կապարած:

Ես հիւանդ եմ հոս, գունատ ու նիհար, ու կը նայիմ անոր ետեւէն: Մագերուն՝ որոնց լարերէն ջուրը թռչունի աչուկներու նման կը փայլի: Հասակին՝ որ կարմիր պարեգօտին մէջէն փախչիլ կը սպառնայ:

Մեր աչերը կը վախճան իրարմէ:

Լիճը խելօք է այսօր:

Սրեւը հազիւ մատ մը շուք կուտայ թուփերուն: Տղաքը՝ ծիթաստաններուն տակը քունի կը քաշուին: Ծերերը մեծ կողովներու ստուերին մէջ կը թաղեն իրենց գլուխը ու կը գոցեն աչքերնին:

Մայրեր, հեռուները քաշուած աղջիկ ու տղայ կը կարգեն:

Ու աղջիկները աւազին վրայ, ջուրին երկարած իրենց ոտքերը, գոյգ գոյգ զրկուութիւն կը փորձեն կարծես: Խոնարհ կենդանի մը իր բուռակին կռակը կը բթուէ:

Եւ կը սպասեմ որ ջուրերը պատռին ու հէքեաթին աղջիկը բոլի փրփուրէն: Պարապ տեղը չէ որ տղաքը գերք կը կարդան:

Բայց ջուրը, անկնճիւ տասնըհինգ տարու աղջկան մը նման, կը վառի արեւին տակ, մեծ ու միակտուր: Ու դիմացի եզերքէն լեռան կռնակը կը նիհարնայ դէպի վեր: Ո՛չ մէկ վանկ: Ոտքիս՝ ջուրին պզտիկ ոլորուն հեծքը որ աւազին երկարած մեծ համբոյր մըն է:

Հանգչած են գիծերը: Ու կը սպասեմ ոսկի աղջկան:

* *

Ինչո՞ւ կը դողաս:

Ձայնը կը դպի անոր:

— Կամա՛ց:

Կը գոցեմ բերանս, բանալու համար դուռները աչքերուս: Չեմ մտածեր թէ ինչո՞ւ եկած է հոս, խուժքէն հեռու, նիհար տղուն մօտ: Ու բան մը կուգայ ներսէս, բուռն, խենդ՝ առնելու անոր իրանը, թարմ տունկի մը պէս երկուքի կոտորելու:

Ձեռքերս խելօք՝ կը կենան ծունկերուս վրայ:

Ան ունի ափին խաշած ձուկ ու հաց: Բայց ինչո՞ւ կը դողայ:

Հիմա ես այ կը վախնամ իմ ձայնէս ու բառերը կը գրուին աչքերուս մէջ, բառերը հարցումին:

Անիկա ուտելիքը կ'երկարէ:

— Անօթի չեմ:

Գիտէ թէ ցամաք հաց եմ բերած: Ու գրեթէ ցաւ կայ իր դէմքին:

Ինչո՞ւ չ'երթար:

Հանգչած են բոլոր գիծերը ու բոլոր ձեւերը:

Ան կը ծռի ձեռքիները քարին դնելու ու նշանին ոսկին, կտրուկ հնչումով, դուրս կ'իյնայ կուրծքէն:

Այն ատեն, ձայնին վրայ մեր աչքերը կը հանդիպին իրարու:

Կարմրած՝ կը դառնայ կրունկին վրայ ու անոր պարեգօտը արեւին մէջ բռնկած մեծ շուշանի մը կը նմանի որ կը քալէ:

Ու անոր գլուխը կը նմանի ոսկի սաղաւարտի մը կարմիր՝ երազի մը վրայ:

Ու անոր գնացքը քաղցր է ինչպէս խունկինը որ կը դանդաղի:

— Բուքո՛ւլ:

Մինակ է իմ ձայնս, արեւին մէջ յանկարծ բուսած խորունկ ցաւի մը նման:

Անիկա կը կենայ սպասելով արծազանգին:

Ջուրը խելօք է մեր առջին: Քունը, մեր ետին, մեծ վերսկի մը նման կ'իյնայ իրերուն ու մարդերուն: Կիներուն խումբը սօսիին տակը կը շարունակէ նշանն ու հարսնիքը ու աւելի մօտիկ՝ գրկուած աղջիկները ոտք կը փոխեն ջուրերուն վրայ:

Ու կուգայ անիկա՝ հովէ դղրդուած մեծ վարդի մը նման:

Տեղ կուտամ անոր, ան տեղը զոր ունեցաւ հոս, տարիներ, իր պզտիկ մարմինին համար:

* *

Մարմինի ծաղկած թել մը մեզ կը գատէ իրարմէ: Ու մեր ոտքերը, զգուշաւոր, իրարու զուգահեռաբար կը ձգուին աւազին վրայ:

Մենք չենք խօսիր: Բայց իրարու կը նայինք ու աչքերու լեզուն անսահման կ'ըլլայ շատ անգամ:

Ես պատանի եմ, նիհար ու գունատ ու զիրքերու մէջ ձերացած պատանի:

Ան պարմանի է, նուրբ եւ սպիտակ, այտերուն տեղը ոսկի են թափած:

Առնել անիկա, կամաց, շատ կամաց: Խմել կախարդուած բաժակի մը պէս անոր մարմինը: Խմել անոր ձեւերուն կաթն ու ծիրանին: Հանել անոր սիրտը եւ ուտել, լիճին աղջկան նման ու մտնել ջուրերուն տակը, ա'լ չեղելու համար:

Խենդութիւն: Անշուշտ: Ռ՞ն է պատանին որ իր խենդ օրը չէ ունեցած:

Բայց անիկա խելօք է նոր հարսի մը նման:

* *

Իրկուն:

Կարաւանը մտած է ձիթաստաններու ճամբան. առտուան նման խուճերը իրարու կը հետեւին:

Գեղը վերն է ու հիւանդ տղուն համար դժնդակ՝ իր զառիվերովը:

Տաքուկ բան մը որ հողէն կ'ելլայ, մերկ իմ ոտքերուս կը պլլուի բարի զգուանքի մը պէս: Ճամբորդներ՝ բառերուն բարիքը թափելէն: Ու մութցող կապոյտէն՝ մեծ մեծ աչքերը անոնց որոնք օր մը մեզի պէս տառապեցան հոս:

Գեղին մօտիկ, աղբիւրը: Հոն կը նստիմ մինակուկ, սպասելով այս անգամ աղբիւրի աղջիկներուն որոնք հէքեաթը կը դնէ հոս:

Ու քիչ քիչ ճամբան կը հանգչի: Մութը մեծ զգեստի մը պէս կ'իյնայ ձեւերուն վրայ ու իրերը կը դադրին ապրելէ:

Այն ատեն է որ տուն տանող ամայի ճամբիկը կը քաշէ իմ ոտքերս: Գեղը դէմս է, իր լոյսերուն սանդուխովը:

* *

Ամուր կը բռնեմ ձեռքէն:

Կը դողայ բայց չի քաշեր:

Մեր առջին՝ տուներուն տարտամ քառակուսիները, միջոցին մէջ ուրուային գծագրութեամբ: Երկու եզերքէն դեղնաւոր թեւերը թթնիկներուն որոնց վրայ տերեւները՝ անհամար իրենց ականջներով:

Ու մեր ոտքերը կը շեղին պզտիկ ճամբայէն:

Այն ատեն մեր մարմինները իրարու կը մօտենան ու կը խօսինք մութին վրայէն, լոյսէ բառերով:

Ու ինծի կը թուի թէ կը տեսնամ անոր մանրիկ հոգին որ պատառ պատառ կը քակուի իր բերնէն ու կոտրտող ու տեւական կրակի մը պէս կ'իյնայ իմ սրտիս:

— Բուքճու:

Մայրն է. տունէն:

Մենք աւելի մօտ ենք իրարու: Քրտինք կայ ափերուս մէջ ու այրող բան մը շրթունքիս:

Ինչո՞ւ եկար:

Կը սեղմուի կուշտիս: Ու բարակ իր զգեստէն կակուղ ու տաք բան մը կ'անցնի իմ կողերուս: Ձի խօսիր: Բայց քայլերը ծոյլ են ու չեն ուզեր առաջանալ:

— Ինչո՞ւ եկար:

Վանքէն դարձէս ի վեր, առաջին անգամն է որ մութին մէջ այսքան մօտ ենք իրարու: Գիշերը աղջիկները կը դադրին նշանած ըլլալէ: Արագ է մեր շունչը ու կը վախճանք աղմուկէն:

— Ես գիտե՞մ:

Կը նայիմ այս ուշացող պատասխանին:

Գիտե՞ն թէ ինչու կուգան աղջիկները երբ մատղաշ են տալիս:

Բայց մենք կը քալենք: Ծառերէն ճիւղեր կը քսուին խոնաւ, համբոյրի պէս, մեր երեսներուն: Անոր մագերուն տերեւներ կը կախուին: Ցանկապատ մը: Աւելի վար՝ տուները:

Ու ան քարին վրայ ուր տարիներ առաջ, ասանկ մութերուն, ծունկ ծունկի, գրեթէ իրար գրկելով մենք խօսեր ենք իրարու, հիմա առանց գիտնալու կը նըստինք նորէն...

Մեղմով ետ կ'ընէ փնտռող իմ մատներս, կուրծքին վրայէն: Ու լուռութեան մէջ, չեա գիտեր ինչպէս, ոսկիները կը հնչեն խորունկէն, ծիծերուն բարձունքէն:

— Բուբո՛ւլ:

Երկար ու ծանր բառը մութին մէջէն կը լայննայ: Կը բռնեմ բերանը պատասխանը արգիլելու համար:

Բայց ոսկիները կը շարունակեն խղճուած իրենց ճիւղ երբ անիկա կը թօթուէ իրանը, ազատելու համար փաթթող բազուկներէս:

Կը նստիմ մինակ, քարին վրայ, ափերս փռած այն տաքութեան որ անոր մարմինէն կը մնայ:

Բան մը կը պտտի չորս դիս: Հո՞տ մը, ձե՞ւ մը, սարսո՞ւռ մը: Չեմ կրնար ճշդել: Բայց բան մը՝ որ տղաքը լեռնէ լեռ կը ձգէ կ'ըսեն:

*
* *

Աւետումին գիշերը տօնական անուշութիւններ ունի: Տուններու առջեւ պառաւները կգակ կը շարժեն ժամերով ու յաղթուած ձմեռուան վրայ կը խնդան:

Երիտասարդները հարսնիքին երազովը կը գոցեն աչքերնին:

Պատանին՞րը:

Անոնք, իրենց մինակ անկողնին մէջ կը համբուրեն աղջիկներ, որոնք թաղին ամէնէն աղուորները կ'ըլլան:

Ու անոնք ուշ գիշերով կը փաթթեն աղջիկներ որոնց ճիւղէն ուրիշին ոսկին, դեղին աչքի մը պէս կը սպառնայ իրենց պատանի երազներուն:

Գ.

Ե Դ Յ Զ Է Ն Ը

Արեւ:

Բայց յստակ ինչպէս հին գինի մը որ կ'ոսկիանայ բաժակի շրթունքին. բայց տաքուկ՝ ինչպէս ծոցը նըշանով աղջիկներուն:

Շուրեր, մեծ ու պզտիկ, գետինէն կտրելով սեփ սեւ իրենց կերպասը:

Գառնուկ մը, կաթէն նոր ինկած, որուն աչքերը վառին ծիւնին նետուած մատնի մը քարերուն նման:

Անկիւնէն, քուռակը, իր գլխուն անհեթեթ սընտուկովը եւ ոտքերուն խորտ ու բորտ կարկինովը:

Պառաւներ, հարսներ, աղջիկներ, պատանի մը եւ պզտիկներ:

Օրն է շաբաթ, զարնան մէկ ամսէն:

Ու խումբը կ'ելլէ գեղէն՝ աղցան փետտելու:

*
* *

Կ'ուզէ՞ք որ պատմեմ ձեզի մեր ճամբաներէն:

Անոնք որ վար, լիճը կը տանին, համ ու հոտը ունին միշտ առուտուններուն, երբ մութը գորշ ճերմակ է դեռ անոնց յատակին ու շաղը՝ արծաթի անձրեւ. երբ եզերքին կանգուն ոստերուն վրայ հով մը կը զարնէ, թեթեւ ու պաղուկ, ու սիրտիդ կը հասնի

բուրումի մը պէս: Աղջիկ ու տղայ խելօք կը բալեն անոնց վրայէն:

Ուրիշներ, լեռ գացողները, աղուոր են ու երկտասարդ: Կոկիկ, թուփերուն փունջերը շարած իրենց ափերուն, անոնք չեմ գիտեր ինչու նմանցուցեր եմ միշտ քիչ մը մեր աղջիկներուն: Նուրբ է անոնց հասակը, տեղ տեղ ոլորուն: Ու շուք կայ հոն, ու հով ու սարսուռ կայ հոն, երբ հարմաներուն երգը կամաց կամաց հեւքոտ կը դառնայ զառիվերերուն:

Կան դեռ ուրիշներ, միշտ լեռներն ի վեր, այծերուն կնդակներով մէջտեղ ելած: Պատանիները հոգի կուտան անոնց նիհար իրանին որ կը մեռնի յաճախ թաւուտներու տունէ մը ներս, կամ մենաւոր ջուրի մը շրթունքին եւ կամ խորունկ փոսերու սրտին ուրկէ վար Մէրն ու Մեղբը, Գաղտնիքն ու Աւանդութիւնը գրկուած կը պառկին:

Ու, աղջանին համբա՛ն:

Ան՝ որ բլուրին կուրծքին թերի մանեակներ կը սիրէ շարել: Տեղ տեղ, դեղնորակ երի՛գ, որ վեր կը քաշէ ինքզինքը ճիգով ու ատոր համար կը բարակնայ: Որ ապառաժներու վրայ նուաղկոտ իր մէջքը կը կոտորտէ, բայց աղբիւրներու մօտ բարի կալին պէս կը կլորնայ: Որ, բլուրէն անդին, զալարուելով բայց յուսաւէտ իր ժապաւէնը կը կապէ լեռան փէշերուն մինչեւ որ բզիկ բզիկ պատուտուի անդունդներէն ու մեռնի խելօք:

Ու, կարաւանը աղցնւորներուն:

Պառաւնէ՛ր: Գիծին երկայնքովը հատ հատ տարտղնուած: Անոնք երբեմն բալելու տեղ կը թալթլին: Բայց ետ չեն մնար:

Հարսներ: Յաճախ զոյգ զոյգ: Թեւերով, բերնոյ դարձած իրարու: Կարծես զիշեր ըլլար:

Աղջիկներ, միս մինակ, իրենք իրենց հետ, անձանթ ձիաւորներուն երեւումը երագելով:

Պատանի՛ն:

—Անշուշտ, Բուրուլին ետեւէն:

Ելքն է շատ դանդաղ: Ու երգը հեւքոտ: Սիրտերը գացած են իրենց տագնապին: Խեղճ սիրտերը պառաւներուն: Ու եփ սիրտերը հարսներուն: Ու նոր պակով սիրտերը աղջիկներուն, բայց պատուտուած սիրտը պատանիին:

Անտառը:

Ծառեր: Ոտքի կամ հակած: Որն ալ ինքզինքը առած, գետինը պառկած:

Ջուրեր: Ամէն հասակէ: Անոնք կը բացուին քաշէն, կանանչէն ինչպէս աչքերը դէմքին խոռոչներէն: Ճերմակ ու աղուոր՝ որոնք անտառին խազը կը բանան: Տժգոյն ու բարակ՝ որոնք խոտերուն, ծաղկեմանեակներուն, նոյն իսկ հողին ու քարին գոհար կը կապեն:

Անտառը: Գարնան անտառը: Երբ մացառներուն սիրտը յուզում կը բուսնի: Երբ զանգուր ճիւղերու ներքեւ ծաղիկները հարս կ'ելլան:

Աղբիւր մը:

Մեր առջին պարապ է գետինը, փռուած՝ գունաւոր վարշամակի մը պէս, կարծես չորնալու: Կաղնին, ծառերու դասակ մը, իրարու ուսէն ատանկ վեր ելած: Անոր կը նայինք վախով ու սիրով: Մեր քովերէն՝ ցրուած բանակը թաւուտներուն որոնք հողէն վեր կը բռնեն անկանոն իրենց սկաւառակները:

նոտեր, ամէն հասակէ:

Հոտեր՝ հոսկէ ու հոնկէ: Երբեմն ճառագայթի ոստայններ: Երբեմն թելը երգին որ շուքերուն մէջ ոսկի կը մանէ, երազ կը մանէ ու սիրտ կը վառէ:

Ու պառաւները, գորշ ու գետնահալ, որոնք կը հատնին: Ու հարսները, որոնց կարմրուկ կամ կապոյտ տարազները հեռաւոր ծաղիկներու կը փոխուին ճիւղերուն կամ թաւուտներու շրթունքին: Կամ աւելի մօտիկ, երբ քաղցր է անոնց լեզուն ու խորհրդաւոր, մինչ սակառներու վերեւ կոկոզած բան կը պատմեն իրարու, ով գիտէ ինչներ:

Քովիկս է անիկա: Թեթեւ, ժպիտէ հովէ ու թելի վերածուած ծիածանէ մը հիւսուող պատկերի մը պէս: Քովիկս է անիկա, վրան միս առած, վրան կաթ առած ու աղջիկ դարձած երագի մը պէս:

Ու լուռ է չորս դին: Բարակ բան մը մեր վրան, հեծքը ճիւղերուն, որոնք իրարու երկարէին իրենց շրթները ու համբոյր տային, ատանկ կամացուկ, ատանկ խռովքով ու սարսուալէն: Քաղցր բան մը մեր ներքին, խոտէն ու հողէն բարձրացող զարկը բնութեան սրտին: Ու մեր ներսէն անանուն յոյզը, գողտր բաբախումը, մեզ իրար ծռող, մինակնալու տանող անոյշ տազնապը:

... Ու հիմայ ձայներ, բայց հեռուներէն: Ո՛րը՝ շատ այրած, որ կրակի պէս կը վազէ վերէն ու միջոցին մէջ արիւն կը հոսէ: Ո՛րը շատ անհամ, նոյն իսկ թթու, որ ականջդ կը փոթէ տհաւ պտուղի մը պէս: Ու կայ զուարթը, որ լողալէն ու խնդալէն կը դառնայ պարապին վրայ: Ու կայ տգեղը որ կը ճամբորդէ կարծես բուրջերու մէջ վարձամակուած:

Ու երգեր: Երկար կամ դանդաղ: Անոնց մէջ թեւ

կուտան կանանց մեռելներուն: Երես կը վառեն ծիծերուն կանթեղէն: Սուր ալ կը դնեն ոսկի յօնքերուն: Ու երկաթ օղակ՝ խոշորցող սրտին: Բաժակով արիւն սիրոյ ծաղիկին:

Ու, օգէն ու գետինէն, ու ծերպերէն ու բացուածքներէն աներեւոյթ բայց յստակ բղխումը Գառնան ոգիին, ան որ չերեւար բայց տարիք ունի քսանի մօտիկ: Որ ապրողները, մանաւանդ սկսողները իրարու գէրկ կը թափէ, ու կեանքի անկարողներն անգամ պատրանքով կը զարդարէ:

Ու շատ մի տեսնաք, որ պատանի մը ու պարման աղջիկ մը, ասանկ կէսօրով, իրարու քաշուին: Ու, փնտռեն տեղեր ուր շուքը ըլլայ քանի մը խառով, պատերը՝ հիւսուած՝ իրարու շատ մօտ, ծառէն ու թուփէն: Ուր թաղուի տղան, թաղուի աղջիկը:

Երկուքս:

Մեր վրան՝ քարի տախտակ մը, ճիշդ ինչպէս կափարիչը դագաղին: Մեր կողին՝ մորմենիին՝ փշուտ ու նիհար ծողացանկը: Ու ամէնէն վեր սիրահար կաղնին որ չորս հինգ ծառի շուք կը կախէ մէկէն:

Ու տաք է ափը:

Ու մատներուս մէջ ինչպէս կը թուրնայ, բարակ կը դառնայ, բամպակ կը դառնայ: Յետոյ սողոսկուն բան մը, խոնաւ ու կրակ: Ու այ չեմ խորհիր մատի ոսկորներուն որոնք թռած են անկէ:

Ու ցօղունը կայ, նրբին, ցանցակերպ, դաստակէն դէպի վեր, ցօղունը որ ծաղիկ չունի եւ զոր ձիւնէն հրաշքով բուսած կապուտիկներ կարծէիր պիտի:

Ու կուրծքը, թեթեւ, նոր թեւաւորած, բայց ուրկէ կուգայ սկսող համը աղջիկներուն:

Ու երեսները, այնպէս թարմ, բայց այնպէս հասուն:

Ու նայուածքը որ դուրս կը վազէ իր կռախնե-
րէն, համբոյրի նման փաթթող ու տանող:

Երբ մագերը կը գատնմ ճիւղի մը եղունգներէն
ու անոնց թելերը կը տեղաւորեմ գլխի մայր հիւսքին,
ու, երբ, ուսերուն վրայ աջ ու ձախ կը ծռեմ անոր
այտերը կախարդուած ափսէներու պէս ու թ'ւերս
կը բանամ վրան՝ գոցելու, անիկա զիսէ տաքումը որ
կը կեցնէ:

Բայց տաք, տաք է ափը, որ խօսիլ կ'ուզէ, երբ
նոր փրցուած դեղծի մը նման կը լքուի ափերուս:

*
* *

Մեր խօսակցութիւնը:

Քիչ, կտրտուած բառեր: Աւելի շատ՝ աչքէ աչք
թափանցում մը որ արցունքով կը պղտորի: Պատահ-
խաններ որոնք շատ ուշ կուգան երբ հարցումը մե-
ռած է արդէն:

... Ես կը խօսիմ անոր քաղաքներէն ու անոնց
աղջիկներէն:

Ան կը նայի մեզմ ու միամիտ: Ու ան ալ կը
պատմէ գեղը, մեռած աղջիկները ու լճին խղդուած
տղաքը: Ու առանց գիտնալու կը պատմէ նորէն իր
պզտիկ սիրտը, նշանի օրէն մինչեւ աս տարին: Քիչ
է շրջանը, ութի մօտ տարի:

Աղջկան սիրտը: Պարապ բաժակ, կ'ըսեմ ես ին-
ծի, ուր ոչ մէկ կաթիլ դեռ եկած ըլլայ հանգչելու:

Ու մեր բոլոր միակութիւններուն, ինչպէս է հի-
մա, ցաւ ու հաճոյք է ինծի հարս ընել անիկա, նե-
տել իր մարդուն անկողինին: Ու խօսիլ Ղառձին վրայ,
դէպի մեր թաղը, մայրիկին տունը: Անիկա միշտ կէս
կը նայի, միշտ բառ ալ չունի:

Այդ ատեններուն ես կը նայիմ խոր: Կը նայիմ՝

իմ մէջ ամբողջութեամբ, բոցի մը պէս որ կծկուիլ գիտ-
նար: Կը նայիմ, բռնկած ճագոտի մը պէս, ուղղակի
ճեղքելով անոր բիւրրուն կախարդ զրահը:

Ինչ կը վախնայ:

Մատները, դողդոջ, հազիւ կը գոցեն լուռ այս
հրդեհը:

— Ձե՞ս մեղքնար ինձ

— Ո՞վ որու, Տէ՛ր:

Այսպէս կը խօսի հարսնացու աղջիկը որուն հետ
պզտիկ եղանք: Որ իմ մէջ դիմացաւ քաղաքէ քաղաք,
թափառումներուս, ինչպէս կը մնայ պատկեր մը կի-
սաստուեր խորանէ մը ներս:

Խեղճ այս պատմութիւնը, ինչպէս բոլոր պատ-
մութիւնները աշխարհին:

Գեղ դարձիս, առաջին աղջիկն է ան ինծի հա-
մար: Տարիքը՝ տասնըվեց: Աստուածածնին հա՛րս:

*
* *

Առաջին օրը:

Որբան քալած է անոր հասակը, որբան ալ
շինուած:

Այդ օրը կը խօսինք, թաղեցի պզտիկներու նման,
ամէնուն առջին, որպէս թէ մեր տարիներուն կէսը
ինկած ըլլար մէկէն: Որպէս թէ ան նշան չունենար
կամ ես ձեր մը ըլլայի:

Բայց, իրիկունը մութին մէջ հանդիպում անոնց
բակէն ներս:

Ու իր անո՛ւնը, այնպէս տաքուկ, այնպէս շաքար,
ինչպէս տարիներ առաջ տղու օրերուս, որ կ'ելլէ
բերնէս ու աղջիկ կ'ըլլայ:

Բռնի, տաքնապուն բայց պարտադրուած, մենք
եւ կը դառնանք մեր մանկութեան, ատ իսկ վայր-

կեանքին: Մեր բազուկները իրարու կ'երթան: Կը կենանք անշարժ: Ոչ մէկ բան մասնաւոր, օտար որ խռովէ, ուրիշ ընէ մեզ:

Յետոյ անակնկալ, անծանօթ սարսուռը, անկէ ու ինծմէ, նոյն երկվայրկեանին:

Ո՞վ կ'անցնի, ի՞նչ կ'անցնի:

Բայց իմ ոտները կը թուլնան: Ու տաք կ'ելլայ իմ բերանէս: Ինչո՞ւ:

Ու կը մօտենանք քիչ մը աւելի: Տաք է անոր ալ շունչը: Ու անոր թեւերը կակուղ են ու անդիմամարտ: Ու անոր գլուխը կը դողայ ծոծրակին վրայ, ինչպէս ծաղիկ մը ցողունին վրայ:

Ու կը սեղմուինք: Անոր երեսները:

Ես բաղաբի տղայ, վէպերու տղայ: Ես շատոնց վարժուած այտերու համին, արցունքի համին:

Անիկա՞: Բայց անիկա մեծցաւ մենաւոր շուշանի մը նման: Բայց անիկա...

Ան ետ կ'ընէ իմ շրթունքները:

Ոչ մէկ ծալն: Դուրսը, փողոցն է, սեւերու մտած:

Վերէն, սանդուխէն լամպը որ կ'իջնէ:

Կը վախնանք անկէ առաջին անգամ:

Առաջին օրը...

Հիմա կը բռնեմ այս պատկերը աչքերուն դիմաց: Տեղաւորուած է կուշտիս: Մենք մոռցած ենք սակառները, աղցանը, պառաւները: Շուրջ թանձր է ու կարծես թէ կը դպի մեր միսերուն: Չայները, մէկէն հինցած, հեռացած, հազիւ կը հասնին:

Ու ողջ անտառը, որ կը թրթռայ եւ կամ կը լռէ, բովիս սեղմուած սա աղջկանը մարմինէն:

Ու մեր օրերը առաջինէն ետքը:

Առանձնութիւնը զոր կը լրտեսենք: Ինչպէս կը նայինք՝ դուռին, իրարու, նոյն տազնապանքով: Ինչպէս կը գրկեն իրար մեր բազուկները, յետոյ ոտքերը, յետոյ կուրծքերը: Ու ինչպէս օր օրի, մեր մէջ կը փորուի բաժանումը աշխարհին համար, աշխարհի աչքին: Բայց մեր հոգիները մեր ներսերէն ինչպէս իրարու կամար կը նետեն աւելի ամուր, աւելի մօտիկ:

Ան օրերո՞ւն:

Ու ալ կը խօսինք աւելի կամաց: Բայց բառերուն տեղ որոնք ուժ չունին, մեր հոգիները նոր ճամբաներ կը բանան:

Ու սկսող գարնան դէմ՝ անոր երեսին՝ կուգայ այն անանուն հովը ուրկէ կիճը կը բլխի:

Ու անոր հասակէն, անոր մագերէն, թեւերուն աղեղէն՝ գիծերուն ա՛յն յարդարումը, ա՛յն վէժը որ մէկ օրէն միւսը պատանիէն՝ կը ստեղծէ կիճը, հանդարտ մարմինէն՝ լուռ բռնկումը. ու խելօք միսերէն՝ խնկոյզ զգլխանքը որ կրակի պէս կը թափի տղոցը գլխուն:

Ու անոր նայուածքէն մեր շարականներուն «անի-մանալի» աղբերացումը որ ներսերէն դուրս կը բերէ, անտես բայց իմանալի պսակի մը պէս, անտես բայց շօշափելի մարմինի մը պէս աղջիկներու հոգին որ կիճ է եղած:

Այն օրերո՞ւն:

Երբ՝ հեռուներէն դեռ զայն չտեսած գիտեմ ես գալը: Երբ՝ ճամբաներուն վրայ կիներուն շարանէն հոգիովս կրնամ զատել անոր իրանը: Երբ՝ մութերուն մէջ ես գրկեմ կը տեսնամ անոր մարմինէն վեր — որ չերևար — շէնքը անոր հոգիին:

Այն օրերուն:

Բայց գարունները շուտ կը քալեն, երբեմն սիր-
տերէն ալ շուտ:

*
* *

—Ոտքերուդ մեռնիմ:

Պզտիկ, գրեթէ մանուկի աղաչանք, ան վերն է
հիմա, անդունդի մուտքին ու, ձեռքը նտ, վեր կը
քաշէ, բայց կ'երկարէ հոգին:

Եւ: —Վա՛րը. անդունդէն ներս:

Սրբուած են հիմա աղցնուորները հորիզոնէն որ չի
կայ: Հարսներուն երգը երթալով կը յոգնի ու կը հե-
ռանայ: Տղոց ձայներ՝ փրթած, կոտորով: Հովը որ ան-
դունդ կը թափի անգոյն ալիքով:

Ու իմ ոտքերուն, անմիջական, անդո՛ւնդը: Լու-
սաւոր, ժպտուն, դեղին արեւի անհուն կարան որուն
տակը չի կենար:

Բայց խորխորատը արիւնոտ իր համբար ունի:
Անկէ աղջիկներ վար թափած են իրենց մեղքը ու
իրենց անձը: Ու հէքեաթ է բուսած անոր խորունկէն,
Աղուրնակներուն տրտում հէքեաթը:

Ու կը պաղատի: Ան շատ կը վախնայ: Ու կը
պաղատի: Վեր ելե՛ր:

Խեղճ աղջիկ, Դեռ չի գիտեր որ գիրքերուն տղաքը
մահն ու մեղքը նոյն գիծով կը տեսնեն: Թէ՛ անդուն-
դէ անդունդ սորված են քալել քաւական կանուխ:
Արդէն ո՛ր խորխորատը կրնայ մօտիկ գալ կնոջ մը
սրտին:

*
* *

Ի՞նչպէս իջաւ:

Ուսերուս վրայէն, ուր կը ծալուին ու կ'ամրա-

նան իր բազուկները, կը լսեմ սիրտը որ կը զարնէ:
Ու աչքերէն կը վազէ ինչ որ դուրս է մեր լեզուներէն:

—Ոտքերուդ մեռնիմ:

Խենդ է աս աղջիկը: Ինչո՞ւ: Հո՞ս ալ:

Կը նայիմ խելօք: Կռնակը կուտայ քարի մը կուշ-
տին:

Մենք ետեւ չունինք: Ապառաժը, շա՛տ ողորկ,
լուացուած ու լէզոտ՝ խարդախ է մանաւանդ եր
ափերուն դէմ: Մեր ոտքերը կը կենան ժայռէն փա-
խած քարի մը փորուածքին մէջ: Ու մեր կողերը կը
կռթնին քարերու կոշկոտներուն:

Բայց մեր առջին, անմիջական, անդունդը: Լու-
սաւոր, ժպտուն, արեւի անհուն տակաւ՝ որուն տակը
չերեւար:

Ու անունները անոնց, մեր գիտցածներուն, որոնք
անկէ վար նետեցին իրենց մարմինները ու խորհուրդը:
Կը վախնայ, յանկարծական, անիմաստ վախով:
Յետոյ տխրութիւն, գրեթէ մոռելալունի տխրու-
թիւն:

—Ե՛րբ է հարսնիքը: Իբր թէ չգիտնայի:

Կը նայի, խորունկ զարմացած, չհասկնալով այս-
քան չարութիւն: Բայց քարի է ան:

Կը գոցէ շրթներս մեծ մօր մը նման: Բայց ես
անոր թաթիկը կը տանիմ երեսիս, աչքերուս: Ու, ին-
ծի կուգայ թէ երազ մը կը պտտի միտերուս վրայ:

*
* *

Ու, առանց ուզելու, ու, առանց գիտնալու, ես
կը զատուիմ կամաց կամաց իրերուն աշխարհէն: Ու
մահուան հմայքը, անդունդէն բխած շնչումի նման
կը փաթթէ դանդաղ, կը փաթթէ հեշտով:

Ու կը քայքայուին, կարծես հալելով այդ բուրու-

մին մէջ, երկաթ թելերը մեր բաղձանքներուն, ցանկութիւններուն, որոնցմով զրահուած կը սիրենք ելլել կեանքին դէմ:

Ու հաճոյք կայ, խոր ու շօշափելի սա մարզանքին մէջ:

Ու կը բռնեմ անոր ալ հոգին այս զգլխանքին վրայ, ինչպէս պիտի ընէր գիտուն մը, թթուի մը վրայ թիթեռնիկ մը մէջքէն պրկած: Ու կը սպասեմ որ գիտնալ անդունդէն:

Ու, երակներուս մէջ մշուշոտ թմբերը կը թաւալի: Ծանրութեան զգայութիւնը կը պղտորի մանաւանդ ծոցիս վրայ: Թուլութիւն: Այո՛, Բայց անմիջապէս թեթեւացում. տեսակ մը ցնդական վիճակ: Մեր մարմինները կարծես կը բանան իրենց ծածուկ դռները, փոխադարձաբար ներս առնելու համար մեր մասնիկները:

Այն ատեն է որ կը ստիպուիմ ճնշել զանկիս երկու կողմերուն: Ու բռնի դառնալ իրականութեան: Այն ատեն է որ անդունդէն դառնալու համար ինքնիւրեն, ծունկերուս վրայ ու ծոցիս վրայ մեղմ իր ճընշումով բան մը կը ստուգէ—ապրիլը արդեօք, Բայց ես կ'ունենամ բզզացող մուխը աչքերուս դիմաց որոնք արիւն կը տեսնեն: Բայց ես կ'ունենամ անոր կուրծքին ընդլայնող մղումը որ ինծի կուգայ, բերելով սիրտը, անծանօթ սէրը, կապոյտ կուսութիւնը եւ զիս կ'ընէ հալած հրդեհ մը, բայց զով ու բարի, հեգուկ ու բարի: Ու կախարդութիւնը անոր լանջքին, որ ներս կը մտնէ իմ հրդեհումէս: Ու յետոյ, իրական զգայութիւնը աղջկան կուրծքին, ատանկ հծծիւնոտ, ատանկ սարսուռն ու այդքան կակուղ:

Ան կը համարձակի իյնալ մագերուս հետ: Կը գոցէ ու կը բանայ կոպերուս կնճիւղները նայուածք թէ

հոգի փնտռելու միտքով: Ու աւելի վճռական, որքան չէ եղած մինչեւ այդ օրը, ան իր կուրծքովը հանգիստ տեղ կ'ունենայ իմ ծոցիս:

Ու մենք մոռցած ենք անդունդն ու մահը: Մոռցած մանաւանդ դաւաճանութիւնը մեր շարժումներուն:

Համբոյր չանցնիր մեր մտքէն: Բայց մեր նայուածքները կը պղտորին իրարու մէջ: Ու կը դողանք շատ թեթեւ, նոյն կոթունէն կախ գոյգ մը ծաղիկներու պէս:

Ու չես գիտեր ինչպէս, չես գիտեր ուրկէ մահուան մտապատկերը կը զատուի իր մշուշոտ շրջագիծերէն: Ու ծանր, նիւթական ճառագայթումով կը կենայ մեր դէմ: Կը սպասենք: Որո՞ւ, չենք գիտեր: Աւելի կը սեղմուի կուրծքիս, զիս քարին կապելու չափ ուժով:

Բայց ինծի կուգայ թէ կը հակինք դէպ առաջ:
—Իջնա՛լ:

Ով էր ըսողը: Անոր աչքերը փակ են բոլորովին: Երեսը՝ արմուկիս աղեղին: Սիրտը սրտիս մօտիկ: Ու շրթները կուղպ: Ո՞վ էր ըսողը: Ո՞ւր իջնալ:

—Իջնա՛լ: Իրար ուտել: Հատցնել սիրտն ու սէրը: Մեղքին հետ իջնալ վար ու չըլլալ, չըլլալ...

Զարհուրանքով կը լսեմ այս մտածումներուս ըստուերոտ, ուրուային ծայնը: Ամէն բառ մեռելի պէս կը բռննի զանկիս մէջ, կը թրթռայ իր շարժումը, յետոյ կը մտնէ նորէն լուսութեան մէջ: Այնքան յստակ է այս լեզուն:

Ոչ մէկ շշուկ: Անդունդը՝ միշտ լուսաւոր, միշտ ժպտուն, միշտ նոր: Ու անոր ալ յատակէն մեղքերը կը բակուին մեղիպէսներուն:

Ու փոթորիկը: Մռայլ բաղձա՜նքը անվերջ հան-

գիտախն: Ո՛ւ, արիւնոտ բաղձանքը կուսութեան բա-
ժակին: Ու գիրկ գիրկի իջնալուն զգլխանքը նորէն որ
անցեալին ու ապագային ճամբաները անէութեան մը-
շուշով մը պիտի լեցնէր:

Վէպերու տղայ՝ ես կը դիմանամ:

Բայց սխրալի բան մը կայ սա շրթներուն վրայ,
համբոյր չճանչցած սա շրթներուն վրայ որոնք մահը
կը հեգեն այդքան բաղցրութեամբ: Բայց խենդեցնող
բան է տեսնել աղջնակ մը որ կը յօժարի յանձնել իր
կուսութիւնը մահուան բազուկներուն:

Էստեալ է որ տղաքը խելք չեն ունենար:

Կը բանամ աչքերը, մեղմ՝ երազ մը բանալու չափ
մեղմ մատներով:

Դիտիւք կը բերեմ ուսիս, յետոյ երեսիս:

Ի՛նչ խելօք է ան:

Բայց ի՛նչ բռնկում ափ մը այդ միսին ներքեւ:

Ու, յիմարի պէս, կը փնտռեմ անոր վրայ կնիքը
ահաւոր այն ողբերգութեան որ դարերը լեցուցած է,
առանց մաշկու:

Բայց անիկա կը կենայ իմ երեսիս, պզտիկ իր
զարկովը, անուշ իր կրակովը:

Ու կէս մը գոց իր շրթներէն անոր շունչը որ թե-
ւաւոր, բուրումն փոխուած հեշտանքի մը պէս մահ-
ուան կը թափի:

Ու անոր մարմինը նորէն, զենումի պատրաստ
երինջի նման պատրաստ կ'ըլլայ գերեզմանը մինչեւ
Աստուածածած:

Կը քնանայ:

Արեւ, լուսաւոր, ժպտուն, բարի պարապէն:

Ու անոր խորէն տարօրինակ շրջիւնը անտես թե-
ւերու որոնք միջոցը կ'ակօսեն: Անոնց՝ որոնց հոգիները

կ'առնեն հէքեաթին մէջ ու կը տանին: Որոնք չենք
տեսած բայց կը գուշակենք:

—Կը լսե՞ս:

Կը բանայ աչքերը, թրթռուն, զարմացած: Բայց
չի փնտռեր: Ան վեր է հիմա մարդերէն ու մահէն:
Հովն է կ'անցնի իր պզտիկ թեւովը ու վար կը վազէ:
Ոչ մէկ հեծեծանք վարէն, ապաշխարող հոգիներէն
որոնք աւանդութեամբ կը սպասեն հոն չեկող հան-
գիստին: Ոչ մէկ աղմուկ աղցնւորներէն որոնք սուգ-
ուած են անտառին ներսերը: Ու պարապը կը շա-
րունակէ անշուշտ իր այրումը:

—Ով էր:

Կ'անդրադառնամ: Աչքերը կը գոցեմ աչքերովս:
Ու կռնակէն՝ թեւս կ'ամրանայ աւելի ուժգին: Մահը
գնաց, ինչպէս եկած էր:

Ու կ'աճապարեմ: Անդունդները կիներու կը նը-
մանին քիչ մը:

Կը հանեմ ոտքի անհուն զգուշութիւնով:

Վերն ենք:

Ձի կրնար ետ չնայիլ, կրկին տեսնելու թէ ինչ-
պէս ուրիշներ եկած են հոն, ալ չելլելու համար:

Հեռուէն՝ տղա՛քը, որոնք ձայն ձգած մեզի կը
պօռան:

Դժգոհ, կը նայինք պարապ սակառներուն:

Աղցա՞ն: —Մեղք են խոտերը:

Կը նետենք սակառները անդունդէն:

Ու մեր տեղն անոնք կ'երթան, պահ մը քով քովի
ու կը դադրին երեւնալէ —ըլլալէ: Ու ամէն բան կ'ըլ-
լայ այնպէս ինչպէս էր առաջ:

79—Երբ Պատանի են

*
* *

Արեւ:

Բայց պղտոր՝ ամպերուն ծոցէն, ինչպէս չգտուած գինին որ կը յօրանջէ հնծանին խորէն: Բայց ուժէ ինչպէս, բայց պաղ մանաւանդ, ինչպէս ծոցը տունմնայ աղջիկներուն:

Շուքեր, այս անգամ անհուն որոնք բլուրներն ու լեռան մէկ մապը սեւով կը պատնեն:

Գառնուկը, որուն աչքերը նայիլ չունին, ինչպէս մատնիները որոնց ինկած ըլլայ քարը:

Քուռա՛կը, իր չորս ոտքերուն ինչպէս բեռցուցած այլանդակ դագաղը իր գլուխին:

Պառաւներ, հարսներ, աղջիկներ, մօխիւրի գոյնով մշուշի մը մէջէն:

Պատանի մը որ դալուկ է մեռներէ եկող մէկու մը նման:

Աղջնակ մը, որ դալուկ է առագաստ կոխող հարսի մը նման:

Կիրամուտքը սկսած է: Ու կիներուն լացը կը կոտորուի գերեզմանէն, որուն մօտիկէն կ'անցնինք:

Աղցանէ դարձ:

— Ինչո՞ւ մեռելէ դարձ կուգաս ինծի:

Դ.

Ա Ե Ր Դ Ե Ա Ե Ռ

Ա.

Սեւ է գետինը, փողոցն ի վար, դռներուն առջեւ ու պատուհաններուն տակովը: Շեմերու կողքին, սաքունները՝ խխում, ջուրին մէջ:

Պզտիկներ, երկարած՝ քարերուն վրայ, բաց փորով, սպասելով սափորը անծրեւիթին: Հարսներ, բացուածքէ բացուածք, արագ նայուածքներով:

Բակերէն, մինակ քիթե՛րը պառաւներուն՝ մեծ մեծ, կիսախուփ դրան ճեղքերէն:

Ու աղմուկը, ատեն ատեն, պարպուող դռներուն, ու պօռալը թրջուած աղջիկներուն, որոնք կը վազեն ուրախ, զով լաթերուն խենդութիւնը հոս ու հոն տանելու, տղոցը առջեւէն:

Մենք, վերը, է՛ն վերը, երկուքով, ծովադիր բազմոցի կուշտին, պաշտպանութեանը մէջ հինաւորցանկիւնին:

Տունն է պարապ, պառաւէն, որ գերեզման է գացած լալու եւ խօսելու քիչ մը, ծնողքէն՝ որոնք քաղաքն են իջած, օժիտը կտրելու հարսնցու Բուբուլին:

Վարդա՛վառ: Վարը բակին մէջ, երբ անոր գլուխէն կը պարպեմ ամբողջ սափորը: Մանաւանդ տուներէն դուրս, աղբիւրներուն մօտ, ուր հարսները կը կենան արծակի, ու ջուր կը նետեն, երբեմն կրա՛կ, բոլոր անոնց որոնց ետեւէն պարմանի երազներ ունեցան:

*
**

Ջուր կայ անոր մագերուն , ցրուած ու պզտիկ , ուլունքի նման : Տեղ տեղ ալ սեւ , սեւի սեւ , թաւիշի մը պէս , որուն հիւսքը գզգզուած ըլլայ :

Ու ջուր կայ նորէն անոր այտերուն : Բարակ ու դալուկ , կարմիրի տալէն : Ու կաթիլներ , խոշոր ու մանր , վիզին ճերմակէն , կը քալեն գինով դէպի հովիտը անոր ծիծերուն :

Ու թաց պլուզին տակ , անոր կուրծքը , կակուղ գիծերով , սեւ մարմարի պէս , որ մատիդ տակը կրակ կը բերէ :

Ու մերկութիւնը անոր թեւերուն . ճերմակ . սեւ խողովակէն ձիւնի ժայթքին պէս որ կենար մէկէն :

Անիկա հանած է վիզէն ոսկի շարոցը ու պարպած բազուկները նշանին օղակներէն :

*
**

Մեր դէմը լիճը , զարնուած մոյնքով , ոսկի սկուտեղ մը , բլուրի ոտքին : Մենք կը յիշենք թարմ մուխի մը պէս , անոր ափը , մորենիները ու թանձր շուքերը թաւուտներուն :

Ու այգիները բլուրէն դար վար , արեւին մէջ տըժգունած ծածկոյթի նման : Մենք կը յիշենք անդրանիկ դեղնութիւնը որ տուններուն կուզիկութիւնը կուգայ քօղելու ու մեր ալ սրտերուն դեղնութիւնը՝ երբ դէմէ դէմ իրարու կ'երթան մեր աչքերը մարդոց վրայէն :

Ու նորէն , ճամբաները , ասկէ ու անկէ , դարձնալ դեղին ու դեղին : Մենք կը յիշենք անոնց պզտիկ աղբիւրներն ու անոնց մեծ ծառերը :

*
**

Դուռը տուած բազուկիս , թաց թեւն ալ վիզէս , անիկա կը մնայ գրկիս , ինչպէս աչքերուս մէջ , այնպէս լուռ , այնպէս մինակ :

Քակած եմ անոր մագերը , խոշոր բուղերով , որոնք , պզտիկ պզտիկ կուլան , երբեմն բազուկներէն դուրս , գետինին վրայ :

Ու կրակ կայ վիզէս ներս , թեւին տակէն զով ու թարմ կրակ , գգուանքի մը հետ որ ասեղի պէս սիրտդ կը գտնայ :

Արցունք աչքերուս մէջ , որոնք կը ցաւին , կարծես մէկը վար , վար կը քաշէ անոնց գունտերը :

Ամբողջ հրդեհ մը , թաց այդ մարմինէն :

Կը սրբեմ անոր երեսներէն ջուրն ու արցունքը , մեղմով , խնայելով գոյներուն ու խնայելով մանաւանդ անոնց ներքեւ նուաղող յուզումին :

Յետոյ կը վերցնեմ անիկա : Կը սեղմեմ սիրտիս վրայ անոր սիրտը , ճիշտ սիրտը :

Աղմուկ կայ վարը , փողոցէն ուր տղայ մը կը թրջեն :

Աղմուկ կայ տագնապող սրտին մէջ , որ կը զարնէ լայնցող ու կծկուող կաթիլի մը պէս :

— Գալ շաբթու հոս չես :

Կը կենամ : Չայնը օտար է ինծի , այնպէս դուրս , որ կը զարմանամ : Ուրկի՞ գտայ այդ շեշտը :

Ու անոր աչքէն ներս նայուածք չկայ հիմա : Պարա՛պ , յանկարծօրէն բաժակի մը պէս , ուրկէ հեղուկը կը թափեն :

Ես չեմ որ աչքերը պիտի նմանցնեմ ծովերուն : Ինծի կը թուի տեսնել անոր բերք , որ ետ կուգայ հոգիին անդունդէն , գիծ գիծ , փրփուրէն ելլող թռչունի

մը պէս: Ու նայուածք կ'ըլլայ: Որ փախչիլ ուզէ: Որ իյնալ ուզէ: Ու պղտոր ու մշուշտ բան մը ետքէն, գոցուելով ինքնիրեն:

Կը բանամ կոպերը: Ու անոր աչքը կը նմանի մեծ կաթիլի մը, որ կ'ուռենայ ու կը թրթռայ: Ու անոր աչքը կը նմանի արծաթ կայլակի մը, որ լեզու ունենար: Ես տեսեր եմ անոնցմէ՝ մորթուող գառներու գլխուն:

Ու թարթիչներէն, իր կարգին, խոշոր խոշոր ու հատիկ հատիկ արցունքը որ կը քալէ մեղմ, անտարբեր, իբր թէ անդունդէ չի գար ու կայծակ չըլլար, մշուշէն փրթած ու բիւրեղ դարձած կրակը սիրոյ:

* *

Գալ շաբթու կը տանին անիկա:

Մագերը թեթեւ շոգիի մը մէջ: Երեսները բռնկած: Կուրծքը թուրթին պիղկ: Շրթունքները ամուր կղպած: Ան չի տար ու չ'առնիր համբոյրը, որմէ կը վախնայ:

Բայց անիկա կը սիրէ այնպէս լուռ, այնպէս մինակ ու միամիտ:

Ան չի հասկնար տառապանքը ու չի հասկնար մանաւանդ համը շրթներուն:

Ան կը թողու որ իմ մատները քայն իր միսերուն վրայէն, որ իմ ափը պառկի իր այտերուն: Անիկա կը սիրէ իմ գիրկը աչքերը գոց, աչքերը սուսած բազուկիս:

* *

Կտոր կտոր, օր օրի ան տուաւ ինծի իր մարմինէն այնքան որքան ուզեց գրքերու տղու իմ յիմարութիւնը:

Ու այդ նուաճումը քայլ առ քայլ, թիզ թիզ, պա-

հերու մէջ, երբ աղջիկներուն հոգին գրեթէ տեսանելի շղարշի մը պէս տաղաւար կը բանայ անոնց մարմինին, տեղերու մէջ՝ երբ աշխարհէն գիծ ու գոյն կը հոսին, աղջիկներու երագներուն կերպասէն: Ու այդ նուաճումը՝ երբ պատանիները զատկուան խմորին պէս կակուղ կը դառնան աղջիկներու մատին տակ ու անոնց նայուածքը գինիի աղբիւր, պարապ սիրտերուն բաժակին երկարած:

Ըսի՝ ձեզի թէ անիկա ընկերն է իմ մանկութեան, թէ՛ շատ կանուխ ես ձգեր եմ գեղը, քաղաքներուն աղտին մէջ հացը փնտռելու համար: Թէ՛ ինկեր ու ելեր, խենդեցեր ու խելօքցեր: Ու հիմա, գեղ դարձիս, անիկա հասուն է ու խորունկ, վէպի աղջկան մը պէս:

* *

Յիմար այս վէպը:

Տասը տարիներ մեզ կը զատին այն օրէն, երբ անիկա նշանեցին:

Անկէ ասդին: Իմ ուսերուս ես դրի բեռը տասը աշխարհներուն: Ուղեղիս՝ յիմարութիւնը հարիւր դարերուն:

Անիկա՞: Կամաց կամաց ելեր է վեր իր ծունկերէն, հետզհետէ լեցուն ու մատղաշ: Հետզհետէ քաղցր ու սլացիկ: Ու անոր կուրծքին ինկեր են պզտիկ պարոյրներ, դասական խարիսխով: Ու շիներ է ան հակադէմ տակովը երեսներ, որոնք սիրտ կ'առնեն դիմացէն:

Բայց անիկա, այդ օրերուն, հաւաքեր է մանաւանդ, ինչ որ կինները կը զատէ աշխարհի բոլոր բաներէն: Ան ունի քայելու, նայելու, ըսելու իր ձեւը, որուն դէմ անկարելի է խելօք կենալ:

Ու յիմար է մեր վէպը: Անիկա պիտի կարգեն
գալ շաբթու ու մենք դեռ չենք համբուրուած:

*
**

Մութ:

Վարդավառը գացած է շատոնց: Ու Բուբուլին
թաց մարմինը յիշատակ մըն է արդէն:

Խոշոր տունին մէջ պառաւը ստուերի մը պէս իր
աչքերուն հաւկուրութիւնը կը պտտցնէ:

Վարը, չորցած սաքուններուն վրայ, վաղուան աշ-
խատանքը՝ դեռ չսկսած՝ կը յոգնի:

Պատուհանէ պատուհան գլուխներ:

Մենք ցորեկուան անկիւնին մէջ:

Լուսին կուգայ պատուհանէն, ծանր ու դեռ
տաք լոյսով մը:

Կը կեցնեմ անիկա այդ թուրիկ փայլին մէջ:

Մագերը կ'ալեւորին, կարմիր իր պլուզը կը տը-
գունի ու երեսները կը ճերմակին, երկնային նրբու-
թեամբ:

Դուրսէն, լեռան ճամբայէն հին սիրերգ մը:

Տղեկ մըն է որ կուլայ:

Ու երգի տղուն նման, գլուխս կուրծքին, ես կ'ու-
գեմ հիմա անոր շրթները:

Լուռ է անիկա, կղպուած նուագարանի մը պէս:
Բայց անոր մարմինին ամէն մէկ թելը պրկուած կը
թուի ինծի:

Կրակ կայ այտերուն վրայ ու կրակ բերնին շուրջը:
Անիկա վախն ունի խօսքին: Ու բառը ափովը
կ'առնէ կարծես բերանէս:

Կրակ կայ իմ ալ ձեռքերուս:

Անիկա ափովը կ'առնէ կրակը ձեռքերէս:

Ու անոր մարմինը զով է գարնան առտուան մը
պէս: Ու անոր միսերը մեղմ են, հրաշքով կակուղ-
ցած ճերմակ քարերուն նման:

Ու անիկա կը դպի իմ սարսուռիս, պզտիկ իր
խելքովը: Անիկա գիտէ ձեւը, որ Սէրը կը կեցնէ:

*
**

Պիտի ձգեմ զինքը, դարձեալ չհամբուրած:

Անիկա պրկող բազրակներէս գիտցաւ ազատիլ:
Ան սիրոյ մեծ խօսքին դէմ գտաւ պզտիկ ու համեստ
բառը:

Մարդ չի՞ յարգեր իր սիրածը:

Մութը կը խելօքնայ տունին մէջ ու տունէն
դուրս:

Պառկած պառաւին ընդհատ հազը՝ տակի սեն-
եակէն:

Սաքունները պարապ, դուռները իրարու բերած
են իրենց թեւերը:

Վար կ'իջնամ կամաց: Մեր քայլերը մէկ կը հըն-
չեն խուլ տախտակին վրայ:

Ու անիկա ափին կռնակովը կը շոյէ ճակատս ու
երեսներս:

Ինչ քիչ է երբեմն համբոյրը:

*
**

Դուրսը առանձին:

Բան մը զիս վեր կը մղէ: Կը դիմադրեմ: Մինչեւ
ե՛րբ:

Ձեմ գիտեր:

Գիշեր: Առաջացած ու խելօք:

Կոյր պատուհաններ, տուներուն մութին վրայ,
որը՝ տժգոյն, գորշ մարմարի պէս, որը՝ լոյսով, կար-
ծես նոր դրուած մեռելքար մը ըլլար:

Յստակ է լուսընկան որ փողոց կ'իյնայ, քիւերուն
եզերքէն, կայծկլտուն ու նիհար:

Ոչ մէկ ձայն ու ոչ մէկ հով:

Ու պատանին, բոպիկ ոտքերով, պատերուն շու-
քէն:

Անիկա կը կենայ Բուբուլենց դուռին:

*
* *

Մէկիկ մէկիկ, ես կը բարձրանամ սանդուխի աչ-
քերէն: Անոնց մէջ կայ խելօքը, որ, ոտքիդ տակը,
գաղտնապահ իր լուծեամբը կը դիմաւորէ սրտիդ
տագնաւոր: Կայ շատախօսը որ պզտիկ հպումիդ կը
մղկտայ, գեղի հաւին պէս, ու սիրտդ կը կեցնէ:

Մութ: Բայց բարակցած՝ լոյսով ալեւոր, որ սրա-
հին բացերը ձեւի կը բերէ, բայց տկար է պատերուն
տակով:

Պառաւին դուռը: Կո՛ւղպ, չես հասկնար ինչո՛ւ:

Դարձնալ սանդուխ: Ու նորէն, մէկիկ մէկիկ, գը-
րեթէ խօսելով, ու երբեմն աղաչելով տախտակներուն,
եւ կը կարծրանամ երկրորդ յարկը: Ծանր բան մը,
գլուխէս մինչեւ ոտքերս, կը ճնշէ վրաս ու ես կը լսեմ
դողը իմ միսերուն:

*
* *

Բա՛ց, լա՛յն՝ երեսին վրայ, դուռը Բուբուլին:

Սեմէն, ես կը նայիմ մեծ պատուհանին ուրկէ
վար աւրուած երկինքը կը հեռանայ, եւ ուրկէ ներս

լոյսը կուգայ տժգոյն ու նիհար: Պատերը՝ ճերմկած
կիրով, ու անոնցմէ կախ առարկաները՝ մատիտով
գծուած:

Տախտակամածին, անկողինը, անգոյն ու տձեւ:

Ու կը կենամ: Տունը, ինքն իր մէջ կը զարնէ,
անհուն զանգակի մը պէս, որ լեզու չունենար:

Ու այդ լուծեան վրայ աներեւոյթ ծաղիկի մը
պէս, անոր շունչը, որ կը բացուի ու կը գոցուի, այն-
պէս խելօք, միօրինակ, կարծես թէ չանցնէր սրտի
մը քովէն:

Ծունկի, բարձին առջեւ:

Ու կէս մութին մէջ, անոր երեսը թեթեւ լոյս
կուտայ: Ու կէս մութին մէջ, անոր թեւերը, վերմա-
կէն դուրս, մեծ ու տարօրինակ ծաղիկներու կը նը-
մանին: Ու խորհուրդը ճերմակ երկզով բաժնուած
կուրծքին:

Բո՛ւն: Բայց այսբան խելօ՛ք՝ քունը հարսնցու աղ-
ջիկներուն, երբ տղոցը ուղեղէն հրդեհը կը վազէ աղ-
ջիկներուն:

*
* *

Ափս կը բանամ, երեսին վրայ, շատ կամաց,
կարծես հոգի փռելու նման: Մեղմ կրակ մը կայ, խե-
լօք ու միօրինակ: Մաղմաղ ըսեյս կուգայ:

Պատուհանէն մեծ ա՛ստղ մը, որ կը թրթռայ ու
աչքի մը վախը կը բերէ ինծի: Կարելի է մտիկ ընել
լուծիւնը որ, տունին մէջ, կամաց ու խոր, կը կոտ-
տայ,

—Բուբուլ:

Ձայն ըլլալէ աւելի հեւք մը, ականջին դուռէն,
դէպի անոր հոգին: Հեւք մը, բայց կրակէ գիրբով:
Ինծի կը թուի տեսնել անոր գալարումը դէպի ներս:
Ու կը սպասեմ: Ափէս կարմրած թել մը կը պրկեն:
Ու անոր այտերը կրակ են առած:

—Բուքճւլ:

Ես կը լսեմ բառը, որ կ'ելլէ ինծմէ ու կը վա-
րանի: Որ կը դողդղայ: Անիկա չտեսնուող աղջիկն է
որ կը բխի հոգիէս ու մարմինը կը փնտռէ:

Բայց աղջիկը կը քնանայ: Բարի ու խելօք: Ընելիք
չունեցող պառաւ մը ըլլար:

—Բուքճւլ:

Կը ցնցուի: Կը բռնեմ շրթները ու կը խօսիմ շատ
կամայ:

Բայց անիկա նստած է արդէն, բարձի եզերքին ու
կը նմանի անդրիի մը որ մէկէն կը բխի հոգէն ու
կեանք կը հագնի:

Ու դո՛ղ կը դողայ: Ու ակռաները իրարու կու-
գան, հակառակ իր կամքին: Ու կապ է լեզուն:

Դուրսէն, խենդ ամպ մը որ ձեւ կը փոխէ:

Պատուհանէն, ծաղկամանը, որ ճիւղեր կը շարժէ:

Ու աղջիկը կը թրթռայ, բազուկներուս մէջ, եր-
գեհոնի կտորի մը պէս: Ու աղջիկը կը թրթռայ, ծուն-
կերուս վրայ, կրակին դէմ բռնուած ծաղիկի մը պէս:

Կապ, կապ է լեզուն:

*
* *

Կ'առնեմ անոր վիզէն ոսկիներուն շղթան ու կը
նետեմ բարձին տակ: Ու տաքը կ'երկնայ, մատնե-
րուս ծայրին, անոր ծիծերէն:

Մանր ու խելօքիկ: Բայց տառապիլ գիտեն, մատ-
ներուս ներքեւ, նման սրտերու որոնք դուրս նայիլ
ուզեն:

Ան կուլայ, կծկտած կուշտիս, երբ բարձը քիչ քիչ
վար կ'առնէ անոր իրանը: Ու ամէն շարժումի, անոր
մարմինէն, հո՛տը, որ գաղջ մշուշի պէս կը փաթթէ

դէմքդ: Միսին այդ հոտը, ճիշտ ինչպէս կուտայ ճրմ-
լուող ծաղիկը:

Բայց խելօք է անիկա: Խելօք՝ երբ բան մը ներ-
սէս կը ծեծէ ինծի, ուժով, շատ ուժով, ոսկորներս
ըրարմէ քակելու չափ ուժով: Երբ գանկիս տակ մէկը
մուրճով կը զարնէ անոր պատերուն ու բռնկած աղեղ-
ներու պէս շրթունքներս կը նստին բերնիս:

*
* *

Ու անիկա հարս կ'ըլլայ, լուսնկայ լուսով, իր
բարձին վրայ: Անոր գլխուն, մեղմ բառերով, ես կ'ը-
սեմ բոլոր գովքերը որ աղջիկները պիտի երգեն, անոր
քօղբը դրած ատեն:

Ու լուսնկայ լուսով, կարծես ձին հեծած, փեսին
ետեւէն, կը շտկի դէպի ժամ: Ու կը պսակուի:

Ես անիկա կը դարձնեմ տուն, ոչ այս տունը: Ու
կ'աւարտեմ հարսնիքը, լուսնկայ լուսով, կամաց բա-
ւերով:

Ու անոր հոգին կը տանիմ ծոցի գիշերին:

*
* *

Լոյսը լաւ է ալ: Ամպերը մեռած: Կարելի է գը-
րեթէ տեսնել անոր անուշիկ դէմքը որ թեւիս կը կոր-
ծի ու արցունքը, որ տաք տաք կ'անցնի միսերուս:

Ան միշտ չի խօսիր: Բայց մատները լեզուներու
պէս զգուանք կը կարդան: Բայց մարմինը դպած
տեղը կսկիծ կ'ը բերէ:

Ու անիկա անպաշտպան է միսո՞վն ու հոգիովը:

*
* *

—Մեղք է ինձի:

Ո՞վ ըսաւ: Անոր շրթները գոց են, ինչպէս ամիսների առաջ: Ո՞ւրկէ գտաւ այս շեշտը:

Բայց ինձի կուգայ թէ գրկիս մէջ կծկուած այդ մարմինը կը թեթեւայ քիչիկ, քիչիկ: Անոր երեսները կը վառին լոյսով մը որ մեր աշխարհէն չէ: Ու անոր աչքերը կը մեծնան. կը մեծնան, ու կը խորունկնան ու կը ծովանան:

Ու կը կարծեմ տեսնել հէքեաթին Աստուածունին, ա՛ն, որ կուսութիւնները կը պաշտպանէ ու կը հսկէ աղջիկներու առագաստին:

Վարդավառի գիշերն է ասիկա:

Ու, մեր հէքեաթին մէջ, մատղաշ աստուածունի մըն է, Բուբուլին տարիքէն, որ հարսներու շուքէն կը մտնէ ծոցին աննակը ու խորհուրդը կը լուսաւորէ:

Բայց անոր մատները կը գրեն, ճակատագրին գիրերէն:

Բայց անոր մատները կը կախեն, տանիքին գերաններէն, անտառը չուաններուն որոնց օղակէն աղջիկներ ճօճեցան:

Բայց անոր ոտքերը կը փորեն ահաւոր զլանները հորերուն երկրին սրտին մէջ, որոնց խորքին, վիրաւոր, արիւնոտ կոյսեր, գալարուած իրենց մէջքերուն վրայ, կը սպասեն չեկող հանգիստին:

Ու անոր թեւաբախումէն կը բխի սրտառուչ ու եղբրական կարաւանը խաբուած աղջիկներուն, անոնց՝ որ քօղքը երեսնուն, լճակ քալեցին, իրենց մեղքը ալիքներուն յանձնելու:

Ու բառ չբացած, նոյնիսկ չհամբուրած, ես կը դնեմ աղջիկը բարձին ու կը նետուիմ դուրս:

Ու Աստուածունին առած է բեռը իմ ոտներուս ու զսպած տախտակներուն լեզուն:

Տունէն դուրս: Փողոցէն դուրս: Պարտէզներուն մէջ: Ան կը հետեւի ինձի, մատղաշ, բարի, ճիշտ Բուբուլին պէս:

Ու անիկա կը համբուրէ պատանի վճիտութիւնը իմ աչքերուն:

Ու անիկա կը համբուրէ քաղցր ու յստակ կրակը իմ շրթներուն:

Բայց անիկա հոգիս դուրս կը հանէ ինձմէ ու կը փաթթուի անոր, երկար, ուժով ու խանդազին:

Ու կը համբուրէ բարութիւնը իմ հոգին:

Վարդավառ:

Գիշերը կը լուսնայ: Աստուածները կը քաշուին իրենց անկիւնները:

Աղջիկները կ'արթնան չայցելուած գիշերներէն:

Բուբուլը բաց ճակատով աղբիւրը կ'երթայ:

Պատանի՛ն:

Թող անիկա վագէ անտառ: Թող կանչէ Աստուածունին ու երկարի անոր համբուրին:

Երանի անոնց, որոնք երազը համբուրեցին:

Ե.

Դ Ե Ր Չ Ը

Է.

Օրն է կիրակի:

Տաղաւար: Բայց՝ ամառուան, հաստատ ամառուան, երբ աշխատանքը քեզ վար կը դնէ, դա՛շտը, գործիդ գլուխը: Որ կուգայ առանց արարողութեան, թեթեւ ոտքերով. ծանօթ, ընտանի հիւրի մը նման, ու, խելօք՝ կը քաշուի կրկին: Տաղաւար: Բայց տուներէն ներս հազիւ կը զգացուի: Ու դուրսը՝— Նոյն իսկ պար չկայ:

Կոչնակ: Երդիքէ երդիք համաչափ քալողու վնճարձրացող: Որ կը տարածուի, ափ ափ՝ զարգացուն՝ բաքախման նման, դէպի դաշտերը բարակ, հիւսուած ամպերուն: Որ, նեղ ու փրթուկ բան մը կը դառնայ սա թաղերն ի վար, վիրաւորուելով իջնող տանիքներէն, կոյր պատուհանէն ու հին պատերուն, կոշկոռ պատերուն կնճիռներէն: Առատ ու անխելք այդ համընթաց: Որ մերթ կը կոտորի՝ կշռոյթին վրայ, երբ հեռուն, զանգակատան տակը, մատը կը փոխուի ծերուկ ժամկոյն: Բայց սա առտուանցով՝ շատախօս քարո՛գ, որ պօռպօռալէն կ'ըսէ ու կ'ըսէ առանց որ սաքուններէն խեղանդամ ծերեր գտակ վերցնեն. կամ պզտիկ տղաք ետ կենան քիչ մը իրենց խաղերէն ու խաչ մը հանեն:

Կիններ: Բոլորն ալ դուրսը: Դուռներուն առջին,

խօսելով երբեմն իրար ականջին: Երբեմն ալ լռի՛կ. ու ծունկ կոտրելով պտուկներուն դէմ, համոտսի համար: Ու խուփերուն (հողէ կափարիչ պտուկներու) հարթ կատարներէն, աւելի ճիշդը անգլուխ վիզերէն կայ ու կայ մշուշը՝ իր կաթէ սոյլովը:

Ու տղաք: Քիչ մը ամէն դի: Օճախներուն տակ, փողոցին վրայ, երբ ծուկ կը խորովն: Իրենց մօր փէշին՝ լայն լա՛ցը հինաժ արտեւաններուն սեւուրիկ սանտրէն: Ուրիշներ՝ կաթը ծծելով: Տղաք, քիչ մը ամէն տեղ, նոյնիսկ դուռներուն աղխերէն կապուած էշերու ոտքին: Ու անոնց աղմուկը, առատ ու անխելք:

Ու ծերունիներ: Կոտրած են անոնց սրունքներուն կապերը: Կամ՝ պարպուած անոնց իլիկները: Անոնք իրենց գդիաթէ մահիճներուն վրայ կը դիգեն այդպէս իրենց մեղքերն ու դատապարտուած ոսկորները:

Ու պառաւաններ, ծեծուած, թմթրկած իրենց միսերովը: Որոնց կըպուած է աչքերուն տունը: Որոնք, իրենց քիթերը, մանաւանդ ականջները կը նստեցնեն այդպէս ծերերուն քովիկ, երբեմն կուշտին ու կը նաշին լուռ, յօնքով ու մորթով:

Տաղաւար առտու: Տունէն դէպի դուրս, դէպի փողոց:

Հո՛տը սոխրածին (այրած իւղ սոխով, աննուխով) որ կը պտտի: — Տօնական բուրճամ որով կ'օրհնուին բակերը մարդոց ու սենեակները. ու նոյն ատեն ալ քիթերը՝ անասուններուն:

Յուզուած է թաղը, բարի եւ անուշ, բարի եւ թեթեւ ուրախ սարսուռով: Ու հարս ու հարսնիք: Տղածգան կիներ: Ու նշանուողներ: Երկու ալ մեռել, մեծ, պայծառ մահով:

Օրն է Աստուածած: Հոտով, արեւով ու քաղցրու-

Թիւնով հիւսուած այդ առտո՛ւն: Բայց մանաւանդ
Դարձի կիրակին՝ մեր նոր հարսներուն:

* *

Բուբուլինց դուռը:

Մեծ, շատ մեծ պտո՛ւկը: Տաղաւարներու ու լայն
օրերու բազմող պտուկը: Անիկա կը սուլէ ուժով, երբ
բոցին մշուշը կը քողէ անոր երջանիկ փորը: Մէջը կը
դառնայ Պուտպուտուկին հետ (հաւու անուն) կարմիր
Աքլորը. անիկա՝ որ պօռալ գիտէր, ականակուռ իր
գալարափողովը, ուրիշներէն աւելի աղուոր, ու գի-
տէր մանաւանդ նայիլ աջ ու ձախ, աղջիկի աչքով:

Մա՛յրը: Նոր է լաչակը: Յունապի գոյնով: Որ
ծալքին գիծերը կը տանի թուշին՝ համեստ հանգոյցով:
Մէջքին՝ շալ գօտի, Պրուսայէն գնուած ու ոսկեհա-
մուկ: Ու կը վառի, փառ փառ, նոր պարեգօտը վերէն
վար մետաքս:

Մա՛յրը:—Աղջնակը հարս հանող ու անոր Դարձին
հիմա սպասող բարի կնկո՛ւկը: Երեսի ջուրով՝ թանկա-
զին աւանդը տիրոջը յանձնող, անաղարտ յանձնող
մայրը մեր աղջիկներուն: Որ կը հագուի ոսկի ու բնեղ
սա վերջին անգամը: Ու ալ չփոխուող, մինչեւ գերեզ-
մանէն ներս ընկերացող սեւէն առաջ՝ վերջին հեղ
մըն ալ՝ յունապի լաչակ կը հանգչեցնէ իրեն մագերուն:
Աշխարհն աւարտած, որ քիչ ատենէն ալ համբայ
կ'ելլայ դէպի ծերութիւն ու դէպի երկինք:

Մա՛յրը: Անոր նայուածքը չի կրնար կենալ շուրջի
իրերուն ու կը վազէ վար, թաղին բերանին: Ուրկէ՝
պիտի գայ հիմա, հա՛րս իր աղջիկը, աղուոր Բուբուլը,
ոսկի աղջիկը՝ խեղճուկ մեր թաղին:

Վերէն, կոչնակը: Առատ ու յիմար: Որ խենդու-

թենէն ծափ կը զարնէ, Ու կը թափէ վար դոյլ դոյլ՝
քիչ մը թրթռում ու գինովութիւն:

Մօտէն, Ծաղիկը: Տարուրնակ հարսուկ, Ան՝ որ
կը նայի ծերուկ իր մարդուն գլխուն վրայէն, պա-
տանիններուն, թաց թաց աչքերով ու գաղտուկ կը խըն-
դայ ինքն ալ չգիտցած թէ ինչու համար:

Ուսկո՛ւկը: Տասնըութամայ: Կուրծքին մանուկ
կայ: Ան՝ որ խօսուեցաւ իր աղջիկնութեան: Որուն նը-
շանը գնաց ու եկաւ: Որ փողոց չինկաւ Ծոցին գի-
շերը (առագաստի գիշեր) երբ մութին մէջէն կը սպա-
սէր ատոր հազարալելու ծեր Բամբասանքը:

Ուղտ Աննա՛ն: Դեփ դեղին, մազով ու մորթով:
Ու չոր ու երկան: Ան՝ որ երկուորեակ բերաւ իրար ետե-
ւէ երկու անգամներ:

Ու քոբուրը թաղին, Թումարիկը: Ան՝ որ յիսուն
տարի կայ, Աստըծոյ օրը դեռ կը կարգուի մարդոց
բերնին մէջ ու չի բաժնուիր գալիք կնիկէն, տղոց երա-
զէն:

Ու ես, թաղին պատանին: Նիհար ու հիւանդ՝ թա-
ղին պատանին: Ան՝ որ բարակ կը նայի ու ներս կը
նայի: Որ մեծցաւ ատանկ, որբին պէս մինակ, որբին
պէս բարակ՝ բարեբուն վրայ, դուռներուն առջին, չոր
ցամաք հացով. բայց կըցաւ կարգալ պտուկներուն
երգը ու աշխարհին խղճմտանքը: Որ գնաց յետոյ շատ
հեռու տեղեր, քաղաք ու վանքեր: Ու գեղին դար-
ծաւ, քակուած, քայքայուած:

Ու մենք ամէնքս կը սպասենք Անոր: Բայց մենք
ոչինչ կ'ըսենք:

Առատ ու անողոր կոչնակը որ միջոցին սիրտը
ատանկ փերթ փերթ կը բըզըկտէ ու չի կշտանար:

Պատիկ ու մեծ բոցերը, որոնք պտուկներուն ներ-

քեւ — երբեմն խմբերգ, երբեմն ալ հատ-հատ — կը բարախեն:

Ու մեր կուրծքերուն տակ մեր ալ սիրտերը: Որոնք իրենց դողերը կը զարնեն, ամէն մէկը իր հաշիւ-ներով:

* *

Ու կը փրթի ան, փողոցին մուտքէն:

Մա՛յրը: Կը խօսի սառած, առանց գիտնալու: Զեռքով, մարմինով. կամ արծանին պէս պաղ պաղ կենալով: Ան ունի բառեր, կը գտնէ բառեր, շատոնց մոռցուած բայց նորէն բոլորով: Ու կ'ըսէ՝ ատոնք, առանց գիտնալու, առանց ուզելու: Ընելով այդպէս հասուկ աղջիկը՝ օրանի տղայ. հարս իր աղջիկը՝ նոր թեւով վառեակ: Ու բառերը կ'երթան եկող աղջկան այնպէս անուշիկ ու այնպէս վայլող: Ու պատրանք կուգայ իմ ականջներուն:

Ու դեռ կը խօսի ջուրէ բառերով, որոնք ով գիտէ ուրկէ կը սորվին մեր հոգիները:

Բա՛ց, բաց բոլոր պատուհանները: Ու կիններ անոնց մէջերէն: Անոնք գլուխ կը կախեն, ժպիտ կը կախեն: Գովեստ ու համբոյր ու բեռնով օրհնենք կը կախեն անոր երեսէն, կուրծքէն, մագերէն:

Ու անիկա կը քալէ հանդարտ, նայուածքը առջին, նայուածքը չորս դին: Ու կը պագնէ ան կարմիր ու բարակ իր ժպիտովը ձերբերուն ձեռքէն: Ու կը պագնէ ան ոսկի ու բարակ իր ծայրիկովը կոյրերուն ձեռքէն:

Ու ան կը քալէ, գլխու հակումով, քաղցր շիկնումով, երիտասարդներուն եւ այրերուն առջեւէն:

Ու կը մօտենայ:

Քօ՛ղը: Ոչ՝ հարսնիքինը, որ կարմիր պատանքի պէս իջաւ իր վրան ու տարաւ զինքը:

Քօ՛ղը: Հարսին քօղը, երբ անիկա իր առաջին դարձը կ'ընէ մէրանցը (մօրը) տունը: Ան՝ որ մագերէն գագաթը կը թառի, շղարշի փոխաւած հովի մը նման: Որ թեւ կը բանայ աջէն ու ձախէն, ու, սրտի մը պէս, ինք իր ծալքերուն գալար կ'ոլորէ: Որ թոյլ, կը կախուի քունքերէն դարվար, արխնով հիստուած երազի մը պէս, համբոյրի մը պէս: Ան՝ որ պզտիկ խորան մը կ'ընէ հարսներուն դէմքը ու վարդ կը մաղէ անոնց այտերուն:

... Ու կ'իյնայ անիկա մօրը թեւերուն:

* *

Բօ՛ց:

— Պտուկին ներքեւ ան հաւաքած է ինքզինքը: Ու աւելի խելօք է հիմա: Խուփին կատարէն կաթին թեւի՛կը որ վար կը կործի հեւքով մեռնելու: Կոչնա՛կը՝ լուած:

Բայց իմ սի՛րտը:

— Անիկա ելած է, վեր դէպի իմ կոկորդը: Կը տեսնեմ ներսէս բարախուն ճնշումը իր կաղապարին, գունտի պէս կակուղ, որ նեղնար վարէն: Ու կը լսեմ ալ թէ ի՛նչ կը բանի: Անիկա, հատ հատ, (կաթիլ կաթիլ ըսելս կուգայ) բաներ կ'ոլորէ անկէ դէպի վար: Բաներ՝ որոնք մէկիկ մէկիկ կ'իյնան պարպուած կուրծքիս ու կրակ կ'ըլլան որ այրէր մէկէն բայց չհատցնէր: Բաներ՝ որոնք փչող կաթիլներու պէս նոթէն կը շինուին ու կը քային ներս միսիս բոլոր ճամբաներէն: Ու ցաւը, բեկբեկուն երիզի մը պէս, կը լուսաւորէ անոնց գնացքը:

Մաղմա՛ղ այդ կիզո՛ւմը կը խորովէ բայց չի մեռ-
ցնենք:

Ու կը պտտին: Ու կը թաւալին կայլակ առ կայ-
լակ: Ու անոնց այրուցքը կը բանայ լոյսը այդ բուռն-
կումին որ կը դողայ լուռ՝ մութերուն վրայ լքուած
վանդակին, նախանձող սրտին: Ու կը պտտին ու
կ'ուղղուին դուրս:

Դուքս: Աչքերուս՝ ուրկէ ոսկեհուռ վարագոյրի մը
պէս կը կախուին մեղմով:

Երեսներուս, ուր կը տարածուին, ինչպէս արեան
անձրեւ մը դալկացած ջուրի կտորի մը վրայ:

Իմ սիրտը:

Բայց անիկա ելած է վեր, անցած կոկորդէս ու
հասած գանկիս: Զեզի պատահա՞ծ է զգալ ատիկա:

—Անիկա նստեր է արդէն ուղեղիս կեդրոնը,
բանաստեղծին սարդին նման որ թաթ չունենար. եւ
որուն թունաւոր փորը հեշտով ընկղմէր հեղուկ լոյսին
մէջ ու սեւ քար դառնար: Կամ, դուք տեսա՞ծ էք
պզտիկ կանթեղ մը, իր բոցին աղուոր առագաստովը
ուր կապար գնդակ մը իյնար մէկէն...

...Ու, սեւ, սեւ՝ ամէ՛ն բան:

Կը զարհուրիմ: Ռ՛ւր եմ, Ռ՛վ է:

Բայց Բուքուին է անիկա: Ան՝ զոր ունեցայ այն-
քան անգամներ, իմ բազուկներուս, այնպէս նուա-
ղուն ու այնպէս անուշ: Ան՝ որուն մարմինը թիզովս
եմ չափեր ու մատ մատ ճանչցեր: Ան՝ որուն շրթնե-
րէն շիներ եմ ես կեռասի հատիկ, կարմրուկ շաքար
կամ մեծ գոհարներ, յաճախ սա իմ մատներով երբոր
գերկ գերկի կուլայինք կամաց, իրար լգելէն, կամ կը
խնդայինք: Ան...

Բայց վերջ չունին այս էջերը:

Ու հիմա՛:

Ինչո՞ւ այս մութը իմ մագերուս տակ: Ինչո՞ւ այս
շարժը որ ոսկորներս կը թօթուէ: Ինչո՞ւ ընկղմելու
շատ որոշ սա զգայութիւնը, իմ մէջ, ջուրերէն այն-
քան հեռու, երբ գետինը հաստ է իմ ներքեւ ու քովս
ալ մարդեր... Ու ինչո՞ւ կ'առնեն զիս, ու կը քաշ-
քըշեն ու կը տանին, կը տանին...

Բայց ո՞ւր կը տանին:

...Սրեւը հաստ է հիմա, նման ջուրի մը որ ներ-
կած ըլլան: Անոր մէջէն կը լողան ձուերը ոտքի հարս-
ներուն: Ու անոր մէջէն նորէն կը բուսնին ձուերը
անցած օրերուն:

Ու կը զայրանամ: Ո՞վ կը դրկէ այդ պատկեր-
ները, Ինչո՞ւ մանաւանդ, ինչո՞ւ յամառին: Ինչո՞ւ
կը կենան անոր երեսին ու շրթունքներուն: Ալեկոծ
կուրծքին ու գոց միսերուն:

...Ան կը պագտուի հարսնուկներուն հետ ու
հարսներուն հետ:

Կռնակս պատին—քիչ մը շատ ուժով—(ո՞ւրկէ կը
վախնամ ես ալ չեմ գիտեր) մտքովս կ'իյնամ անոր
չբացուած, յիմար բերանին: Անոր բարակուկ, կրակ
շրթներուն որ վախցաւ բանալ այնքան ամիսներ: Ան
չէր համբուրած:

Հիմա՛. Երբ ան կը փաթթէ իր բազուկներովը
կուրծք ու կռնակներ, այդպէս փափկութեամբ, ու
այդպէս մեղմով, մէկը կը հրէ զիս, (ուսերուս կը զգամ
այդ թաթերուն բեռը) ու կը նետէ միւսին սենեակը
ուր անոր կուղպ բերանը բացուիլ է սորվեր:

Ի՛նչ ծանր է պահը: Պատկերը՝ վայրագ, երկա-
թով կախուած հոգուս խորանին: Ու արիւն կուգայ
գամերուն հեղքէն: Ու կը խղդուիմ: Բայց գետինը

կայ մատներուս շփումին առջեւ: Յետոյ, տունները պղտոր կուգան ու կը դողդղան: Ու փողոցը կակուղ շարժուն բան մը կը դառնայ որ ծփար արագ: Ու կը խեղդուիմ: Կը գոցեմ աչքերս:

Ու այն ատեն, ուղեղիս մէջէն կապարէ գունդը, քարցած սեւ սարդը — իմ յիմար սիրտը — վրաս կը կործի, շրջող գաւաթի մը պէս, հալած այս անգամ...

... Ինչպէ՛ս բովս է ան: Ե՞րբ:

Ձեռք կուտայ ինծի:

Ինծմէ կ'երկարի շատ ուրիշ բան մը, շատ օտար բան մը, դէպի՛ շատ հեռուն, (ինծի անանկ կուգայ) անոր մատներուն: Ու կը զարմանամ ինչպէս կը շարժին իմ բազուկները: Ես որ կը վախնամ թէ փրթին պիտի:

Բայց ո՛չ, Երկու ափերը կը հանչնան իրար. կը հանչնան արագ, իրարու պլլուող կայծակներու պէս:

Բան մը կը զարնէ փակ այդ հիւսքին տակ: Ու ի՛նչ խոշոր ալ զարկ: Ի՛նչպէս չեն լսեր: Նորէն կը նայիմ շուրջիս:

Մայրը կը խնդայ բարի աչքերով: Հարսները կը խնդան հոսկէ ու հոնկէ: Արեւը անշարժ է, ինչպէս մեծ աւազան մը զոր տունները կը բանտեն:

Ու ափիս մէջ զարկը կը լայննայ:

Իրա՛ւ չեն լսեր: Անոնք չեն գիտեր թէ մեր ափերը՝ երես երեսի դրուած սրտերուն նման, կը պօռան ու կը պօռան:

Վախէս, կը թողում մատները:

Ու անիկա կը մնայ, այնպէս շուարուն, առանց գիտնալու թէ ուր պէտք է դառնալ:

... Ի՛նչ խեղճ է կեանքը: Ինչ խեղճ մանաւանդ սիրտը պատանիներուն:

Կեցած է առջիս, ինքնիրմէն ելած, օդին մէջ առկախ:

Ինծմէ ներս, սեւի ու կապարի վայրագ պատկերը որ չէ քակուած դեռ:

Ինծմէ դուրս՝ միայն անիկա:

Աչքերը հեռուն՝ լարուած է անիկա դէպի իր հոգին բերաւոր թելերովը իր մարմինին: Բայց կ'երկարի ինծի անոր հոգի՛ն — թափանցիկ ստուեր, որ կ'ոտալանայ ու կը շղարշէ իմ ներսը:

Որքան կ'ուզեմ որ ամէն ամէն բան փլի իմ շուրջը: Որ սա տունները լիկին ու սմբին հովէն զարնուած սունկերու նման: Որ սա հարսները չորնան ու սեւնան ինչպէս բոցերուն նետուած ծաղիկները: Որ չքանան սա տղաքը, մրջիկներու պէս, մեծ ջուրի մը տակ: Ու մնանք մինակ, անիկա ու ես: Ես ու անիկա սա քարնալիք աշխարհին վրայ:

Ի՛նչ խիտ է պահը: Որքան տարիներ կ'ելեն ու կ'իյնան երկու քայլ անդին անոր մարմինէն — սրբազան տեսիլք հիմա ցաթած հոն: Որքան տարիներ որոնք ատենը չունիս թարթիչիդ հետ անգամ չափելու:

... Ու մանուկ է ան: Ու պզտիկ աղջիկ, Վեց եօթ տարեկան, երբ տեղ ունեցաւ իմ հոգիիս մէջ: Ու նշանուեցաւ, առաջին գամը մխած իմ սրտին: Ու թոյնը անո՛ւշ լեղի այդ անցեալին որ կերաւ մէջէս:

Հարսնցու է ան, եօթ ամիս առաջ երբ գեղ կը դառնամ: Ու օտարացած: Բայց ես կը բռնեմ անոր թեւերէն, երկրորդ օրէն իսկ, երբ կը հանդիպիմ իրեն տունին մէջ, ու կը հարցնեմ

— Բուրբուր:

Ան չի հասկնար: Կը նայի վախցած ու փախչիլ կ'ուզէ:

Յիմար պատմութիւնն։ Ու շաբթէ շաբաթ ան ինծի կը յանձնէ իր միսերէն պզտիկ կտորներ, նշխարքի նման։ Ետ կ'առնեմ սիրտը, ամիսը չանցած։ ...Ու իրարու դաքծը՝ խնեդ ու արցունքոտ, անյոյս ու եղերական։ Ու ահաւոր շաբաթը անոր հարսնիքին, այնքան երկար ու այնքան կարմիր։ Այն ատեն կը հասկնամ թէ օրերը տարի կ'ըլլան երբեմն։ Ու գիշերներ ու ցերեկներ... Մինակ արցունքներ... ու մարդոց առջեւ շուար մնալներ... պուտ պուտ տառապիլ, չկրնալ հատնիլ...

— Ասոնք բոլորը ու մէկ վայրկեանին, իրարու մէջէն, իրար հրելով, կուգան իմ վրաս, փրթելով անկէ, ինչպէս գիծերը քայքայուող ասուպներուն։

Ու խիտ է պահր։ Ապրիլ այս ամէնը։ Այո՛, Բայց՝ ո՛չ ուղեղէդ ո՛ր, նախանձին սարդը իր թոյնը կը հեղու պատկերներու դերձանին վրայ։ Բայց՝ ո՛չ ալ սըրտէդ՝ որուն տեղը չես կրնար ճշդել, այնքան մարմինիդ միւս մասերը նման են անոր։ Ապրիլ այս ամէնը՝ նոյնիսկ եղունգներովդ ու մագերովդ, ճակտիդ գիծերովդ ու ափիդ խոնաւ ջուրերովդ։ Ապրիլ դուրսէն։ Ինքզինքդ բաժնած։ Ու տալ նախանձին, անոր բոցերուն՝ ինչ որ ունեցաւ քու մէջդ՝ ազնիւ ու աստուածային։ Ու տալ նախանձին ինչ որ կրցար ազատել այնքան զրկանքէն, որբութիւններէն։ Ու նետել անոր թէ հպարտութիւն, թէ հին քաղցրութիւն...

Կը սեղմնմ ախաւս։

Պա՛տն է, կը դողայ, հաստ ու սպառած, թէ իմ կռնակը։

...Կը դառնամ ինծի։ Կոկորդէս, գանկէս ինկած է գունտին կծիկը։ Քիմքիս՝ մեղմացած է բարկ ասղնաութը որ արցունք կ'ուզէ գունալու համար։ Որմէ

կը վախնամ մանաւանդ հիմա այսքան մարդերու առջեւ։ Գացած է լացն ալ զոր վռնտելու համար ծնոտներս ծամեցի։

Դէմս է անիկա, ինչպէս քիչ առաջ։ Քօղը կը բացուի — անոր մատներովը թէ հովին բերանովը — ու դուրս կը հանէ ձեւը մագերուն, երեսներն ամբողջ։ Ողորկ, թա՛ց, տաք այդքան դիմացէն, ինչպէս արիւնը որ պատտառ դառնայ։ Մէկը կը հրէ կրկին դէպի վեր իմ ձեռքը, բռնելու համար մաղմաղ կրակը անոր այտերուն։ Կրնամ կեցնել։

Բայց չի կայ անոր նայուածքը։

Որո՞ւ կը նայի այդպէս դէպի ներս։

Որո՞ւ կը խօսի այդպէս կլուած, ախաւսերը պինդ, գիծերը ձգտուն։

...Ա՛խ։ Ինչայ պիտի։ Ինչայ պիտի։ Ինչպէս կ'երեւան աչքին գունտերը։ Ինչպէս ալ արագ կը շատնայ անոնց հերմակը։ Ո՞ւր գնաց բիրբր նայուածքին զմրուխտ, մանրիկ օղակը։ Որքան դալկացած շրթները որոնք գոյն կուտան հեքով ու կը կապուտան։

Ու կը տանին անիկա, նկուն, ջախջախուած հարսներուն մօտիկ, մարելու վրայ։

— Սրտառութ, (*) կը ծայնէ պառաւ մը կամաց։

Խեղճ է պառաւը, ինչպէս իր գիտութիւնը։

Արեւը իջած է հանդարտ ու ամբողջ։ Ու անոր բեհեզին մէջէն նոր բան մը կ'իյնայ հարսներու ուսին ու երեսներուն։ Ու կը հարսնանան, կրկին ու լռին, ըսելս կուգայ։

Ու անիկա շրջապատուած անոնցմէ։ Զուր կայ երեսին, ու թաց՝ մագերուն։ Ժողված են քօղը որ,

(*) Սրտառութ (յղութեան առաջին շրջանին յուզեալ վիճակը)։

այդպէս ամփոփուած, դուրս կը ձգէ կաղապարը անոր կուրծքին:

Գեղացի աղջիկ: Ո՞վ՝ քու ստիներներդ ըրաւ այդքան աճուն երբ քանի մը շաբաթ առաջ ամփոփուած էիր կ'ամփոփուէիր մեծկակ հաւկիթներու պէս: Ո՞վ առաւ կողերուդ քովէն աւելորդ այն միսը, որուն չեմ խորհած երբ դեռ հարս չէիր ու չէիր հագուեր: Ո՞վ նեղացուց քու մէջքդ ու լայնացուց քու կոնքերդ ու մէկ օրէն միւսը քեզ փոխեց այսպէս: Երեւան հանելով քու գոց ձեւերուդ սա կախարդ շէնքը:

Ու միւս տունը մէկէն, անդիմադրելի ու եղբորական:

Ականջ կը կախեմ ես ինծի, դէպի ներս:

Ճա՛ւ:

— Զի կայ: Զի կայ հոն այն՝ սուր, կտրող ու անցնող բանը որուն ներքեւ միսերդ կը պրկուին ու ոսկորներդ կը խոնարհին, մէջք տուող երիվարի մը պատահածին նման: Որուն գիծը չես կրնար փետտել միսերուդ կակուղ ակօսումներէն ու ազատել ինքզինքդ: Որ կուգայ քեզի, հազար բերանէ, հազար ասեղով ու շունչդ կ'առնէ:

Նուադո՞ւմ:

— Զի կայ հոն: Զի կայ այն թեթեւ, մշուշ շինուած կախարդ մարմաշը որ կ'իջնէ վերէն: Որ տաք է ու խիստ, բոցի մը նման գալարող ու լայն ինչպէս թելը մարմնացող հովին: Որ արագ արագ կը հաւոցնէ նախ գլուխդ, կարմրած երկաթը ծիւնէ գունտին մէջ: Որ ուտելով մէկէն քեզ շինող, տարրը, ինչպէս դողդողալէն ինքզինք վեր կ'առնէ կամ վար կը հեղու, առնելով իր տակը, իրարու ետեւէ, ձեռքերդ, ոտքերդ, մարմինդ ամբողջ: Որուն մէջ կ'ընկղմիս ինչպէս կայլակ մը մեծ ջուրի մը մէջ:

Ականջ կը կախեմ ինծմէ դէպի ներս:

— Հոն կեցածը տեսակ մը ջերմութիւն է, բայց շոշափելի ու ընդդիմահար: Որուն քաղաւածքը ճիւղաւոր կ'երեւայ ինծի: Որ մեղմ է սակայն, ոսկի ու կալուղ, ու, կ'առաջնայ, հանդարտ, անողո՞ք: Տեղ պէտք է բանաս այդ սողոսկումին, այդ թափանցումին՝ առանց բողոքի եւ ընդվզումի: Որ պտտի պիտի քու մորթիդ ներքեւ, հալեցնելով իր ցանցումին մէջ անկուածքը ոսկորներուդ, քեզ վերածելով մոմէ՝ մարդու մը: Ու պիտի մնաս քու դիրքիդ վրայ, ու պիտի ծածկես աշխարհին աչքէն այս թուլացումը, դոնդողացումը, տարրալուծումը մինչեւ որ կրակը հաւաքէ կրկին իր ուռկանները, կեդրոն մը դառնայ ու կայլակաւոր՝ ինչպէս ջրվէժէ մը՝ թափի քու սրտիդ:

Այսպէս է որ կը նախանձին պատանիները: Անոնք որոնց կամքը դեռ ոսկոր չունի: Որոնք մտապատկերը կը սիրեն. ու կը սիրեն աղջիկներն ալ երբ մինակ ըլլան, բայց ճիգէն, շարժումէն կը վախնան: Ու կը վախնան դանակէն ու կապարէն:

Ու մէջէս կ'անցնին վէպի հերոսներ: Ու մահեր կուգան իրենց բազմազան, սեւ տարազներով: Եւ ո՞վ գայ՝ կ'ուզէք:

— Յիմար երա՛զը:

Յաւակնոտ փառքը:

— Աղջկա՞ն համար: Կ'ըսեմ ես ինծի, քիչ մը հանդարտած խելքիս այս լոյսէն:

Բայց... ինչ եղկելի հիւր մըն է միտքը մեր մարմինին մէջ: Կը դիմենք անոր, կամ կը կանչենք զայն կանխաւ համոզուած անոր խելհուծեան:

Ո՞վ մտիկ ըրաւ արդէն իր խելքին:

Ակռաներս իրարու կուգան մարմարեայ դողով:

Ներսս կը նեղնայ, կը նեղնայ արագ, փակելու համար կրակին ճամբան ու անոր ուռկաններուն կրկին ծգուիլը:

Այն ատեն կուգայ մեծ գալարանքը, ան որ ոտքերդ կը փոխէ գանկիդ հետ: Ու ճնշուած, հեղուկ կրակը կը բանայ իր ճամբան: Ճնշուած հողք՝ որ արցունք կ'ըլլայ ու կապար թելի պէս կը հիւսուի իմ թարթիչներուն:

Կ'ամչնամ սաստիկ ու կը գայրանամ:

Ու կ'ելլեմ ոտքի: Հիւանդի սրունք: Վախով կը շարժիմ: Ու չեմ վստահիր միսերուս բեռը իմ ոսկորներուս:

Առանց նայելու հարսներու խումբին, պատասխան տալու Բուբուլին մօրը, որ ուրախութենէն կարծես կը ճուայ ու պատմել կ'ուզէ բոլոր աշխարհին, կը մտնեմ դուռէն: Բայց անիրական, անկարելի բան մը կը քալէ ինծի հետ: Իմ շօ՛ւքս: Ուրիշ մարմին մը: Ինծի կուգայ թէ ինչ որ սանդուխներէն հանեմ պիտի տեսակ մը մետաղ է, տեսակ մը բիւրեղ որ պզտիկ դողով կրնայ խորտակուիլ:

Բակին մէջ, մենաւոր արաղաղ մը կը պօռայ. ու կտուցոյ՞ն ու փետուրովը մէկը կը փնտռէ: Կատուն է կ'անցնի, քսուելով կամաց մերկ սրունքներուս:

Ու շունչ առնելով ու միշտ հանգչելով կ'ելլեմ վեր, դէպի երկրորդ յարկ: Բուբուլին սենեակը որ իմն է հիմա:

Ու կը կծկտիմ: Ծովադիր բազմոցը: Ու կը կրծկտիմ աւելի փոքրիկ, աւելի պրկուն ես այն անկիւնին՝ ուր ունեցեր եմ այնքան անգամներ անոր մարմինը, աղջիկ մարմինը՝ իմ բազուկներուս:

Վարէն խուլ աղաղակներ: Բացէն, զոյգ պատուհաններէն՝ լեղակուած սաւանը հեռու երկինքին: Ու մօտէն, մէջէս, սրտիս կեդրոնէն խոժոռ ու լեղի թընդիւնը ինկող արիւնին:

Բ.

Պառաւը, մայրը, Բուբուլը փողոցն են իջած, առտուան նման քիչ մը խօսելու:

Մեծ մայրը՝ կամաց, առանձին խումբին՝ ուր երեք ծերեր, ամէնն ալ դեղնած ու հող հոտելով՝ պատանք կը մանեն խունկէ մատներէն... ու հարս կը դառնան իրենց ներսերէն:

Մայրը: Համակ ճառագայթ: Տղու պէս, ուրախ: Հակած մայրերուն որոնք կը լսեն ու կը լրջանան: Ու անոնց դէմքին՝ առջի գիշերը, ծոցին գիշերը՝ կամաց կը գրուի:

Բուբուլը: Քիչ մը կարմրած, խօսիլ վախնալով: Ան բոլորուած է թաղին հարսներէն ու հիւր հարսներէն: Ու աչքի խաղեր: Երար հակիւններ: Ականջի դրուած հարսի բերաններ: Ո՛ւ գուարթութիւն որ չի ծածկուիր: Մեծ է մեր գեղը: Ամէն տարի հարիւրով հարսնի՛ր: Ու տարուէ տարի քիչ մը կը շատնայ թիւը փողոց դրուած հարսներուն, որոնք փեսային դուռնէն, գիշերը կէսին, գերեզման կ'երթան, կամ լիճ կը մտնեն, կամ հոր կը նետուին եւ կամ կը կախուին, խնայելու համար իրենց ծնողքին՝ տունը մնալուն, մեղքով մնալուն անջինջ խարանը:

Ու կը հասկցուի խորունկ իմաստը (հարսէ հարսն եւ կամ մեծէ մեծ) սա փափստքին որ կ'ըլլայ աչքով, յօնքով, ականջով:

Իմ պատուհանէս կը տեսնեմ ասոնք, երբ պահ մը յոգնած, անկիւնի գիծով, ես կը հետեւիմ վարի պատկերին... Ու, դարձեալ նեղուած, գործիս կը դառնամ:

Ես ոսպ կը գատեմ:

Դեռ չըսի ձեզի թէ հարսնիքէն վերջ՝ ալ պարապ տունին, անփորձանք տունին տղան հմ հիմա: Ես հոս կը պառկիմ, անոր սենեակը: Սանկ տեսակ մը տղայ, նոյն ատեն ծառայ, որ հետը երթայ Պաղտիկ աղբարին: Խոտ ժողվէ իշուն: Երբեմն ալ փորէ: Բայց շուտ չյոգնի:

Ես Նիհար պատանի, որ ծուռ կը նայի, ու ներս կը նայի: Արեւէն խլուած ու քաղաք նետուած ու հոն դալկացած գեղի պատանի: Ես, խելքէս զարնուած, գիրքերով հիւանդ: Մշուշ կայ իմ մէջ, վանքէն հաւաքուած: Մոխիր կայ իմ մէջ, կեանքի հրդեհէն դիզուած ու դիզուած: Ես կորաքամակ՝ երագիս բռնէն: Ետ դարձայ կեանքին, մահուան հետ չափուած, քիչ մը ընտանի անոր հմայքին: Ու կը սիրեմ շատ, գլխուս թափառիլ, իշուն նտեւէն, լեռնէն դէպի լիճ, գեղէն դէպի այգի:

Մէկը չունիմ հոս: Մայրս քաղաքն է, միշտ, ամառներուն, իմ աղբարներով, Անոնք կ'աշխատին — քանի դար է աս, ով Տէր — ու հաց կը հանեն, հագիւցամաք հաց...

Ու ոսպ կը գատեմ:

Տխուր է սենեակը: Պատէն երկու աղջիկ՝ որոնք հրեային կտաւէն փրցուած ու հող փակած են: Բազմոցը միայն, որուն անկիւնէն բարձեր կը խօսին...

...Ահա գիշերը: Ամիս մը առաջ, Վարդափառին կրակ գիշերը: Ու անոր աղջիկ մարմինին աղջիկ անկողինը:

...Ահա ցորեկները: Ան ու ես: Ես ու ան, երբ ծնողքը կը պակսէր գեղէն, ու պառաւն ալ գերեզման կ'ըլլար:

Ու ահա մեր արցունքները, քիչ մը ամէն դի, ամէն տախտակի:

Լա՛ւ: Ատիկա ըրին, ու միշտ ալ կ'ընեն գեղի տղաքը, նոյնիսկ մարդերը. — բայց՝ ապրուստին համար, ու հարկին համար: Փուշերուն համար՝ բոպիկ ոտքերուդ: Ու հողին համար, որ կ'երթայ ձեռքէդ: Ու գերեզմանին: Աղջկան համար:

— Ատ է որ շատ չեն տեսած:

Բայց ատ իսկ է հոս, իմ կեանքը հիմա: Ան մասը՝ զոր պէտք է ծածկեմ աշխարհին աչքէն: Ու կ'ապրիմ զայն լուռ, փարը շատ փարը, սրտիս տունին մէջ: Մի, մի վախնաք. հողին չի խեղդուիր: Մի վախնաք, չի թողնիր հողին, ինչպէս ծաղիկը. ծուկերուն ինկած արցունքին աղէն:

Բայց ուրիշ բան է երկուքով լալը: Իրար նայելէն: Իրարու երեսին՝ դաժան հեղուկը կամաց թափելով: Ու յետոյ ծծել, իրարու միտէն տփզոյն այդ թոյնը: Հանոյք էր ասիկա: Ու փնտուեցինք, ու փրնտուեցին բոլոր պատանիները, բով բովի ըլլալ, նոյնիսկ արցունքին վրայ:

...Ու լա՛ւ առանձին, սգաւորին պէս, որ գերեզման չունի մխիթարուելու:

Երկու շաբաթ է, կ'ընեմ ատիկա, երբ գործերէս ետք՝ փլած կը քաշուիմ սա իմ սենեակը: Կը մարեմ լոյսը, չհանդուրժելով դողդոջ մերկութիւնը շրջապատին: Ու կը կծկտիմ: Ու ձեւը կ'առնեմ հողքերուն վրայ լացող կիներուն: Այն ատեն է որ մութին սպասող հողինքներու պէս կը խուժեն անոնք, խեղճ արցունքները: Դուն ընդդիմացի՛ր: Կոպերդ ձեռքէ՛: Աշխատէ՛ խեղդել խայտառակ ակը ճերմակ լաթի մէջ: Ան պիտի վազէ, պիտի սողոսկի, աղ պիտի տանի քու շրթունքներուդ:

Ու ահաւորը ան է որ ոչ մէկ մտածում չի կրնար
ես ղրկել ատոնք դէպի իրենց տունը:

Հիմա մանաւանդ: Դեռ ես չեմ խօսած հետը
շէնք շնորհք, բերան բերանի: Ու կարօտը կայ, անօ-
թութեան պէս: Ու կարօտը կայ նախանձին պէս:
Ու կ'ուզեմ անիկա: Պղտոր են ոսպերը ու աչքիս՝
դարձեալ ասեղներ: Յորեկ է հիմա: Սնիկա վարը: Ու
ես կ'ամչնամ: Հատիկները կը զլորին մատներուս տակ,
ջուրէ անցած ադամանդ կաթիլներու պէս:

Ա՛փ մը աչքերուս:

Ի՛նչ խաղաղութիւն: Ի՛նչ օրհնութիւն: Կոպերս կը
ճանչնան անոր մատները: Ու առանց նոյնիսկ անու-
նը տալու, կամաց կը դառնամ, բա՛ց բազուկներով:
Անոնց մէջն է ան: Մատները միշտ կը փակեն թար-
թիչներս:

Ներսէս՝ տղու պէս կը հաջցնեմ:

—Ա՞ն է: Իրա՞ն է:

Ա՛ն է: Ամիս մը առաջուան աղջիկ Բուբուլը:
Հոտէ՛ն, շունչէ՛ն: Ո՛ւրկէ կը գտնեմ այդ աղջիկ տարրը:

Ի՛նչպէս ելած է: Ի՛նչպէս ալ ձգած՝ դուռին առ-
ջեւի տօնական նիստը, երբ պէտք էր անոնց:

Հանած է քօղը: Ու մարմինը, նոյն պարոյրով
ծոցիս վրայ կը գրաւէ հին տեղը, բայց ոչ աւելի: Ու
անոր զիտներուն բեռը՝ ծունկերուս, ո՛չ աւելի: Մա-
տը կը բաւէ զայն վեր հանելու կամ բեզի քաշելու:

Ու վարժ գգուանքով անոր երեսը կ'երթայ ու
կուգայ երեսիս վրայ, իր եղկ սահանքով: Նորէն կը
հիւսուին անոր մատները փայտ իմ մատներուս, այն-
պէս սերտ ու տաք, ինչպէս էր առաջ:

Նայիլ չեմ կրնար թաց թարթիչներէս:

Ու ան չի փութար սրբելու ատոնք, ինչպէս կ'ը-
նէր միշտ:

—Կեանքին ուսումը: Կը խորհիմ ծայնով:

Ան չի հասկնար: Կը նայի պաղուկ ու գորովան-
քով, քիչ մըն ալ ամէկոտ: Ինչպէս կը տեսնեմ: Բայց
ինչո՞ւ կը կենամ պզտիկ այս գիծին վրայ:

Ինչո՞ւ կ'ամչնայ:

Յետոյ, մէկէն, գլխէս, որպէս թէ կրակ կործէին...

Յետոյ, մէկէն, որպէս թէ սիրտս կենար ու փըր-
թէր տեղէն ու ճամբայ ելլէր դէպի կոկորդոս, դէպի
ուղեղս...

Յետոյ, այն ամէնը նորէն, բայց չափազանց արագ
որ ձեզ պատմեր եմ ես առաւօտէն:

Ի՛նչ ունիս:

Անո՛ւշ է ծայնը շէրպէթին նման, զոր կը խմցնեն
հին պառաւները նոր սիրողներուն:

Անո՛ւշ է ծայնը, քիչիկ մըն ալ կախարդ: Կը դպի
բերնիս, գգուանքի մը պէս, կ'անցնի անկէց ներս,
թափելու սրտիս:

Անո՛ւշ է ծայնը երեսի մը պէս շրթներուդ վրայ,
կամ շօշափելի՝ մատներուդ ծայրին:

Ան թեւն է բարակ անտես թռչունին, սիրոյ
թռչունին: Կուգայ նազանքով ու համբուրելով:

Ու անիկա պաղշտկող անձրեւն է քու հոգիիդ
կրացումին վրայ: Ու անոր թափանցումը քայքայուն
կ'ընէ մետաղացումը կուրծքիդ վանդակին: Անոր շուն-
չին տակ մտքիդ դաշտերէն կը հալածուի սեւ փոթո-
րիկը, նախանձին ամպը: Ու կրնաս զգալ:

Բայց ինչ վատ եմ ես: Ու որքան վատ են սիրա-
հարները, բոլորն ալ մէկտեղ:

—Ի՛նչ ունիս:

Ու կը բակուի ստուերը, երթալու իր գործին:
Պ՞ով է ան:

—Մարդ մը ինծի պէս: Հարուստ գեղացի: Որ առտուն կանուխ կ'իջնայ իր այգին, փէտատը* ուսին՝ կամ բահը իշուն: Տուն կուգայ մութին, իր հացը կ'ուտէ, յետոյ կը պառկի Բուբուլը գրկած:

Կ'երթայ ստուերը: Ես երես ունիմ անոր ետեւէն նայելու: Ու երես ունիմ հիմա մանաւանդ փաթթել սեղմելու Բուբուլը՝ աւելի ամուր՝ իմ ծոցիս վրայ:

Ու յանկարծօրէն յստակ կը դառնան ինծի համար բոլոր վէպերը ու ինծի նման՝ անոնց հերոսները: Ու յստակ դարձնալ, անողորձքէն, բոլոր տկարութիւնները որոնք հասկնալ չենք կրնար յաճախ ուրիշի հաշույն:

Փարիսեցիներ մարդերը բոլոր, որոնք սիրել կը կարծեն: Բայց անոնց համբոյրները որոնք յաճախ իրար կը կարկտեն նոյն դէմքին վրայ: Բայց անոնց բազուկները, որ չզգալու կուգան ուրիշ թեւերու տաքուկ հետքերը նոյն կուրծքին վրայ: Բայց իրենց ներսէն, իրենց խորունկէն գիտեն ատրիկա: Ու սիրել կը կարծեն:

Ու փարիսեցի մը ես ալ, ամէնուն նման:

Թող երթայ գործին գեղջուկ ստուերը, հիմա մանաւանդ:

Պէտք է հաշտուին գեղն ու գիրքերը, պատանութիւնները, նախանձն ու վատութիւնները:

Ու կատաղութեամբ՝ մատներուս կ'առնեմ ներկուն խմորը անոր շրթներուն: Ու կը շինեմ ես, բայց զաղջ զգուանքով, բայց վատ հիշտանքով, բայց ամբշնայով, սակայն հոգելին՝ ձեզի ծանօթ մեծ գոհարները, ու շաքարները ու կեռասները:

Բայց ան կը սպասէ սեղմուած գրկիս:

—Ի՞նչի կը սպասէ: Կը զգամ ատրիկա նայուածքին մէջէն որ լեզու ունի: Թուլցող իր կուրծքէն որ մեղմ կը խօսի: Բարձրացող բերնէն որ կը թրթռայ, ինքն իր աղեղին:

(*) Փէտատ սրածայր բրիչ փայտ կտրելու համար:

Յետո՞յ: Պզտիկ շարժումներ մատներուն մէջէն: Ու բեկբեկումներ՝ բազուկներուն խորքէն, ինչպէս ճպտէ մը: Յետո՞յ: Պզտիկ, կ'որ սարսուռներ կուրծքին բարձրերէն ինչպէս շղարշը հարուածող գլխիկը ալեակին: Ու տաք տաք, գրեթէ հեղուկ հոսանքը որ անոր գիտերը գետին կը թափէ:

Ու աչքերս գոց մոտիկ կ'ընեմ հարսի այս մարմինը:

Տղաք կը պօռան: Կիներուն խօսքը՝ յստակ բայց կոտրած՝ կը հասնի մեզի: Այգի գացողներ: Ու գուարթերգեր: Ու մահուան գովքեր: Փողոցը կ'ապրի անհուն իր կեանքը առանց տագնապի ու առանց վիշտի: Վասընզի, ի՞նչ է վիշտը՝ երբ անիկա կուգայ օրէնքի մը պէս ու կը զգեստէ քեզ, ու դուն չես կրնար անոր դէմ հանել վայելքի համ մը: Ան իր առանձին քաղցրութիւնը ունի գեղերուն համար, իր գեղեցկութիւնը, բանաստեղծութիւնը: Ան կը շփոթուի յաճախ մահուան հետ, որ՝ թեթեւութիւն, վերջնական բարիք կը բերէ մարդուն:

Ու կը բանամ աչքերս: Ան մէկն է հիմա որ ինքզինք չունի:

Ու կամացուկ մը, ինչպէս քերթուած մը որ կ'աւարտի, անոր գլուխը կը սահի երեսէս՝ ուսիս: Ու կը կենայ հոն: Անոր դունջը կը տեղաւորուի վիզիս փորուածքին: Ու շունչը անոր՝ պզտիկ ու անուշ ու գինովցնող, ինչպէս բուրում մը, կ'ելլայ երեսիս: Ու անոր սիրտը վիզին զօտիէն կաթող ծորակին նման կուգայ իմ սրտիս տաք տաք ու պուտիկ պուտիկ:

Ու կը զարմանամ: Ես քանի՞ անգամ մատներով բռնեի եմ այդ կ'որ ծայնը, ծախ կողին ճեղքին՝ ու քանի՞ անգամ հարցուցեր անոր՝ յիմար հարցումը ինծի պէսներուն, պատանիներուն:

—Ի՞նչ կ'ըսես:

Բայց ամէն անգամ մատիս տակ, իր պզտիկ կայ-
լակը պարոյկի մը պէս շինելով ու փլելով, զարկը ուղ-
րած է իր առեղծուածային համրիչը, միշտ համրի մը
պէս, կարծես հեգնելով:

Հիմա՞:

—Անիկա, աղերսուն ու խեղճ՝ կը լայննայ արագ,
կը ցատքէ վախցած, յետոյ կ'ամփոփուի: Ու կը խո-
րանայ, յետոյ կը քիչնայ նուաղելու չափ: Բերանի մը
պէս որ խօսիլ ուզէր ու չկարենար: Եւ որուն հեւքէն
մենք կ'սկսածէինք ու գտնէինք ինչ որ ուզեր ենք մենք
միշտ, պատանիներս՝ հարսնացուներէն ու նոր հարսնե-
րէն:

Բացած եմ կուրծքը:

Փոխուած: Այո՛: Պտուկնի՛րը՝ շատ աւելի գո՛րշ,
գոյնէն պարպուած մորմի մը նման: Ու կալը անոնց՝
կնճիռներու ցանց, ծծուած ու կապուտ: Խարխախէն
ելը՝ դէպի պարոյրը, դէպ գմբէ՛թո՛ւմը՝ վարէն կըտ-
րուած: Ու չի ծածկուիր պզտիկ հակումը. դժբախտ
բեկումը որ վար կը կախէ անոնց վիզերը: Խորտակ-
ուած բղխո՛ւմը մարդկային միսի այդ կայլուկներուն:
Ու մտքէս կ'անցնի նախնի պատկերը, աղջկան ծոցին
անհուպ պատկերը, տաճարի մը պէս, ձիւներէն շին-
ուած, որ բարձրանար ատանկ ներմակ հովիտէն ու
գմբէթ նետէր: Պատկերը կ'անցնի անոնց կուտութեան,
երբ կուրծքին հովիտէն անոնք կ'ելլէին, շարելով իրենց
գիծերը, շրջանակները իրարու վրայ, ինչպէս կան.
Թեղներ մարդկային միսէն, ինչպէս զանգակներ որոնց
խմորը մարմինէ շինուած կամ կաթով հիւսուած ըլ-
լար եւ որոնք շրջուած կենային յանկարծ ու ծիծ դառ-
նային:

Տեսա՞ւ անիկա, աչքիս ետեւէն, թէ ինչեր եկան
ու գացին իմ հոգիէս: Ու տրտում է անիկա: Ու կը
դողդողայ, մանր ու շուարուն, սարսուռը իր ծոցին որ
դժբախտ է հիմա ինչպէս կթուած այգի մը:

Դեռ հոն է սակայն, արդէն քիչ մը վեր, պզտիկ
պիսակը, մեր բառերովը «վառեկի աչուկը» որ պիտի
հսկէր — այնպէս կ'ըսէինք — գորշ աստղի մը պէս
վարի անդունդին:

Ու կը դարձնեմ լոյսի հոսանքին անոր իրանը: Ու
կապոյտ քիծի՛ր, որոնք կէս կամարներու սանդուխներ
կը թուին ինծի: Բայց նուրբ է պատկերը ու կայծկը-
տուն: Ու հիւսքը բարակ մանիշակագոյն թելերուն ո-
րոնք ուստան կը նետեն անոր կուրծքն ի վեր: Ու հե՛ւ-
քը. հե՛ւքը անոր կողերուն որ ահօս ահօս կ'ընէ ձիւնի
այդ դաշտը:

Ու պէտք է կարգաւ: Տարօրինակ գի՛րքը:

... Սրբազան տախտակ ուր փորձուեցան մոգերը
հինին: Ու պէտք է կարգաւ արիւնին մուրճով հոդ ող-
բերգուած բառը խորհուրդին:

—Ո՞ւրկէ կուգայ, Ու ի՞նչեր կ'ըսէ:

Հարցուցէ:

... Ահա անոր սիրտը: — Կախարդ պատասխան,
կախարդ հարցումի: Ան կը բղխի ինչպէս թռչունի մը
գլուխը, ներմակ փրփուրէն:

Անիկա կը հեւայ ու կ'ըսէ ինծի:

—Ինչո՞ւ հարցնել: Ինչո՞ւ հարցնել ինչ որ գիտնա-
լու արժանի չեղաք: Ո՞վ զարկաւ առաջին մատը արեան
կայլակին. գոր կը թաւալեմ այսպէս դարէ դար: Ո՞վ
անհաս գիտութիւնը կարմիր ջուրերուն. անգոյն ջուրե-
րուն: Ու ծանրութիւնը արեան կաթիլին: Ձեր խե՛ղդ
աշխարհը՝ գոր ճանչնալ կը կարծէք: Ու ձեր սուտ ու
պիղծ պատմութիւնը՝ որով կը գովուիք: Ու ձեր հե-

տաքրբրութիւնը որ կը փնտռէ ու չի հասկնար: Ու ձեր մեղքերը որոնք կը կերտէք այնքան սրբութեամբ, այնքան վատօրէն, եւ որոնք դարձեալ կը նետէք իմ մէջ: Ու տակաւին ինչե՛ր, որոնք մոռցած էք այսօր: Ես, պարապներուն, տիեզերքներուն նիւթացած տա՛րրը: Ես ձայնը հեղուկ, դեռ կազմուելիք ու կործանուելիք մեծ աշխարհներուն որոնց երազել իսկ չէք կրնար այսօր: Կ'ուզէ՞ք տակաւին... խեղճե՛ր տղաքդ բոլոր որ անցնիլ կը փորձէք ձեր սահմաններէն ու չէք յաջողիր լուծել խորհուրդը համբոյրի մը մէջ: Ու չէք հասկնար...

Ի՛նչ կախարդ լեզու:

Կողերուն լեզո՞ւն ու զարկին լեզուն:

Հովը ելած է: Էտինքի արեւը մտած սննեակէն:

Քաշուած հմայքէն, կը դնեմ երեսս կուրծքին, կամաց, դառնագին ու ալլուրային:

Ինձի կուգայ թէ ինչ որ կը զարնէ հոն, ահաւոր ու դժբախտ առեղծուած մըն է, հարցական պարո՞յկ որ կը կամարուի մեզի համար անթափանց խորութիւններու վերեւ:

Կարդալ, ինչպէս որ կ'ուզէ արիւնը, այդ հեգու՝ մին մէջ մռայլ պատմութիւնը աշխարհներուն ու մեր աշխարհին: Այո՛, Բայց կարդալ մանաւանդ աւելի լեղի բան մը, աւելի մօտիկ տախտակը մեր տառապանքին:

Ու կարդա՛:— Ի՛նչ որ աղջիկները կը թաղեն իրենց հետ, երբ քողով պատնուած առագաստ կը նետուին, գերեզման նետուելէ առաջ:— Ի՛նչ որ պատանիները խորորցած վշտերու նման, կաթիլ կաթիլ դողդղալ կուտայ հարսներուն առջեւ:

Ու կարդա՛ մանաւանդ աւելի պարզ բան մը. — Անսփոփ գերութիւնը սա կաթիլ մը արիւնին որ պիտի

վազէր ուղիղ իր ճամբան, բայց որ տարուեցաւ ուրիշ պարտէզի:

Ծանրացած եմ ու տրտում: Կը ձգեմ ձայնը:

Կուրծքին քրտինք կայ: Ու երեսիս տեղը կարմիր՝ ծաղիկի մը պէս: Յոգնած եմ նոյնիսկ նայելէ: Ու կը փնտռեմ:

Իրարու աչքի, իրար կարդալով՝ շատ աւելի համեստ բան կայլակներուն հետ, կը կենանք մռայլ: Յետոյ իրարու կուգան մեր մատները, չարչարագին. կճրտուն ու կատաղի: Ի՛նչ կ'ուզենք անոնցմէ, մեր խեղճ մատներէն, որոնք պրկումին տակ կը հեծկտան: Յետոյ կը բարձրանանք:

Անոր մարմինը, շղարշներու մէջ, հազար հեծք ունի, խղրուկ ու բեկբեկ: Ու դեռ բաց կուրծքէն, ստինքները կը նային իրենց կոտորած ու կոյր նայուածքը: Ու շունչը կը վերցնէ անոնք ու կ'իջեցնէ, օրօրի մը մէջ զոր ուզէր կարդալ անոնց գերութեան:

Ու հո՛տը բարակ, թարմ ու գունաւոր, որ կը պտտի անոր բոլորը ու խենդ կ'ընէ քեզ:

Խենդ, Ի՛նչ քիչ է բառը:

Վասնզի ի՛նչ որ կը փախչի աչքերուն ցանցումէն ու ինչ որ չի հասնիր ականջի մաղերուն, հոտը կը բերէ մեզի անհուն նրբութեամբ, Վասնզի անիկա՛ շարժուն ու թեթեւ՝ հով եղած մասն է անոր մարմինին: Վասնզի ինչ որ շրթները կը ճանչնան այտերուն վրայ, ու ծիծին վրայ ու շրթունքներուն, կակզութիւնն է յաճախ քիչ մը հաստ ու անարտայայտ: Մենք ենք որ մեր կողմէն, մեր մէջէն միայն կը հանենք ու անոնց վրայ կը թափենք խռովքի, համի ու եղերական քաղցրութեան քերթուածը որ աղջկան մը կուրծքն է երբեմն, Վասնզի՛ հո՛տը, հարսներուն հոտը՝ անոնց հո-

գին է որ հազար ճամբայ ունի քու մէջ մտնելու։ Անոնց միսերուն դալուկ փրփուրն է որ կը թափանցէ դարձեալ քննէ ներս։ Անոնց արիւնին ամբողջ կրակն է, ամբողջ հեշտութիւնն ու ամբողջ սարսուռը որոնք թեւաւոր՝ կ'անցնին քու մէջէդ, ու կը պտտին, ոտքի հանելով բոլոր խնդ գինուորները քու արիւնիդ։ Կը լարեն ոսկորներուդ բոլոր տաւիղները։ Ու կը բանան բաժակները մեծ, խորունկ պապակներուն որոնք քնացած էին։

Ինչ քիչ է բառը, հիմա մանաւանդ։

Վասնզի անոր հոտը, Բուբուլին հոտը ջիղերով, միսերով հիւսուած կախարդ վարագոյրի մը պէս ծրգուած է աչքերուս։ Ու չեմ տեսներ ալ՝ բաբախումը անոր երեսին որ մատներուս տակ կուտայ ու կ'առնէ։ Ու չեմ տեսներ ալ՝ անոր նայուածքին աղերսաւոր կաթկթումը, որ կը դողդողայ անոր բառերուն, պզտիկ հեծքերուն, արցունքին վրայ։

Ու անիկա կը փաթթէ զիս, հոտին այդ վարագոյրը՝ հազար բերանով աղջկան մը պէս։ Ու կը դղրդէ հազար բերաններ։

Ու յուզումը կը զարնէ իմ ոսկորներուն, որոնք կը թրթռան, կակուղ ու կրակ լարերու նման, անոր ճպտոնին ներքեւ։ Ու յուզումը կը վառէ իմ մարմինին բոլոր թելերը, զիս ընելով բռնկած ջահ մը այդպէս, լուսաւորելով իմ իսկ աչքերուս՝ պատանի անապատը իմ հոգիին, երիտասարդ դամբարանը որ մեռել կ'ուզէ ու նոր Գողգոթան որ խորք կը կազմէ այդ տեսարանին։ Ու յուզումը կը բանայ միւս ճամբաները։ Անոնք՝ որոնց վրայէն միսն ու արցունքը, համբոյրն ու հեւքը կը քալեն, փոխակերպուելով։ Որոնց վրայէն քու մէջ կը մտնէ, ինչ որ ձեւերուն համեմն է

կարծես։ Ինչ որ գիծերուն եւ մակերեսներուն բանտէն կ'ազատի եւ իբր խռովք, իբր գալարում, իբր հեշտութիւն ներսդ կը թափի։

Միշտ հո՛տը։ Ուժով, թարմ ու գունաւոր որ չի պտտի։ Որ մօտ է ձեւին։ Ու մարմին ալ չէ, բայց խուլ բխում մը, բայց ուրուային հոսում մը, ուր կրնաս նայիլ։ Որ կը զարնուի հոգիիդ պատերուն ու հարս կը դառնայ, ու ձեւ կը դառնայ խօսող ու սիրող։

Յուզումը տաքուկ ու քիչ մը դեղին, որուն վրայէն հոգիները իրարու կը վազեն ու կը խառնուին...

— Բուբուլ։

Պառաւն է վարէն։

Ան կը թօթուուի։

Ինչպէս կը կոճկէ կուրծքը։

Մէկ ոտքը սեմին։ Չի կրնար քալիլ։ Ինչ վարանում կայ նայուածքին վրայ ու ոտքերուն տակ։

— Բուբուլ։

Կը պատասխանէ։ Ճիգը անգամ մըն ալ կ'ոսկեգօծէ զինքը։ Մանկունակ ու վախկոտ բան մը կը գոցէ մէկէն անոր ահաւոր կախարդութիւնը։ Աղջիկ։ Այո։ Բայց վայրկեան մը միայն։ Ու նորէն, անմիջապէս ան կը վերածուի իր բուն պատկերին, զիրքերուն սովորեցուցած յաւերժօրէն իրականին։ Ու աղաչուն ու լուրջ՝

— Էգին։

Չի կայ։

Բայց սենեակին մէջ կը բուսնի այգին, Տուզայի այգին, իր ցանկապատով, պզտիկ հիւղակով։ Ու կը շարունակն ափ մը պատին վրայ, անհամար թուփերը որթերուն, իրենց ճիւղերուն ամբողջ սապատներովն ու կնճիռներովը, ու բարունակներուն սողոսկուն

համբոյրովը: Ու մեծ թզենին, որուն խոր շուքին, մենք քնացիր ենք ամիսներ առաջ, անշուշտ քով քովի, առանց հէքեաթին սուրբ լարած ըլլալու, մեր հասակներուն երկայնքովը, իրարու մէջտեղ: Ու գրկուած ալ: Ու լացած ալ:

Ոսպները: Կը վազեն կարծես հոսանքի տրուած բաներուն նման, հիմա, իմ առջիս, սեղանին վրայ, դեղին ու սևուկ, արեւով շինուած ոսկեջուրի մը մէջէն: Դեղնած՝ արցունքը:

Մէկդի կ'ընեմ ապուշ սեղանը:

Վարէն պատրաստութիւնը այգի գացողներուն: Ձայներ: Լայն, նեղ, անուշ ու լեղի: Կը փնտռեմ անորն ալ: Որքան շուտ, ու ինչ ուժով: Ի՞նչ ճրնշում է աս: Ու ծերի մը պէս, որ անկար կ'ըլլայ, ու խենդի մը պէս, որ չհասկնայ:

— Ինչ ընեմ պիտի,

Կ'ըսեմ ես ինծի: Բայց ականջ եմ ես: Ու ինծմէ առաջ գլուխս կ'երթայ դէպի պատուհան: Տեղէս չեմ շարժած:

Ու բաւը կու գայ: Զով ու սփոփիչ, Կը լսեմ ծայնը որ հարս կը կանչէ: Ան կ'իյնայ իմ մէջ հասա-կովը փող աղջկան մը պէս: Ու խաղաղութիւն:

Աչքերս փակ, կ'երագեմ այգին:

Գ.

Այգին: Տուզլայի այգին: Ան որ հիւղակ ունի: Ու խիտ ցանկապատ, փուշով պսակուած: Կղզանքով ալ տուն: Ծառեր շատ կան հոն, շուքի, պտուղի, ու քիչ մըն ալ զարդի: Զաւակի մը պէս խնամած է գայն: Բարի ծերունին: Ու անիկա լոյսն է անոր աչքին:

Արեւ, Կրակէն ինկած: Որ գոյն է միայն: Առանց

ասեղի՝ ամպի մը թերթէն ու խոնարհումէն այդպէս թեթեւացած:

Լիճը՝ հովիտին մէջ: Աման մը մեծկակ պատրան պուր: Այսպէս եմ տեսնել մանկութեանս մէջ, անթի օրերուս, մեր լիճը որ կը կլորնայ ու պնակի պէս բան մը կը դառնայ դաշտի այդ կէտին: Հիմա պատկերը կուգայ նորէն իմ մտքին հին իր իմաստովը: Անթի: Բայց ե՞րբ չենք մենք տաիկա: Նիւթն է որ կը փոխուի: Հիմա գոյն ալ կը տեսնեմ երեսին վրայ: Ծիրանի վրձին մը անցած ըլլար:

Օդը: Զրսկու համար երկինքը: Բոյրով աղօսուած, Հոտերը, անտես առէջներով իրենց ուսայնը կը քալին անոր մարմինին վրայէն: Բայց կրնաս ճշդել: Բարակ ու փախչող՝ երբ կուգան անոնք ցանքին ներքեւէն: Ազնուական ու անանուն ծաղիկներէ, որոնք հողին ամբողջ անթարգմանելի հոգին վեր կը հանեն: Ու ծանր ու դանդաղ՝ երբ կը պտտին ոտքերուդ հետքէն, կորդերուն գիծովը: — Հասարակ ու հաստ ծաղիկներէն, որոնք ջուրերուն եզերքը գոհեցիկ զարդարանքը կ'ընեն անոնց տարփանքին: Ու սուր, խռովիչ՝ որ կը թափանցէ քնէն ներս շատ խորունկ, երբ կը մօտենաս թուփերուն սիրտին ու տեղ մը կ'ուզես, յաճախ ալ երկու, անուուսէն կամ ուրցէն:

Տուզլայի այգին, Աստուածած օրով, հասուկ կուգերով ու հարս Բուբուլով:

Ե՛ս, առանձնացած: Օրը ծանր է դեռ ուսերուս վրայ ու ոտքիս վրայ: Ու բեռ կայ նորէն գլուխս վրայ, բունքերէս թափող: Տեսակ մը կրակ, առանց մարմնի որ կը դիմանայ հրդեհէն ետքը: Ու նեղ է հոգիս, քաշուած ու պզտիկ, փակուած՝ բիբին պէս աշխարհին դիմաց:

Ու լաւ չեմ գիտեր թէ ի՞նչ կ'ուզեմ ես:

*
*
*

Երրորդ անգամն է, ետ կը ղրկեմ զայն:

Բայց ամէն անգամ, երբ ան կը դառնայ կրունկին վրայ, դէպի հիւղակը, ամէն անգամ անկէ կը գատուին, ինչպէս փրցուած թերթեր, կտորները մեր մօտիկ անցեալին:

Առաջին այցը. երբ ճերմակ էր սալորենին: Ու անոր սիրտը՝ հակած դէպի իմ գարունը: Ու երկրորդը երբ խոտերը հասակ ունէին ու չորցած խրամները կակուղ էին պատսպարուած անկողիններու նման: Անիկա կը վախնար ինծմէ: Ու քանին՝ երբ:

Այն օրերուն՝ սիրոյ նոր բացուող աղջիկն էր անիկա: Ու կը սիրէր այգիին մինակ կէտերը, ուր ուռ ու տերեւ այնքան խելօք կը կենան մեր շուրջը ու բան մը ունին, ընտանի ու հասկցող: Ու խնդն էր ան գիշերներուն, որոնք մեզ իրարու կը նետէին, ձեռք ձեռքի, կամ կուշտ կուշտի, պաշտպանուած աշխարհէն ու անոր չարերէն: Ու կը սիրէր ան՝ պատանին, որ ներս կը նայէր դէպի անոր հօգին:

Ու ես խնդն էի անոր հասակին սեւ ճիւղերուն մէջ: Ու ես կ'ուզէի համբուրել հետքը անոր ոտքերուն, սա հողին վրայ: Ու կը պագնէի, երեսին վրայ, խաչածեւ շուքը որթի տերեւին:

... Ու պատմութիւն կայ, հիւղակին ներսը որ կտոր կտոր դուրս կը նետուի: Դայլեր ու արջ մը: Ու նապաստակներ, որոնք կը վազեն ձայնին վրայով: Կարմիր Սահակն է, գեղին որսորդներէն մէկը: Զարկած է քիչ առաջ, առանց քերծէի, շէկ նապաստակ մը բլուրին ոտքին: Ու ան կը խօսի: Պաղտիկ աղբարը՝ լուռ, դանդաղ հանդիպով ականջը կուտայ այդ զրոյցներուն:

Արեւը ինկած ալ բոլորովին: Շուքերը ուժով՝ Առած եմ գիրկս անիկա նորէն, հովանոցին տակ մեծ թզենիին:

Ոչ մէկ խօսք:

Ու կը մտածեմ:

— Քալիլ թէ կենալ:

Անիկա նոր է մտած կեանքին մէջ: Անոր կեանքը տարբեր է անկէ, զոր սորվեր եմ ես կամ տեսեր զիրքերու վրայ: Անիկա կասկածն իսկ չունի փոթորիկներուն, որոնք կծիկ կծիկ՝ կը սպասեն կիներուն՝ համբուն, գիւղ թէ քաղաքը, նոյնն է ատիկա: Ու անիկա կասկածն իսկ չունի մեծ կայծակներուն, որոնք կիներուն ամռան կը փայլակեն այնքան խռովքով ու երբեմն ալ եղերական:

Ու աչքերս գոց կը հետեւիմ անոր օրերուն, անոնց, որոնք դեռ չբացուած, գլանին վրայ մեր հակատագրին՝ կը սպասեն ձեռքին, մահուան մեծ ձեռքին:

— Առաջին տղան: Դաշտեր ու այգի: Պարտէզ ու արտեր, տղեկը կուրծքին երբ ամուսինին ապուր կը տանի: Ու երկրորդ տղան, երբ մէկը նոր ելած է քալելու համար: Քաղհան ու գործեր տունին մէջը կամ դուրսը: Ու տղաքներ, որոնք կուգան ու կուգան: Առջի մեռելը: Ու երկրորդը: Ու նոր յղութիւն ու նոր երկունքներ: Ու երեսունի դուռներուն՝ արդէն պարպուած միսէն ու աղուորութենէն, ու կաշի դարձած: Ահա թէ ինչ է կինը մեր գեղերուն մէջ:

Այո: Աւելի՛, լաւ է չհարցնել: Աւելի՛: Այսինքն՝ այդ մռայլ պատկերին վրայ դժուար տարփանքին, գողցուած տարփանքին հրդեհէ գօտին, ծիրանի գօտին: Որուն կամարը բզկտել կ'ուզենք երբ զլուխը առած արդէն կը սաւառնի: Որուն ոտքերը արիւնէն կուգան, եւ որուն ներքեւ դժոխք մը կ'ապրի:

Ու կը մտածեմ .

—Քալել թէ կենալ :

Թող՞ւլ անիկա այս դաշտին վրայ, այս պատկերին հետ, իր ցաւերովը, հաճոյքներովը ինքզինքը լարած դէպի գերեզման :

Խառնուել անոր : Նետե՞լ անոր գիշերներուն՝ քար տառապանքը դիակ էրիկին որուն մօտենալը, զոր հանդուրժելը դժուար թէ սովորի : Ընե՞լ անոր ցորեկները յղի՝ արցունքով ու բռնկած՝ կարօտով : Ու դիմաւորե՞լ անխուսափելին, գեղին մեծ աչքը, յետոյ մեծ ձայնը, յետոյ ոնիրը :

Ան ոչինչ գիտէ այս ամէնէն : Կը հանգչի զրկիս :

Ու պատմութիւնը հալածուած եղնիկին, որ դուրս կը փախչի հիւզակին բերնէն : Որսորդ Սահա՞կը : Օձի ու որսի հէքեաթները, երբ վերջ կ'ունենան արդէն :

Տաք բան մը կ'անցնի դանդաղ քսուելով մեր հակատներուն : Ո՞վ գիտէ որ հովն է, որ այդպէս կամաց իր համբան կ'ընէ : Ու պզտիկ հոտե՞ր, անոր ետեւէն : Ու մեծ կեանքը ջնջին իրերուն — դողացող խոտին ու տերեւներուն ու խակ թուզերուն, որոնք գորշ սիրտերու պէս կ'օրօրուն ծառէն :

Ու դանդաղ խլրտումը մեր ներքեւէն, գետինին բոլոր զօրութիւններուն, անոնց՝ որոնք հողերուն մէջ իրարու կը զարնեն անպատում եղերերգութիւններ : Որոնք վարէն վեր կը կրեն կեանքին մեծ առեղծուածքը ու տարրերուն սէրը :

Ձեզի պատահած է զգալ այդ անհուն լեզուն, որ իրերունն է : Որ կ'ենլէ հոգէն ու կը տարածուի մագերուդ աչքերէն դէպի ներսերդ : Երբ դուն կը կանչուիս հողին մեծ, անմահ համին ու կը վերածուիս

խելքդ պահելով, ողջ գերեզմանին : Երբ սէրը, իրերուն ամէնէն շօշափելի գիծը, հրեղէն սիւնի մը նման կը կանգնի առջեւդ ու քեզ կոյր կ'ընէ :

Ու մեր վրայէն դանդաղ խլրտումը այն սարսուռներուն, որոնք թեւ ունին : Ու մեր վրայէն շարժը այն զօրութիւններուն, որոնք արիւնի համ կը բերեն մեր աչքերուն կամ բերանին :

Կը փաթթեմ զինքը, աւելի ուժով, աւելի խորունկ բան ուրիշ ատեն : Շունչը կը պակսի անոր կողողէն : Շունչը կը պակսի իմ ալ շրթներէս, որոնք կ'որոնեն :

Անոնք կը փնտռեն, ազդուած վերէն, ազդուած վարէն, օդէն, գետինէն իրերուն հոգին, ու պարապին հոգին, հարսներուն հոգին, Բուբուլին հոգին :

Ես, յիմար պատանի : Գիրքերով հիւանդ ու թուլ-թէ մտքով յիմար պատանի :

— Ինչո՞ւ փնտռել ինչ որ չգտնաս պիտի : Գուցէ չես ալ գիտեր : Ինչո՞ւ մտածել ու գիրքով զգալ : Ինչո՞ւ փափաքիլ որ անոնց հոգին ու բոլոր հոգիները ուրիշներուն՝ տեսնուող դառնան ու պատասխանող քու երկբայանքիդ կամ հրաւերիդ կամ աղերսումիդ : Ինչո՞ւ մանաւանդ ուզել աւելին : Ուզել կիներէն ինչ որ չունեցան, կամ որուն յարգը քեզի պէս չհանչան : Ինչո՞ւ նրբանալ ու նրբացնել... Ձեռք նետէ անոնց, հարսնուկ կամ ծաղիկ, դեղձի միս կամ կին — անոնք նոյնն են միշտ : Ու մտիկ ըրէ երբ կը համբուրուին, Կը ճմլուին, կը բզկտուին : Նետէ շրթուներդ ճերմակ ու ծիրան խմորը հարս երեսներուն, ու դալկութիւնները անոնց տարփանքին ու լուսէ կաթիլները անոնց ստինքին : Ու դողացի՞ր դուն յիմար սարսուռը : Սարսուռը խոտին, սիրահար ծաղիկին որ կը պտտի գետ-

նէն թիզ մը վեր կամ ճիւղերուն մէջէն։ Սարսուռը ամբաւ՝ որուն պուտերը կ'անծրեւելին աշխարհ ու մեծ կեանքը կը շինեն... Ինչո՞ւ փնտռել։ Ինչո՞ւ նանրանալ։

...Անիկա կը նմանի թեւերուս բռնած բարի երազին։

Անիկա կը նմանի գիրքերէն փախած ու կուրծքին փարած մատաղ պատրանքին։

Անիկա կը նմանի ինծմէ դուրս ելած ու հարսնուկ եղած իմ մէկ պատկերին։

Աստղերը կուգան, նախ մէկիկ մէկիկ, յետոյ խումբերով, երբ հովը շարժէ թուզին ճիւղերը։ Հիւզակին դուռնէն ծայրը միշտ՝ որսորդ Սահակին։

Ու թեւերուս տակ՝ կարծես նոր ու անհուն քունի մը համար, մատաղ ու թրթռուն լը՛ւմը անոր մարմինին։

*
*

Դարձը դէպի գիւղ։

Որսորդ Սահակը կը շարունակէ խփել ու պոռալ, մութին ընդմէջէն, ու ճամբու եզրերէն կուտրած ժայռերը՝ թեթեւ՝ ետ կը դարձնեն։

Պաղտիկ աղբարը, էշուն վրայէն ինծի կ'երեւի հին նահապետ մը, հայր Աբրահամի օրերէն եկած։ Ուրիշին հաւուն անգամ ան աչք չունեցաւ։

Երկու պատանիները, մեղքով ծանրացած, բայց բանով մը՝ թեթեւ։ Անոնք կը բախն ու կը լռեն։

Ան հաճոյք ունի, գրեթէ հեշտանքի, գիրկէն մնացորդ, երբ ծառի շուքերով աւելի սեւցած մութ տեղերուն մէջ կը սեղմէ ափս, հանդարտ ու խորունկ։

Ան հեւք է համակ, անհաշիւ տագնապ ու խենդ

նուիրում, երբ ճամբու ոլորներուն կը սեղմուի կուշտիս։

Ե՛ս, Ամբողջ դառնութիւն։ Ու մոխիր։ Ու խայթ։ Չեմ հարցնիր ես ինծի պատճառը այս չսպասուած տրամութեան։

Աւարտա՞ծ է մեր վէպը։

Բայց ճամբան կը սեւնայ տակաւ։ Յետոյ կը հատնի։ Գեղին հոտը ինծի կը բերէ մարդերը ու իրենց ամբողջ ողբերգութիւնը, որ կը կատարուի սեւ տունեքուն տակ, իրարու մօտիկ, բայց իրարմէ յաւիտենապէս տարագիր։ Ու գեղին հոտը ինծի կը բերէ դեռ ուրիշ բաներ։

Ճնշումը կուգայ, աւելի ուժով, Կապարը կը կախուի հոգիիս վրայ ու վար կը հրէ ինչ որ բարութիւն ու ազնուութիւն եղած են իմ մէջ։

Աւելի ուժով՝ քանի մօտենանք։

Չեմ խօսիր կիներուն հետ, որոնք գիշերուան մուտքին, հացէն քիչ առաջ կամ անկէ վերջը կը նստին այդպէս սաքուններուն վրայ ու կ'աւարտեն ինչ որ պակաս կը մնայ օրուան խօսքերէն։

Հաց ալ չեմ ուտեր։ Կը պառկիմ կանուխ, Բուբուլը աչքով չափելէ վերջը։

Ինչո՞ւ։ Մըր պիտի պառկի։

Ու հիւանդ եմ ես հոգիով ու մարմինով։

*
*

Արլո՛ր, գիշերը կիսող։

Երկարած կուշտիս անիկա կու լայ. բարձին վստահած իր հեծկտանքը ու արցունքները։

Ոչ մէկ բառ։

Անիկա եկաւ պառաւին ծոցէն դէպի իմ ծոցը։

հին մեղաւորի վը մաքրութեամբը, միամտութեամբը :

Ան բացաւ իմ աչքերը, անանկ կամացուկ, ինչ-պէս ըրեր էի ես ատիկա իրեն, Վարդավառին գիշերը:

Ու չխօսեցաւ: Առի անիկա ներս իմ վերմակէն, յոգնած մատներով, աւելի ճիշդը լեզի մատներով:

Ու չխօսեցաւ: Բայց մարմինը լռին դաշնակ մըն էր: Արգիլեց լոյսը:

Փորձեցի խօսիլ ու խօսեցնել. եւ մտիկ ըրի իմ փափսուքը, իմ պատկերները, մտածումները: Ու տարօրինակ էր որ անոնք կը նմանէին աւելորդ, բռնի ու սուտ ըսուած բաներու: Ես զգուշացայ ատ զգայութիւնները մատնելէ: Ու տարօրինակ էր որ ան գիտէր ատոնք: Անիկա գիտէր մարդերուն սուտը, Գիտէր արժէքը մեր բառերուն ու մանաւանդ համբոյրներուն: (Ըսի՞ ձեզի թէ համբուրած էր զիս, թուզի ծառին տակ):

Մեղադրա՞նք: Բայց չխօսեցաւ:

Ես փորձը ըրի յստակ տեսնելու:—Ի՞նչ կ'ուզէր:

Ես յիմար էի ու չէի տեսներ: Բայց անիկա ոչինչ կ'ուզէր: Անիկա կուտար, լրիւ ու դողդոջ, աղջիկի սիրտը: Ու կ'ընէր ատիկա այնպէս անհաշիւ, այնպէս մեծութեամբ: Ան կը վտանգէր ինքզինքը ամբողջ, երբ քունը խաբելով պառաւին, տախտակներուն դաւաճան աղմուկը արհամարհած՝ ինծի էր եկեր զիսնայու հաւառ: Դիտնալու համար, ի՞նչ էր իմ ցաւը:

Յետոյ մեր մարմինները իրարու պատմեցին շատ աւելի դառն բաներ քան բառերը: Չար ու դաժան եղանք մենք մեր շրթունքներուն խառնուածին պահուն: Ու թաց ու լեզի կրակ էր անոր մարմինը իմ թեւերուս մէջ: Ու տարօրինակ էր որ ամէնէն քաղցր զգայութիւններէն կամաց կամաց ես կ'անցնէի ամէնէն դժնդակներուն:

Ու անոր միտերը քաղցր էին, շաքարէն շինուած: Ու անոր շունչը քաղցր էր ու վարդեջրուած:

Ու անոր մազերը քաղցր էին սահող համայրներուն նման:

Ու կծու ու բարկ բան մը եղան անոր միտերը:

Ու անոր շունչը գերեզման կը հոտէր:

Ու անոր մազերը անհամ էին ինչպէս պառաւնեւորները:

Ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ:

—(Աւելի վերջը սորվէի պիտի):

Ան կը զարմանար:

...Երկարած կուշտիս անիկա կու լայ, բարձին յանձնելով իր հեծկտանքը եւ թերեւս իր մեծ պատրանքը:

Տունը կը բնանայ իր արդար քունով:

* *

Ոտքի:

Իր ձեւին տարտամ հերմակը: Կարելի է զատել մութին վրայէն:

Անկողինէն եղբրական համ մը կը ծխայ, ինչպէս բացուած բուրվառէ մը:

Ու դարձեալ իրմէն դուրս կ'ուգայ իր հոտը, ինչպէս շարժուած ծաղիկէ մը:

Պիտի երթայ: Աբլորը կրկնեց իր երգը:

Պիտի երթայ:

Այն ատեն, իբր թէ գերեզմանի մը շրթունքին, ես կը կեցնեմ անիկա: Կը հիւստիմ անոր դանդաղ, յետոյ վայրագ շաղապատումով: Ու կառնեմ լեզուն իմ լեզուիս վրայ:

Մեր մարմինները:

Անոնք խենդ եղան: Անոնք հծծեցին լեզի սար-

սուռով որ մոխիրի, ծծումբի համ մը կը հանէր մեր ջիւղերէն:

Մեր համբոյրները:

Անոնք խիստ եղան ու կակժագին: Ամէն մէկը մեռած ծովերէ բերուած ալիքի մը պէս աղի կ'իյնար մեր հոգիներուն:

Մեր ճակատագիրը:

Ան կը կենար հոն, ինչպէս կործանուած երազ մը, դեռ մատերէն կախ բեկորները շղթային, որով սիրտերը կ'օղակուին սրտերուն:

Ու կը հակէր ան, լքուն, յուսահատ:

Մենք այդ գիտէինք ու կը տեսնէինք:

Ծունկի:

Մենք կը նայէինք, փնտռելով մէկը: Պատուհանին տեղ՝ երկինքը, աստղաղարդ՝ ինչպէս կողքը մեր ժամուն մեծ Աւետարանին:

Գիւղացի հարսնո՛ւկ: Ան կրցաւ ելլել, ինծմէ՛ շատ դիւրին, «Աստղերու սանդուխդ»: Ու կրցաւ տեսնել թէ ինչե՛ր կը գրուին մենէ շատ անդին: Ո՛ւ, գտաւ կապը աստղերուն աչքին ու մեր սրտերուն: Ո՛ւ, անսպասելին. անիկա աղօթե՛ց:

Խնդն, պարզ իր աղօթքը:

— Թող ներէ Աստուած:

Ու մտիկ ըրի մեռած պատկերը իր շրթունքներէն: Անիկա պատմեց երեք չորս բառով, ինչ որ պատմեցին բոլոր քերթուածները ու բոլոր վէպերը ու չը գրուած բոլոր հէքեաթները, որոնք գերեզման միայն եղան: Ինչ յստակ էր ան, կեանքին մեծ խօսքը, ատանկ աղջնակի մը բերանին վրայ: Ո՞վ էր մեղաւորը: Ինչո՞ւ ստեղծել ինչ որ մատաղ մատաղ խորտակուի պիտի: Ո՞վ էր մեղաւորը: Ու ալ չհարցուց:

Յետոյ ամբողջացուց իր «Հայր-մեր»ը անանկ յուսահատ ու եղբրական, որ դագաղներ շարուեցան աչքիս:

Ամէն մէկ բառ բերանէն ինկաւ ու գերեզման մը փորեց: Ու անոր բառերը կը նմանէին այն կիներուն, որոնք իրենց տղաքը թաղելէ ետքը, հողքին վրայ կ'ուշանան բիչ մը ու առանձին կ'ըսեն երկինքին ինչ որ չըսուիր մարդերուն առջեւ:

Ու անկեղծ էր անիկա, ահաւոր անկեղծութեամբ մը:

Ո՞վ էր Անիկա. որ պիտի ներէր սա մեայլ քերթուածը ու պիտի մաքրէր անոր մեղաւոր գեղեցկութիւնը: Ո՞րն է Սատուածը, որ սիրտերը այսպէս մաշումի կը ճակատագրէ: Որ կ'առնէ զանոնք իրարու մօտէն ու կը նետէ, մէկը մէկ լերան, միւսն ալ՝ անդունդին:

Ո՞վ գինովութիւնը գիշերուան ու անոր կախարդ խորհուրդին: Մարդ մահուան մէջ կը մտնէ հազար բերաններէ սաղմոսուած հրաւերներով:

Ո՞վ սեւ քերթուածը մեր ճակատագրին:

Երբ դուրս կը հանէ մէկ ոտքը սեմէն, ալ չեմ դիմանար: Կը քաշեմ ինծի, կը փլիմ կուրծքին ու ծայնով, տղու պէս կուլամ:

Յետոյ կը քաշեմ նորէն դէպի ներս: Ու մեր ոտքերը՝ կարծես հասկցած՝ պատուհան կ'երթան:

Երկինք չենք նայիր: Վա՛ր:

Ո՞վ հրապոյրը մութին ու մահուան:

Մենք չենք խօսիր հոն:

Ու փայլակի պէս կուգայ աչքերուս՝ աղցանին օրը, անդունդին վրայ, անոր փափաքը, մէկտեղ մեռնելու:

Բայց անիկա լոյս ցերեկով էր ու մենք մեղք չունէինք դեռ:

Ու անոր մարմինը բազուկներու տակ, կը թեթեւայ. ինչպէս վառեակ մը որ թեւ կը պատրաստէ պատուհանէն վար թռչելու: Անոր ալ այցելած է անդունդին պատկերը:

Վարէն կը հագան:

Անիկա չի վախնար: Աւելի ամուր է սեղմուած. Ու անոր մարմինը մատաղ ալիքի մը պէս կ'ուռի ու կը քաշէ զիս: Վա՛ր:

Լաւ չեմ գիտեր: Բայց արդէն կրունկները փրթած են գետինէն: Փաթթուած է վիզիս ամբողջ ուժովը: Հո՛ւտ, իր հա՛մբոյրը: Հաշտութեան դաշինքը՝ մահուան նուիրուած:

Ե՛ս: Բայց գիտով եմ ես: Վարը մեծ քարն է, պղտոր մարմարը, վրան տամայի աղիւսակով: Բաւական ալ լայն երկուքիս համար:

Խե՞նդ եմ:

Դիմացէն, ուղտ Աննային սենեակէն լոյս մը: Կը քաշուինք մէկէն:

... Այս պզտիկ յոյսով է որ կը կործանի մեր հոյակապ երազը: Ի՛նչ վատ են մարդերը:

Ու, ա՛լ կը վախնանք պատուհանէն:

Երրորդ անգամ աքլորը կը պոռայ: Ու անոր ծայրը մութին վրայ կեանքի՞ զիծ մը կը քաշէ:

Հիմա՞:

Ան պիտի երթայ: Ու պիտի երթայ գուցէ ա՛լ անդարձ: Կամ պիտի երթամ իր տունին շուրջը, կէս զիշերներուն մէկ ձեռքս սրտիս, միւսին ալ դանակ:

... Գացած է արդէն:

Անհուն յոգնութիւն: Ինչպէս կ'իյնամ բարձերուն: Տունը կ'ընկղմի նորէն լռութեան մէջ:

Ու դառնութիւնը, ու կշտամբանքը որ կը խոշորնայ:

Ու մահուան կարօտ:

Ու... վատութիւնը մարդոց սէրերուն:

— Նախանձը՝ կու գայ:

— Ան կը նստի գորշ՝ հոգիիս վրայ:

Ու այն ամէնը նորէն որ գիտէք:

*
*

Խեղճ այս պատմութիւնը:

Աւտուն դողալէն կ'ելլեմ: Լեռ երթանք պիտի:

Պաղտիկ Աղբարն ու պառաւը ժամ գացած են, սովորական աղօթքին:

Բուբուլին մայրը օճախով սենեակն է. տապակին առջեւ:

Կը դառնամ սրահին մէջ:

Ու դուրս կ'ելլէ անիկա:

Թեթեւ է զգեստը: Մագերը ինկած: Ոտքերը բոպիկ:

Ու կը քաշեմ անիկա մէկդի պատուհանէն, ուր արեւին՝ սկսող ու հաստ գեղեցկութիւնը ծանր կուգայ անոր այտերուն:

Նոյն աղջիկն է, շուքին մէջ: Անքնութիւնն ու յուզումը մեղմացուցած են անոր երեսները:

Բայց աչքերուն խորը կրակ կայ, ուրախ, խանդաղատ կրակ:

Գիտեմ որ քիչ վերջը պիտի երթայ իրենց տունը: Անիկա կը կարդայ իմ մտածումը: Ու տրտմելու տեղ կ'ըսէ.

— Աստուած մենծ է:

Խե՞նդ է այս հարսը:

Յետոյ առանց թողելու որ պատասխանեմ,

— Դուն տղայ ես դեռ :

Ո՛վ փորձառութիւնը ամսուան հարսին :

Յետոյ ափը դնելով բռնի շրթներուս կապելու համար բառերս՝

— Հեռուի սուրբը զօրաւոր կ'ըլլայ :

Ան չի խնդար : Ոչ մէկ բան իր մօտ որ մահէն, նոյնիսկ խորունկ յուզումէն գայ :

Ու գիշերը կը փռուի նայուածքիս առջին իր մահադիր պատուհանովը :

— Գիշերը :

Կ'ըսեմ վերջապէս :

Անիկա կը կենայ, քիչ մը վարանոտ, մէկու մը պէս, որ մտածումը տարագել կ'աշխատի :

— Ի՞նչ կայ ատչափ շուտ :

Երկինք չի նայիր, ուրկէ կը վախնայ : Ու գերեզման կայ ոտքերուն առջին :

— Աստուած մենծ է, կը դարձնեմ իր բառերը իրեն : Հեգնութիւն, հաւատք, ինքս ալ չեմ գիտեր :

Կը նայի տրտում : Ու չի բարկանար :

Դուրսէն ձայներ : Օճախով սենեակէն իւղին մէջ տապկուող պիշին^{*)} որ կը ճրուճըռայ :

— Բուքո՛ւլ :

Կը պատասխանէ կէս մը դառնալով : Բայց մտածումը կ'աշխատի անոր մէջ : Ու հանդարտ է ան :

— Թող ներէ Աստուած : Գիշերուան բանածելը :

Կ'ուզէ երթալ մամային : Կը կեցնեմ. Ինծի այնպէս կուգայ որ ալ տեսնելիք չունիմ զինքը :

— Աստուած մենծ է : Գիտնալով կ'ըսէ : Ու ի՞նչ կ'ըսէ մանաւանդ :

Ախ, այս խեղճ պատմութիւնը :

... Երբ կը հասնինք լերան մենծ աբտը, էնը կը կապեմ աղբիւրին քովիկ :

Պաղտիկ աղբարը կըսկսի գործին :

Ես ալ կը սկսիմ առաջին օրը այս խեղճ պատմութեան :

Ու կը բաղդատեմ բարի ծերունին իմ ծերութեանս հետ :

Ե՛ս, ծեր պատանի, որ կը փափաքի իր կեանքը գոցել :

Ան՝ երիտասարդ, հերմակ մագերով որ չի տառապիր, Բանի որ սիրտը խելօք է պահած : Իմ սթրտը : Կը ճանչնաք անիկա :

* *

Ո՛չ հերոսութիւն : Ոչ ալ հակառակ կողմէն բռնուած փորբութիւն :

Ասիկա պատմութիւնն է գրեթէ բոլոր մարդերուն :

Ու մի հարցնէք :

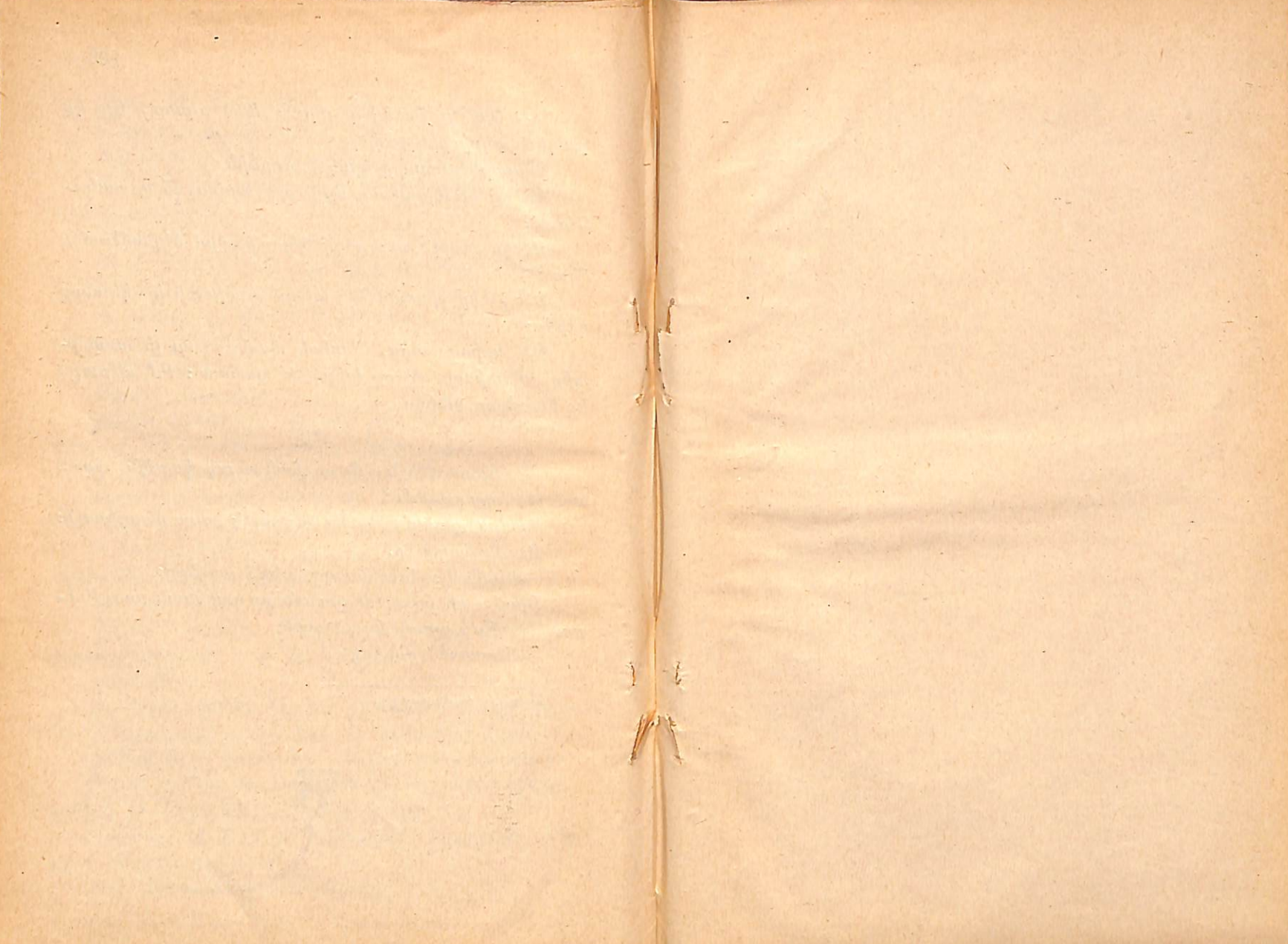
— Ինչո՞ւ կը գրուին այս խեղճ բաները :

Որպէս զի բոլոր մեղաւորները կարենան ըսել Բուքուլին պէս, պէտք եղած օրին,

— Աստուած մենծ է :

(*) Պիշի (խմորեղէն) :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0379012

61056